

Κύπρος - Βενετία
Πολιτιστικές Διαδρομές

Παραγωγή:
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, 2011

Επιστημονικός σύμβουλος / κείμενα:
Καθηγητής Gilles Grivaud
Πανεπιστήμιο Rouen, Γαλλία

Συντονιστής Μελέτης/Σχεδιασμός διαδρομών :
Φίλιος Φυλακτής

Συντονισμός από πλευράς Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού:
Βάκης Λοϊζίδης, Τμήμα Στρατηγικής ΚΟΤ

Ομάδα εργασίας Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού:
Μαρία Σκαπούλη, Νίκη Αλητοπούλου, Χρίστος Κουμίδης

Σχεδιασμός:
Γιώργος Φυλακτής

Φωτογραφίες:

Τμήμα Αρχαιοτήτων εικ. 34,35,58,59,64,65,66,67

Λεβέντιο Δημοτικό Μουσείο εικ. 5,6,8,20,21,82,101,102,104,105

Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου εικ. 1,3,18,19

Δήμος Λάρνακας εικ. 107,106

Δήμος Αμμοχώστου εικ. 108

Μιχάλης Θεοχαρίδης εικ. 2,9,10,11,12,13,14,15,16,17,22,23,24,25,27,29,30,31,32,37,38,39, 40,42,43,44, 45,46,47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,60,61,62,63,70,71,72,73,74,75,76,77,84,85,86, 87,88,89,90,91,92,93,95,96, 97,98,99,100,101

Ηλίας Ηλιάδης εικ. 26,28,68,78,40,79,80

Ναθαναήλ Ανδρέου εικ. 80,81

Ανδρέας Κούτας εικ. 105

Ανδρέας Μαλέκος εικ. 7

Μάριος Χαψής εικ. 4

Μετάφραση στην ελληνική γλώσσα:
Ρέα Φραγκοφίνου

Χάρτες Κύπρου:
Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας. Λευκωσία-Κύπρος

ISBN 978-9963-44-126-6

ΚΥΠΡΟΣ - ΒΕΝΕΤΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

Εικ.1 Bertelli Ferrando, Χάρτης Κύπρου, 1562

Οι ιδιαίτερες σχέσεις που διατήρησε η Κύπρος με τη Βενετία και την Ιταλία σημαδεύτηκαν από φάσεις με μεγάλες αντιθέσεις, όπως φαίνεται μέσα από μια σύνθεση από αναφορές που καλύπτουν ολόκληρο το Μεσαίωνα μέχρι και την Αναγέννηση.

Οι πρώτοι γνωστοί δεσμοί χρονολογούνται στη βυζαντινή περίοδο, όταν το 1147 ο Αυτοκράτορας Εμμανουήλ Κομνηνός παραχώρησε στους Ενετούς το δικαίωμα να εμπορευτούν και να εγκατασταθούν στο νησί. Σε πολύ λίγο είχε δημιουργηθεί μια κοινότητα κυρίως στη Λεμεσό και τη γύρω περιοχή, αλλά και στην Πάφο και τη Λευκωσία. Μέχρι τη δεκαετία του 1180, οι Ενετοί είχαν καταστεί μια ισχυρή κοινότητα. Δεν επέζησε δυστυχώς κανένα μνημείο από αυτή την περίοδο και οι πληροφορίες μας έρχονται από ένα χειρόγραφο ιδιωτικής συλλογής στη Βενετία.

Η κατάκτηση του νησιού από το Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο και η μεταμόρφωση του σε κράτος το οποίο κυβερνιόταν από τη φράγκικη δυναστεία των Λουζινιανών δε ενίσχυσε την ενετική παρουσία στο νησί: μάλιστα, για άγνωστους λόγους, μεταξύ 1191 και 1192 οι περιουσίες των Ενετών κατασχέθηκαν από το στέμμα. Καθ' όλη τη διάρκεια του δέκατου τρίτου αιώνα, η Βενετία προσπαθούσε να εξασφαλίσει αποζημίωση για αυτές τις κατασχέσεις. Οι εντάσεις μεταξύ της Δημοκρατίας της

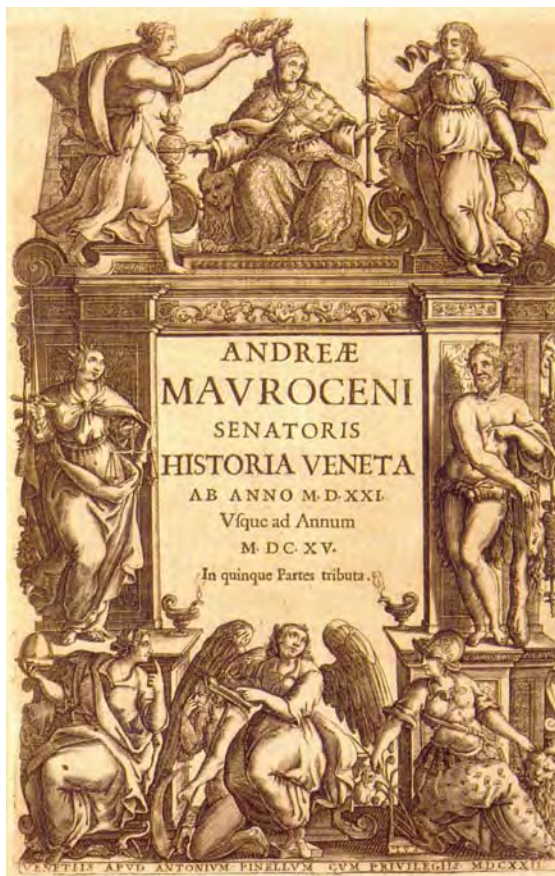
Εικ.2 Παρατηρητήριο κοντά στο Κίτι (λεπτομέρεια)

Βενετίας και του Βασιλείου της Κύπρου διάρκεσαν μέχρι το 1302, χωρίς αυτό να αποτελέσει εμπόδιο στις δραστηριότητες των εμπόρων στα κύρια λιμάνια του νησιού (Αμμόχωστο, Λεμεσό και Πάφο).

Με την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων το 1302, ξεκινά μια περίοδος προοδευτικής διάχυσης της ιταλικής επιρροής στο φραγκικό βασίλειο. Αυτή η επιρροή εκφράστηκε πρώτα από όλα μέσα από τις οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες, παρά το κλίμα αντιπαλότητας που υπήρχε μεταξύ Γένοβας και Βενετίας. Σε αυτό το πλαίσιο, η οικογένεια Κορνάρο εξελίχθηκε σε ένα από τους κύριους υποστηρικτές της δυναστείας των Λουζινιανών, και στη δεκαετία του 1360, ο Βασιλιάς Πέτρος Α΄ παραχώρησε στον Μάρκο Κορνάρο το φέουδο της Επισκοπής, το οποίο αναπτύχθηκε σε σημαντικό κέντρο παραγωγής ζάχαρης και πηγής πλούτου για την ενετική οικογένεια. Η στήριξη του "Cornaro della Piscopia" κατέστη ουσιώδης όταν το Βασίλειο της Κύπρου εισήλθε σε μακρά οικονομική κρίση μετά την ήττα του από τη Γένοβα, η οποία άσκησε απευθείας κυριαρχία επί της Αμμοχώστου από το 1374 μέχρι το 1464.

Η οικονομική εξάρτηση των Λουζινιανών από τη Βενετία γνώρισε μια σημαντική αλλαγή όσον αφορά στα πολιτιστικά θέματα όταν το 1393 δημιουργήθηκε ένα ίδρυμα που σκοπό είχε να επιτρέψει σε νέους από κυπριακές οικογένειες (Φράγκους, Έλληνες και Σύριους) να σπουδάσουν στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας, το σημαντικό πνευματικό κέντρο της ενετικής γης (Terra firma) η οποία κατακτήθηκε από τη Βενετία το 1405. Καθ' όλη τη διάρκεια του 15ου αιώνα, μεγάλο μέρος της κυπριακής ελίτ μορφωνόταν από Ιταλούς διδασκάλους. Το κίνημα που συνέδεε την ελίτ του βασιλείου της Κύπρου με τους πνευματικούς κύκλους της Πάδοβας και της Βενετίας είχε δυο θεμελιώδεις σημασίες συνέπειες: από τη μια τροφοδοτούσε τις μόνιμες ανταλλαγές στις δυο πλευρές της Μεσογείου, πράγμα που οδήγησε στη σταδιακή εγκατάσταση Κυπρίων στην Ιταλία, και από την άλλη, ενίσχυσε την επιρροή της Βενετίας στην αυλή του τελευταίου των Λουζινιανών, γεγονός που οδήγησε στο γάμο του Ιακώβου Β΄ Λουζινιανού με την Αικατερίνη Κορνάρο.

Εικ. 3. Andrea Morosoni, Andreae Mavroceni, Senatoris Historia Veneta, Ab Anno MDXXI. Usque ad Annum MDCXV, in quinque partes tributa. Βενετία, Εκδόθηκε από τον Antonio Pinellum 1623 Το βιβλίο αποτελεί πηγή για την κυπριακή ιστορία των ενετικών χρόνων και τον πόλεμο της Κύπρου

Ο ξαφνικός θάνατος του Ιακώβου Β' άνοιξε το δρόμο για την κατάκτηση του θρόνου από την Αικατερίνη Κορνάρο το 1474 και την απαρχή της απευθείας κυριαρχίας της Βενετίας: η Κύπρος κατέστη επαρχία της ενετικής θαλάσσιας ηγεμονίας, η οποία διοικείτο απευθείας από τη Βενετία. Ως αποτέλεσμα, το νησί έγινε μέρος ενός αποικιοκρατικού συστήματος όπου αξιωματούχοι απεσταλμένοι από τη Γερουσία της Βενετίας εισήγαγαν το δικό τους πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Με βάση το σύστημα αυτό, το αμυντικό σύστημα του νησιού αναδιοργανώθηκε σύμφωνα με τις αρχές της στρατιωτικής αρχιτεκτονικής της ιταλικής αναγέννησης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στις παράλιες πόλεις, ενώ οι δημόσιοι χώροι στη Λευκωσία και την Αμμόχωστο μεταμορφώθηκαν πολεοδομικά με βάση τους κλασικούς σχεδιασμούς των ενετικών πολέμων. Η περίοδος 1474-1570 είναι χωρίς αμφιβολία εκείνη κατά την οποία οι δεσμοί μεταξύ Βενετίας και Κύπρου ήταν πιο στενοί.

Η επίσημη ένταξη της Κύπρου στην θαλάσσια Ηγεμονία (Dominio da Mar) το 1489 ενίσχυσε τη διείσδυση της ιταλικής κουλτούρας στο νησί και αναπτύχθηκε μια αγάπη για την Αναγέννηση ανάμεσα στην κυπριακή ελίτ, η οποία μοίραζε το χρόνο της όλο και περισσότερο μεταξύ Βενετίας και Κύπρου. Αυτή η ελίτ δανείστηκε τις λογοτεχνικές, φιλοσοφικές και αισθητικές αξίες που επικρατούσαν στους ιταλικούς λόγιους κύκλους, ακολουθούσε τη μόδα της μητρόπολης και υιοθετούσε τις κοινωνικές συμπεριφορές της. Ο πολιτισμός της ιταλικής αναγέννησης εισχώρησε βαθιά ανάμεσα στους ευγενείς της Κύπρου και οι πλούσιοι δε δίσταζαν να αναθέσουν σε ζωγράφους εμπνευσμένους από

την ιταλική τέχνη να διακοσμήσουν τις εκκλησίες στις περιοχές οι οποίες βρίσκονταν υπό τον έλεγχο τους.

Η κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς το καλοκαίρι του 1570 έβαλε τέλος στην ενετική κυριαρχία της Κύπρου και απομάκρυνε το νησί από το περιβάλλον της Ιταλίας. Δε διακόπηκαν εντελώς οι σχέσεις με τη Βενετία αλλά η ένταξη του νησιού στην Αυτοκρατορία του Σουλτάνου το τοποθέτησε για άλλη μια φορά στον ορθόδοξο κόσμο, ο οποίος είχε πια συνηθίσει να ζει υπό τη διακυβέρνηση ενός μουσουλμανικού κράτους. Η εξαφάνιση της παλιάς αριστοκρατίας άνοιξε το δρόμο για την εμφάνιση νέων ελίτ οι οποίες συνδέονταν με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης και είχαν δοσοληψίες με τους Οθωμανούς. Σταδιακά τα αισθητικά μοντέλα τα οποία ήταν εμπνευσμένα από την ιταλική τέχνη έπαψαν να ανανεώνονται και απαιτούνταν πια νέα πολιτιστικά σημεία αναφοράς.

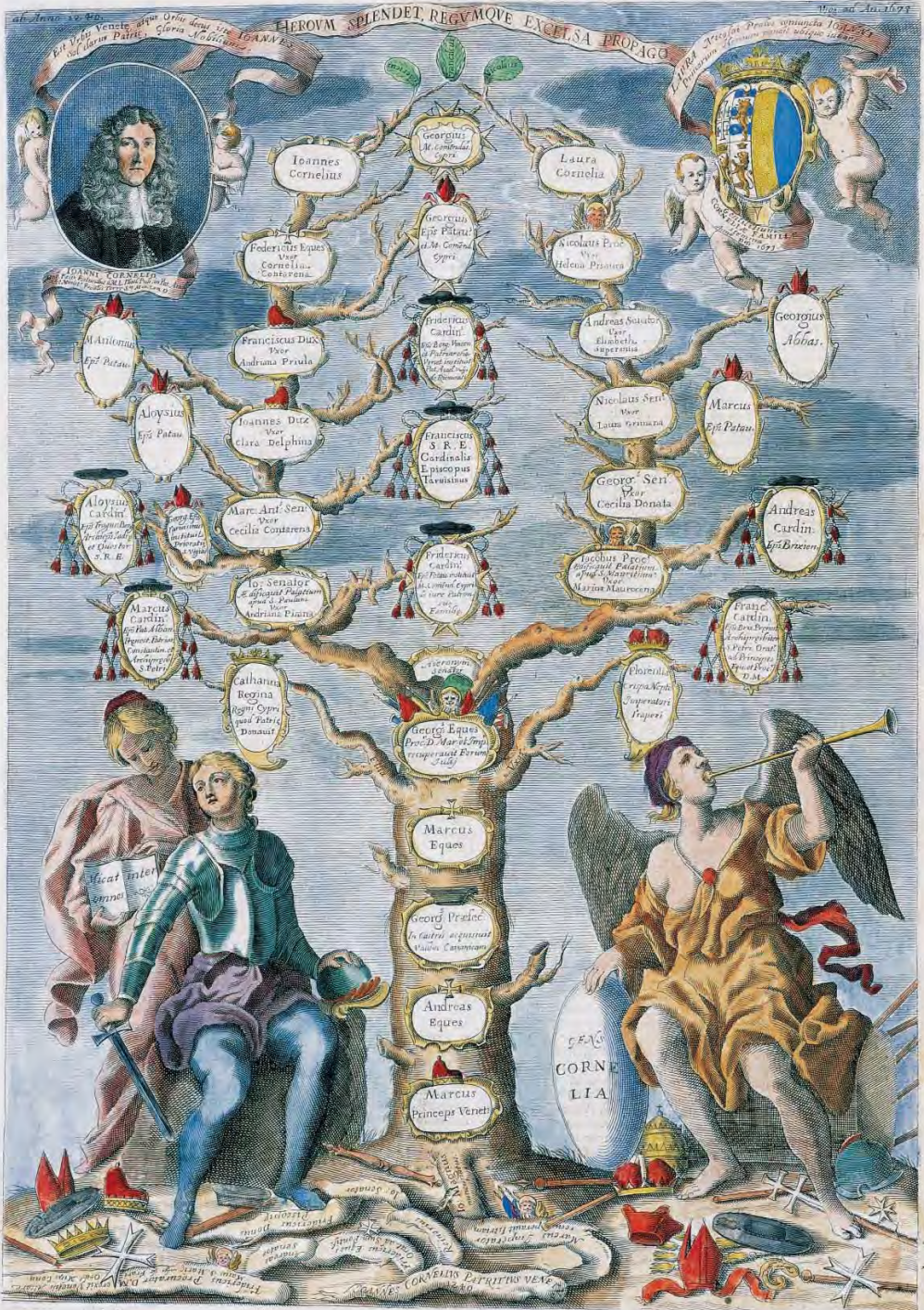
Μετά το 1570, μόνο μια χούφτα από εκπατρισθείσες οικογένειες ευγενών στη Βενετία και την Ιταλία κράτησαν τη μνήμη μιας ελληνικής κουλτούρας η οποία έπαιρνε την έμπνευση της από τις αρχές της Αναγέννησης. Μετά από δυο ή τρεις γενιές όμως, ακόμα και εκείνες οι οικογένειες είχαν αφομοιωθεί πλήρως στην ιταλική κοινωνία και έχασαν την επαφή τους με την Κύπρο. Ωστόσο, οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ Κύπρου και Βενετίας συνεχίστηκαν μέχρι το 18ο αιώνα και η Βενετία εξακολουθούσε να προσελκύει Κύπριους μελετητές οι οποίοι μπορούσαν να αποκτήσουν βιβλία τυπωμένα στα ελληνικά ή ακόμα να δημοσιεύσουν τα δικά τους βιβλία, όπως είναι και η περίπτωση του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού το 1777.

Αυτή η παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου μεταξύ Κύπρου και Ιταλίας υποδηλώνει σαφώς ότι τα μνημεία που μαρτυρούν τη στενή σχέση μεταξύ των δυο χωρών, κατασκευάστηκαν στην Κύπρο μεταξύ 1474 και 1570. Πριν από την κυριαρχία των Ενετών είναι δύσκολο να διακριθεί η αποκλειστική επιρροή του ιταλικού πολιτισμού στο νησί, είτε στην αρχιτεκτονική είτε στη ζωγραφική, επειδή κατά την κυριαρχία των Λουζινιανών, ο κυπριακός πολιτισμός σημαδεύτηκε από φραγκικές επιρροές μέχρι τον 14ο αιώνα, πριν εξελιχθεί σε μια υβριδική κουλτούρα (φραγκοβυζαντινή) το 15ο αιώνα. Μόνο η περίοδος της ενετικής κυριαρχίας άνοιξε το δρόμο για τη συστηματική εφαρμογή στοιχείων του ιταλικού πολιτισμού.

Στη Βενετία, ωστόσο, υπάρχουν διάσπαρτες μαρτυρίες για τους δεσμούς μεταξύ Κύπρου και Βενετίας σε κάποια μνημεία τα οποία σχετίζονται με μια ευρύτερη περίοδο, από τα μέσα του 14ου αιώνα μέχρι τις αρχές του 17ου. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι πολλά από τα στοιχεία τα οποία μαρτυρούν τις στενές σχέσεις μεταξύ Κύπρου και Βενετίας δεν είναι προσπελάσιμα στο πλατύ κοινό επειδή βρίσκονται σε χειρόγραφα ή έγγραφα τα οποία είναι φυλαγμένα σε χώρους με περιορισμένη πρόσβαση.

Εικ. 4 Πύλη Αμμοχώστου, Λευκωσία

Εικ. 5 Gen Cornelia, 17ος αιώνας
 Η γκραβούρα παρουσιάζει το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας Κορνάρου σχεδιασμένο από ανώνυμο καλλιτέχνη

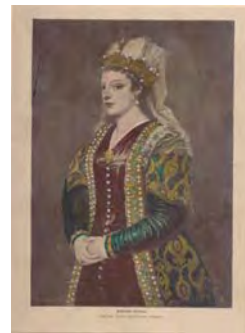
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΡΝΑΡΟ

Γεννημένη στις 30 Απριλίου 1454, η Αικατερίνη Κορνάρο ήταν κόρη του Μάρκου Κορνάρου ντέλλα Κα' Γκράντε, αρχηγού μιας πλούσιας ενετικής οικογένειας η οποία είχε στενούς δεσμούς με το Βασίλειο των Λουζιανών κατά το 15ο αιώνα. Από την πλευρά της γιαγιάς της είχε συγγένεια με την ελληνική οικογένεια των Κομνηνών της Τραπεζούντας, και ο παππούς της ήταν ο Δούκας της Νάξου. Με άλλα λόγια, η Αικατερίνη Κορνάρο είχε ελληνικό αίμα στις φλέβες της, μιλούσε ελληνικά και ως εκ τούτου έμελλε να αποκτήσει μεγάλη δημοτικότητα ανάμεσα στους Έλληνες.

Παντρεύτηκε τον Ιούλιο 1468, σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών, με πίεση από την ενετική κυβέρνηση η οποία ήθελε να επεκτείνει την επιρροή της επί του Βασιλείου της Κύπρου και εξασφάλισε από τον Ιάκωβο Β', τον τελευταίο Λουζιανό βασιλιά, την υπόσχεση ότι η Αικατερίνη θα κληρονομούσε το βασίλειο σε περίπτωση που ο Ιάκωβος θα πέθαινε πρώτος. Η Αικατερίνη πήρε μια υπέροχη προίκα, περίπου 100.000 δουκάτων. Η επίσημη γαμήλια τελετή έλαβε χώρα στην Αμμόχωστο το Δεκέμβριο 1472. Εφτά μήνες αργότερα, τον Αύγουστο 1473, έμεινε χήρα αλλά ήταν ήδη έγκυος και 50 ημέρες αργότερα γέννησε το γιο της, τον Ιάκωβο Γ'. Στη συνέχεια ανάλαβε την αντιβασιλεία της Κύπρου αλλά όταν το ενός χρόνου παιδί της πέθανε τον Αύγουστο του 1474, στέφθηκε βασίλισσα. Η ενετική κυβέρνηση έστειλε αμέσως τον αδερφό και το θείο της Αικατερίνης μαζί με στόλο και στρατό για να εδραιώσουν την εξουσία της Βενετίας πάνω στο νησί. Με έδρα πρώτα την Αμμόχωστο και μετά τη Λευκωσία, η Αικατερίνη δεν μπόρεσε να

βασιλεύσει ως ανεξάρτητη βασίλισσα και παρά τη δημοτικότητα της αναγκάστηκε να παραιτηθεί του θρόνου το 1489 και να θέσει το βασίλειο στα χέρια της Βενετίας (όπως μαρτυρεί το μνημείο του Δόγη Pietro Mocenigo στην Εκκλησία των Αγίων Ιωάννη και Πέτρου στη Βενετία).

Η Αικατερίνη έφτασε στη Βενετία στις αρχές Ιουνίου 1489 και τη βασίλισσα της Κύπρου υποδέχτηκε πλήθος ευγενών και κυρίων της τιμής που συνόδευαν το Δόγη. Ως έκφραση ευγνωμοσύνης, η Βενετία παραχώρησε στην Αικατερίνη την περιοχή και το κάστρο του Άζολο, στην ορεινή περιοχή του Τρεβίζο. Αυτό που πρόσφερε στην πραγματικότητα η Βενετία στην Αικατερίνη ήταν μια χρυσή εξορία, παρακολουθώντας τις μετακινήσεις της από φόβο μηχανορραφιών και απαγορεύοντας της τις πολύ στενές σχέσεις με την Κύπρο. Μέχρι το τέλος της ζωής της η Αικατερίνη διατηρούσε μια λαμπρή αυλή στο Άζολο όπου μαζεύονταν ποιητές, ανθρωπιστές, μουσικοί και καλλιτέχνες. Πέθανε στις 10 Ιουλίου 1510 και θάφτηκε στο οικογενειακό παρεκκλήσι των Αγίων Αποστόλων, στη Βενετία. Το λείψανο της μεταφέρθηκε αργότερα στην εκκλησία San Salvatore όπου τοποθετήθηκε πλάκα στη μνήμη της.

Εικ. 6. Πορτραίτο Αικατερίνης Κορνάρο

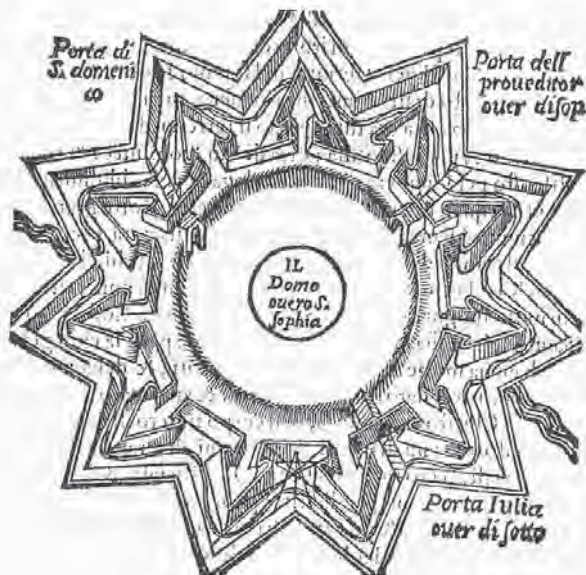
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Εικ. 7 Αεροφωτογραφία Λευκωσίας

Μετά την αποχώρηση της Αικατερίνης Κορνάρο για τη Βενετία το 1489, η Λευκωσία κατέστη πρωτεύουσα του Βασιλείου της Κύπρου (Regno di Cipro) όπου εγκαταστάθηκαν οι τρεις αξιωματικοί που ήταν επικεφαλής της αποικιακής κυβέρνησης. Η πόλη ήταν επίσης και ο κύριος τόπος διαμονής της αριστοκρατίας καθώς και της εγκαθίδρυσης πολλών θρησκευτικών θεσμών και ιδρυμάτων, λατινικών και ορθόδοξων, από το 13ο αιώνα. Παρά τα πλούτη που συσσωρεύθηκαν από την αριστοκρατία, δεν έγιναν στην πόλη μεγάλα μνημειακά έργα αναδόμησης, με εξαίρεση τα **ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ**. Επρόκειτο για ένα από τα πιο καινοτόμα εγχειρήματα της στρατιωτικής αρχιτεκτονικής της Αναγέννησης με εμπνευστή τον μηχανικό Giulio Savorgnano ο οποίος σε διάστημα μόλις έξι μηνών (με ημερομηνία έναρξης 1 Ιουνίου 1567) μεταμόρφωσε ολοκληρωτικά το αμυντικό σύστημα που άφησαν οι Λουζινιανοί και το οποίο θεωρήθηκε παρωχημένο και ακατάλληλο για εχθροπραξίες. Για να ολοκληρωθεί το έργο και να οικοδομηθούν τα νέα τείχη, κατεδαφίστηκαν πάνω από 1800 κατοικίες, τέσσερα όμορφα παλάτια, 80 εκκλησίες και τρία μοναστήρια. Σχεδιάστηκε με βάση ακτινωτό σχέδιο, σε σχήμα αστεριού με έντεκα προμαχώνες και μόνο τρεις πύλες. Οι προμαχώνες έφεραν τα ονόματα είτε κάποιων εξεχόντων Ενετών αξιωματικών (Mula, Querini, Barbaro Loredano), είτε ευγενών που είχαν συμφωνήσει να χρηματοδοτήσουν και να οργανώσουν τις εργασίες (Flatro, Carafa, Podocataro Costanzo, Davila, Tripoli, Rocas). Η περιμετρος των τειχών καλύπτει 4,8 χιλιόμετρα.

Η εξαιρετική ποιότητα της περιτειχισμένης περιοχής φαίνεται από την κατασκευή των τειχών η οποία είχε ως βάση χοντρή τοιχοποιία αποτελούμενη από παχιά στρώματα λάσπης, επικαλυμμένη με όμορφα λαξευτούς λίθους. Τα τείχη προστατεύονται από μια μεγάλη τάφρο η οποία σήμερα είναι μερικώς καλυμμένη, με αποτέλεσμα να έχει αλλοιωθεί η αρχική εμφάνιση της. Υπάρχουν τρεις πύλες. Στα ανατολικά η **ΠΥΛΗ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ** είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή με την πλατιά εσωτερική διάταξη της η οποία περιλαμβάνει μια αψιδωτή είσοδο, μια ψηλή θολωτή αίθουσα και διάφορα άλλα δωμάτια που χρησιμοποιούνταν από τους φρουρούς. Η εξωτερική πόρτα της Πύλης Αμμοχώστου είναι αντιγραφή της Πύλης Λαζαρέτο στο Ηράκλειο της Κρήτης, η οποία σχεδιάστηκε από τον Michele Sanmichele, ένα ακόμα σημαντικό αρχιτέκτονα της Βενετίας. Ο σχεδιασμός είναι απλός, συνδυάζοντας μια τριγωνική πρόσοψη με τις στρογγυλεμένες γραμμές του αετώματος, της πόρτας και των παραθύρων, και τέσσερις θυρεούς Ενετών αξιωματικών σκαλισμένους στις κολόνες. Η δεύτερη πύλη, στα δυτικά, είναι η Πύλη Πάφου. Η τρίτη, στα βόρεια, η Πύλη Κερύνειας, υποβλήθηκε σε σημαντικές μετατροπές κατά τη δεκαετία του 1930, με αποτέλεσμα να χάσει τη λειτουργικότητά της. Τοποθετήθηκε σε αυτήν μια ατελής επιγραφή η οποία σχετίζεται με κάποιο Ενετό αξιωματικό ο οποίος βρισκόταν εκεί το 1562. Παρά το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν ανοίγματα σε νεότερες εποχές για να διευκολυνθεί η πρόσβαση των αυτοκινήτων, τα ενετικά τείχη του 1567 εξακολουθούν να εντυπωσιάζουν με τον όγκο και την ομαλή διάταξη τους. Ωστόσο, οι στρατιωτικές ιδιότητες των τειχών δεν εμπόδισαν την κατάκτηση της πόλης από τα οθωμανικά στρατεύματα τρία χρόνια αργότερα, στις 9 Σεπτεμβρίου 1570. Παρόλα αυτά, η Λευκωσία αποτελούσε πρότυπο αναγεννησιακής στρατιωτικής αρχιτεκτονικής, και ο Giulio Savorgnano

Εικ.8 Χάρτης της Λευκωσίας, Stefano Lusignano, Chronograffia et breue historia universale dell' isola di Cipro, Μπολώνια 1572

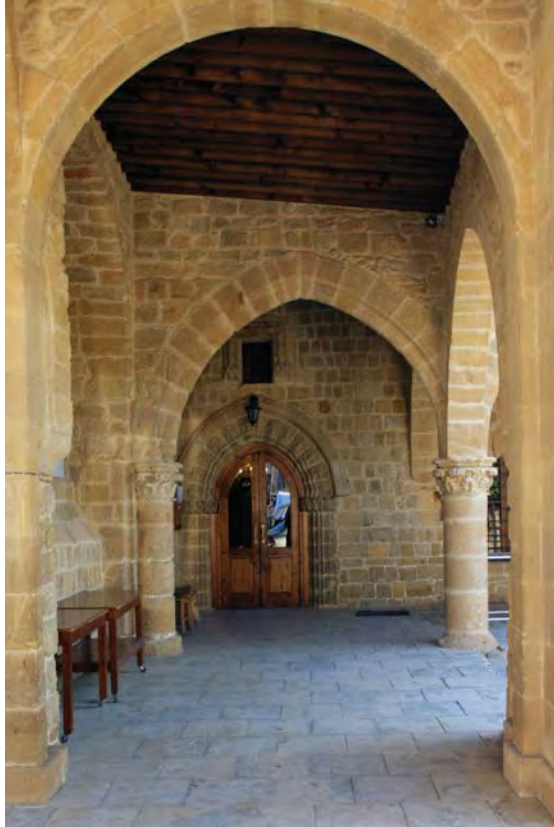
αναπαρήγαγε αυτό το μοντέλο είκοσι πέντε χρόνια αργότερα όταν η Βενετία του ανέθεσε να κατασκευάσει το φρούριο της Palmanova, στο Friuli, για να εμποδίσει την οθωμανική απειλή.

Στη Λευκωσία διασώζονται πολύ λίγα στοιχεία της αστικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής. Το κυριότερο παράδειγμα αυτού του ρυθμού σχετίζεται με το **ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΑΚΗ ΚΟΡΝΕΣΙΟΥ**, του μεγάλου δραγομάνου του νησιού μεταξύ 1779 και 1809. Το αρχοντικό βρίσκεται κοντά στην Αρχιεπισκοπή. Η οικία αυτή, η οποία έχει υποβληθεί σε αλλεπάλληλες μετατροπές ανά τους αιώνες, είναι το κυριότερο παράδειγμα αριστοκρατικής κατοικίας της Λευκωσίας με βάση σχέδιο που χρονολογείται στη φραγκική εποχή. Είναι πολύ πιθανό η οικία να ήταν κάποτε το παλάτι της οικογένειας Podocataro. Αυτό μαρτυρείται από το γεγονός ότι στην είσοδο υπάρχει μια σκαλισμένη μαρμάρινη πλάκα με το θυρεό της οικογένειας, παρόμοια με αυτήν που υπάρχει στη Βενετία στην ταφόπλακα του Livio Podocataro στην εκκλησία San Sebastiano. Η μαρμάρινη πλάκα συνδυάζει διάφορα σύμβολα: περιέχει το έμβλημα της Βενετίας με το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου πάνω από το δικέφαλο αετό και φυλλοειδή διακόσμηση με ρόδια. Ο ρυθμός αυτού του ανάγλυφου αποκαλύπτει την κάπως αδέξια τεχνική των καλλιτεχνών που εκτέλεσαν το έργο βασισμένοι στα πρωτότυπα σύνθετα μοτίβα. Χωρίς αμφιβολία, πρόκειται για μια τοπική παραγωγή η οποία δίνει την ενδιαφέρουσα εικόνα μιας μικτής αισθητικής μεταξύ του αναγεννησιακού μοντέλου και των παραδόσεων που κληροδοτήθηκαν από το βυζαντινό πολιτισμό.

Εικ.9 Μαρμάρινη πλάκα με το θυρεό της οικογένειας Ποδοκάταρο, είσοδος Αρχοντικού Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου, Λευκωσία

Δεν υπάρχει επαρκής τεκμηρίωση για την περίοδο του 15ου και 16ου αιώνα, αναφορικά με την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική που άνθισε τόσο πολύ κατά την εποχή των Λουζιναίων. Αυτό οφείλεται μάλλον στο γεγονός ότι το κόστος της συντήρησης τόσο μεγάλου αριθμού θεσμών και ιδρυμάτων κατά τη φράγκικη εποχή περιορίσε την ικανότητα των αριστοκρατικών οικογενειών να προβαίνουν σε νέες επενδύσεις. Ένα από τα λίγα νέα ιδρύματα ήταν το Νοσοκομείο των Αυγουστινιανών που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Guglielmo Goneme, ο οποίος αποσύρθηκε από την ενεργό ζωή στο Μοναστήρι της Αγίας Μαρίας, τώρα **TZAMI OMERIE** το 1469. Από το νοσοκομείο αυτό απομένει μόνο ένας τοίχος πίσω από την εκκλησία, με δυο παράθυρα ο διάκοσμος των οποίων μαρτυρεί την πρώιμη και απευθείας εισαγωγή ιταλικών μοντέλων, με τη λεπτή σμίλευση του αετώματος και των παραστατών.

Με εξαίρεση το νοσοκομείο των Αυγουστινιανών, είναι δύσκολο να εντοπίσει κανείς ίχνη της διείσδυσης της αναγεννησιακής αισθητικής στις εκκλησίες επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις είναι προσαρμοσμένες στο φραγκοβυζαντινό ρυθμό. Ως εκ τούτου, η εκκλησία της **ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΧΡΥΣΑΛΙΝΙΩΤΙΣΣΑΣ** της οποίας τα θεμέλια χρονολογούνται στη βυζαντινή περίοδο, συνδυάζει αριθμό αρχιτεκτονικών στοιχείων του φραγκοβυζαντινού ρυθμού, αλλά επειδή κατασκευάστηκαν σε διαφορετικές περιόδους, είναι δύσκολο να αποδοθεί μόνο στο 16ο αιώνα η αναστήλωση ή κατασκευή του κτιρίου. Η τοποθέτηση ιταλικού ρυθμού θυρεού στο βόρειο τίχο της εκκλησίας υποδηλώνει την

Εικ.10 Αψίδες, Παναγία Χρυσалиνώτισσα, Λευκωσία
Εικ.11 Παράθυρο, εκκλησία Παναγίας Χρυσалиνώτισσας, Λευκωσία

Εικ. 12 Αναγεννησιακό παράθυρο σε ξενώνα ενωμένο με την εκκλησία της Αγίας Μαρίας των Αυγουστινιανών τώρα Τέμενος Ομερίε στην Λευκωσία

Εικ. 13 Η Θεοτόκος (Madre della Consolazione) από τον Ναό Παναγίας Χρυσαιλινώτισσας. Σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία

Εικ. 14 Η προσκύνηση των Μάγων, 15ος - 16ος αιώνας. Εκκλησία της Παναγίας της Φανερωμένης, Σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου III, Λευκωσία

Εικ. 15 Παναγία Ένθρονη μεταξύ των Αγίων Γεωργίου και Νικολάου από την Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στην κατεχόμενη Βατιλή και τώρα στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου III
 Εικ. 16 Κοινωνία των Αποστόλων, τέλος 15ου αιώνα, από τον ναό Παναγίας Χρυσალიνώτισσας, Λευκωσία, Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου III

Εικ. 17 Διακοσμήσεις σε εξωτερικό τείχος της εκκλησίας του Σταυρού του Μισσιρικού, Λευκωσία

πιθανότητα ανακαίνισης κατά την εποχή της ενετικής κυριαρχίας. Θα μπορούσε να αποδοθεί σε αυτή την περίοδο η κιονοστοιχία μιας πιθανής αυλής του μοναστηριού, αλλά ο ρυθμός της δεν υποδηλώνει οποιαδήποτε αφομοίωση αναγεννησιακών μοτίβων. Η πόρτα, τα παράθυρα και τα κιονόκρανα είναι στην πραγματικότητα απομιμήσεις του τοπικού φραγκοβυζαντινού ρυθμού ο οποίος ακολουθεί παρόμοιες αρχές με αυτές της μεγάλης πύλης του Bedestan.

Η εκκλησία **ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΣΙΡΙΚΟΥ** ανήκει σε αυτή την κατηγορία μνημείων όπου συνδυάζονται διάφοροι ρυθμοί. Αυτή η μικρή εκκλησία η οποία βρίσκεται στο κέντρο της πόλης πίσω από την εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης, είναι κατασκευασμένη σύμφωνα με το σύνηθες σχέδιο των ελληνικών εκκλησιών, με ένα και μόνο κλίτος στεγασμένο με θόλο. Ο εξωτερικός διάκοσμος χαρακτηρίζεται από ένα γείσο θριγκού που αποτελείται από φουρούσια και φυλλοειδή διακόσμηση, με αναφορές σε φραγκοβυζαντινά μοτίβα αλλά σε συνδυασμό με σπειροειδή στοιχεία, τα οποία είναι δανεισμένα από το διακοσμητικό ρεπερτόριο της αναγεννησιακής τέχνης. Αυτή η λεπτομέρεια δείχνει στην πραγματικότητα μια περιορισμένη επιρροή της ιταλικής αισθητικής στους Κύπριους αρχιτέκτονες και αρχιμάστορες του 16ου αιώνα.

Η πιο ξεκάθαρη απόδειξη για την ενετική παρουσία βρίσκεται στα μουσεία της Λευκωσίας. Ανάμεσα στις πολλές ενδιαφέρουσες εικόνες των συλλογών

του **ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ**, σε αρκετές είναι εμφανής η προτίμηση της κυπριακής ελίτ για την ιταλική κουλτούρα στα τέλη του 15ου και κατά το 16ο αιώνα. Σε δώδεκα εικόνες, οι δωρητές, τόσο άντρες όσο και γυναίκες, απεικονίζονται με ιταλική ενδυμασία, πράγμα που δείχνει τη σημασία που δινόταν στα πρότυπα της ενετικής μόδας καθώς το σπιλ των ενδυμασιών αλλάζει πολύ συχνά από το ένα πορτραίτο στο άλλο. Περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο μέρος της Κύπρου, οι εικόνες του Βυζαντινού Μουσείου επιδεικνύουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους η ιταλική εικαστική κουλτούρα γινόταν αποδεκτή στο νησί. Ορισμένες εικόνες παρουσιάζουν την παραδοσιακή βυζαντινή σύνθεση εκτελεσμένη με κάποια ιταλικά αρχιτεκτονικά στοιχεία (Κοινωνία των Αποστόλων από την εκκλησία της Παναγίας Χρυσανιιώτισσας) ή με επικέντρωση στην έκφραση των ανθρωπίνων αισθημάτων (Παναγία στο ρυθμό της Madre della Consolazione, από την εκκλησία της Παναγίας Χρυσανιιώτισσας). Άλλες εικόνες επιδεικνύουν μια αμιγή ιταλική σύνθεση όπως υιοθετήθηκε από τον Κύπριο καλλιπέχνη, όπως για παράδειγμα, η εικόνα της Pietà (από την εκκλησία της Αγίας Μαρίας στο Πέρα Χωριό Νήσου). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η βυζαντινή και ιταλική αισθητική και τεχνική είναι τόσο ανάμικτες που οι εικόνες θα μπορούσαν να είχαν παραχθεί σε οποιαδήποτε χώρα όπου Κύπριοι και Ενετοί έζησαν μαζί (Η Παναγία μεταξύ Αγίου Νικολάου και Αγίου Γεωργίου, από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Βατυλή). Μπορεί κανείς να θαυμάσει επίσης την ολοκληρωτική αφομοίωση της αναγεννησιακής κουλτούρας σε μια εικόνα η οποία θα μπορούσε να είχε φιλοτεχνηθεί σε μια ιταλική επαρχία (Η Λατρεία των Μάγων, από την εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης). Εκτός από τις εικόνες σημειώνεται επίσης το μοναδικό ασημένιο

δισκοπότηρο που κατασκευάστηκε για τη Μονή του Αγίου Μάμα το 1501, το οποίο αποκαλύπτει την υψηλή ποιότητα των αργυροχόων και χρυσοχόων που εργάζονταν στην Κύπρο. Οι συλλογές του Βυζαντινού Μουσείου μπορούν να θεωρηθούν ως ο καλύτερος οδηγός για την κατανόηση της αλληλεπίδρασης των πολιτισμών της Ιταλίας και της Κύπρου.

Δύο άλλα μουσεία διατηρούν συλλογές αντικειμένων που συνδέονται με τη μακρά ιστορία των ιταλοκυπριακών σχέσεων. Το **ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΚΥΠΡΟΥ** διατηρεί μόνιμη έκθεση που την εξέλιξη της κυπριακής νομισματοκοπίας από τα πρώτα νομίσματα που κυκλοφόρησαν κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. έως την σύγχρονη εποχή. Δύο χιλιάδες εξακόσια χρόνια της ταραχώδους ιστορίας της Κύπρου ζωντανεύουν μέσα από 500 νομίσματα, που χωρίζονται σε εννέα χρονολογικές περιόδους και παρουσιάζονται σε είκοσι τρεις προθήκες. Ειδικό τμήμα αφιερώνεται στην ενετική περίοδο. Η σπάνια συλλογή ιστορικών εγγράφων του Ιδρύματος που εστιάζει στην ιστορία της Κύπρου περιλαμβάνει χειρόγραφα και εκδομένα βιβλία που χρονολογούνται από τον 16ο έως τον 12ο αιώνα. Τα παλαιότερα έγγραφα που περιλαμβάνονται στην συλλογή είναι γράμματα που αντάλλαζαν Ενετοί έμποροι για εμπορεύματα που μεταφέρονταν από το λιμάνι της Αμμοχώστου από το 1407 έως το 1493. Στις εκδόσεις περιλαμβάνονται

Εικ. 18,19 Αικατερίνη Κορνάρο, 1474-1489. Αργυρό γρόσο, 3,61 γρ., 26 χιλ., άξονας 3:00
Εμπροσθότυπος: Η βασίλισσα ένθρονη· S και P στο πεδίο αριστερά και δεξιά αντίστοιχα.
KATERINA VENETA REGINA. Οπισθότυπος: Σταυρός της Ιερουσαλήμ.
IERVSALEM CIPRI ET ARMENIA, ΠΙΤΚ 1977-01-05
Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπεζής Κύπρου, Νομισματική Συλλογή

ταξιδιωτικά βιβλία Ευρωπαίων περιηγητών που επισκέφθηκαν την Κύπρο κατά την Φράγκικη (1192-1489), την Ενετική (1489-1571) και την Οθωμανική περίοδο (1571-1878), ιστορικά βιβλία του 16ου αιώνα που γράφτηκαν από επίσημους ιστοριογράφους της Βενετίας και μία σειρά βιβλίων για τον “πόλεμο της Κύπρου” (1570-71).

Το **ΛΕΒΕΝΤΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ**

είναι το ιστορικό μουσείο της πρωτεύουσας της Κύπρου και ένα μοναδικό μουσείο στην παρουσίαση και ερμηνεία της ενετοκρατίας στην Κύπρο. Η αίθουσα Κορνάρο του μουσείου περιλαμβάνει σημαντική συλλογή έργων ζωγραφικής και σχεδίων αφιερωμένων στην Αικατερίνη Κορνάρο την βασίλισσα της Κύπρου (1473-1489). Μεταξύ των ζωγραφικών έργων υπάρχουν δύο αφιερωμένα στην παρουσίαση της κορώνας της Κύπρου στον Ενετό Δόγη Barbarico (1489), ένας σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Κύπρου δεδομένου ότι μέσα από αυτή την πράξη η διοίκηση του νησιού επίσημα προσφέρεται στην Δημοκρατία της Βενετίας. Ειδική σημασία δίνεται στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ Βενετίας και Κύπρου και στην κατασκευή των τειχών της Λευκωσίας. Η ιστορία των ενετικών τειχών της Λευκωσίας, τα οποία θεωρούνται πρότυπο για την στρατιωτική αρχιτεκτονική της Αναγέννησης, παρουσιάζονται μέσα από μια μοναδική συλλογή χαρτών της πόλης της Λευκωσίας όπως και μέσα από ένα διαδραστικό τραπέζι πολυμέσων. Τέλος η παρουσίαση της πολιορκίας και της πτώσης της πόλης στα χέρια των

Εικ.20 Αίθουσα αφιερωμένη στην Αικατερίνη Κορνάρο, Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο
Εικ.21 Φλαμανδική ταπισερί με το οικόσημο του οίκου Κορνάρο της Βενετίας, γύρω στα 1680, Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο, Λευκωσία

Εικ.22 Ο παλαιότερος υδρόμυλος στην Κύπρο στο χωριό Άγιος Σοζώμενος (εξωτερική άποψη)

Οθωμανών (1570) παρουσιάζεται μέσα από εκδόσεις, πολύτιμους θησαυρούς που συνδέονται με Ενετούς αξιωματούχους της περιόδου και άλλα αντικείμενα όπως νομίσματα και χαρακτικά.

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΡΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΤΑΜΙΑ

Περίπου 25 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Λευκωσίας, το χωριό Ποταμιά είχε ιδιαίτερη σημασία κατά την εποχή των Λουζιανών, ιδιαίτερα όταν ο Ιάκωβος Α' (1389-1398) και ο Ιανός (1398-1432) έκτισαν εκεί ένα αρχοντικό, ο σχεδιασμός του οποίου είχε την έμπνευση του από τις παλαιότερες ιταλικές επαύλεις. Υδροτροχοί οι οποίοι λειτουργούσαν μέρα-νύχτα τροφοδοτούσαν δεξαμενές, στέρνες, πίδακες και σωλήνες με σκοπό την άρδευση των δεντρόκηπων με εσπεριδοειδή, δημιουργώντας ένα πράσινο τοπίο που μπορούσαν να το απολαμβάνουν από τα μπαλκόνια του αρχοντικού. Αυτό το κομψό και εκλεπτυσμένο αρχοντικό ήταν χώρος υποδοχής σημαντικών ξένων καλεσμένων οι οποίοι το αποκαλούσαν *Bel Vedere*. Το 1426 το κτίριο πυρπολήθηκε από τους Μαμελούκους της Αιγύπτου και δεν ανάκτησε ποτέ την προηγούμενη δόξα του. Κατά την παράδοση έζησε εκεί και η Αικατερίνη Κορνάρο, αλλά αυτό δεν επιβεβαιώνεται από τα αρχεία ή τις αρχαιολογικές ανασκαφές που πραγματοποίησε η Γαλλική Σχολή της Αθήνας. Ωστόσο, το αρχοντικό αποκαταστάθηκε οικονομικά σε κάποιο βαθμό μετά το 1521 όταν το φέουδο της Ποταμιάς αγοράστηκε από την πλούσια και αριστοκρατική ελληνική οικογένεια των Συγκλητικών που ασκούσε μεγάλη επιρροή στην Κύπρο. Χρησιμοποιώντας το σύστημα άρδευσης που αναπτύχθηκε από τους Λουζιανούς, βοήθησαν την Ποταμιά να καταστεί το κέντρο μιας ευημερούσας περιοχής και πηγή σημαντικών εσόδων.

Εικ.23 Ο παλαιότερος υδρόμυλος στην Κύπρο στον Άγιο Σωζόμενο (άποψη από ψηλά)

Σήμερα υπάρχουν μόνο τα ερείπια του αρχοντικού. Η γύρω περιοχή περιέχει κάποια στοιχεία από το πλούσιο παρελθόν της Ποταμιάς, ιδιαίτερα τα ερείπια δυο υδρομύλων - ο πρώτος σε ένα σημείο με την ονομασία Αρχάγγελος (στο δρόμο από τη Λευκωσία πριν το γεφύρι του Γιαλιά), και ο άλλος πριν τον Άγιο Σωζόμενο, κοντά στο γεφύρι του Αλυκού. Ο δεύτερος μύλος, ο οποίος κατασκευάστηκε τον 14ο αιώνα, λειτουργούσε μέχρι το 18ο αιώνα και είναι πιθανό να είναι ο αρχαιότερος και πλέον μνημειακός υδρομύλος της Κύπρου, όπου ακόμα μπορούμε να δούμε το υδραγωγείο το οποίο μετέφερε νερό και την εντυπωσιακή ίσαλη γραμμή χαραγμένη στις τεράστιες πέτρες του.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΜΑ, ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ

Οι Συγκλητικοί δεν επένδυσαν μόνο στους αγρούς τους στην Ποταμιά. Έκτισαν επίσης μια εκκλησία, η οποία μάλλον δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, για να χρησιμοποιείται για οικογενειακές κηδείες. Η εκκλησία αυτή, αφιερωμένη στον Άγιο Μάμα, βρίσκεται στο κοντινό χωριό του Αγίου Σωζόμενου στους πρόποδες του βράχου όπου βρισκόταν το ερημητήριο του Αγίου Σωζόμενου, ενός τοπικού Αγίου του οποίου η λατρεία συνδεόταν με την ελπίδα της μετά θάνατο ανάστασης.

Το μνημείο στέκεται περήφανα στις παρυφές ενός χωριού εγκαταλελειμμένου από το 1964. Η σκεπή έχει χαθεί αλλά απομένουν τμήματα της κόγχης του ναού, κάποιοι τοίχοι, οι κολόνες που χώριζαν τα τρία κλίτη και δυο πόρτες. Το κτίριο είναι γοτθικό σε αρχιτεκτονικό ρυθμό αλλά κατασκευάστηκε σε μια μεταγενέστερη περίοδο με έμπνευση από τα σπουδαία κτίρια της Λευκωσίας και Αμμοχώστου, χωρίς όμως την κομψότητα στις αναλογίες που είχαν τα μεγάλα μεσαιωνικά μνημεία. Δύο μεγάλοι τάφοι είχαν κατασκευαστεί στο νότιο τοίχο οι οποίοι διακοσμήθηκαν με στήλες και περιζώματα, τα μοτίβα των οποίων ανήκουν σαφώς στο αναγεννησιακό ρεπερτόριο. Αυτή η εκκλησία είναι από τα λίγα παραδείγματα εκκλησιαστικών κτισμάτων σε γοτθικό ρυθμό στην ύπαιθρο. Το πιθανότερο είναι ότι συνδέονται επίσης με τη δωρεά του ζωγραφισμένου ταμπλό πάνω από τον τάφο του Αγίου, στο λαξευμένο στον βράχο ερημητήριο που δεσπόζει πάνω από την εκκλησία και το χωριό.

Εικ.24 Εκκλησία Αγίου Μάμα στον Άγιο Σωζόμενο

ΛΑΡΝΑΚΑ

Εικ.25 Αλυκές στη Λάρνακα γνωστές ως “Λίμνες του Αγίου Λαζάρου” κατά την ενετική περίοδο

Το 16ο αιώνα η Λάρνακα ήταν απλώς ένα μεγάλο χωριό η ανάπτυξη του οποίου εξαρτιόταν από τις **ΑΛΥΚΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ** οι οποίες προμήθευαν την έρμα για τα πλοία που διεξήγαγαν εμπόριο προς την Ανατολή. Το αλάτι φορτωνόταν και στα πλοία για αποστολή στη Βενετία, όπου η ποιότητα του εκτιμάτο ιδιαίτεως. Η εκμετάλλευση των δυο αλυκών, που τώρα έχουν εγκαταλειφθεί, ήταν σημαντική πηγή εσόδων για τη Βενετία. Το θέαμα της εξόρυξης του άλατος ενδιέφερε όλους τους ταξιδιώτες και προσκυνητές που επισκέπτονταν την Κύπρο.

Το αλάτι μπορούσε να τύχει εκμετάλλευσης σχεδόν παντού κατά μήκος των κυπριακών ακτών, αλλά το κύριο κέντρο παραγωγής ήταν εδώ, κοντά στη Λάρνακα, στην περιοχή με την ονομασία «Λίμνες του Αγίου Λαζάρου», όπου οι δυο λίμνες είχαν περιφέρεια άνω των 20 χιλιομέτρων. Αυτές οι λίμνες δεν τύχαιναν εκμετάλλευσης με το συνηθισμένο τρόπο μια και το νερό που γέμιζε τις λίμνες δεν προερχόταν από τη θάλασσα αλλά από δυο μικρούς εσωτερικούς ποταμούς. Λόγω της εγγύτητας της θάλασσας και της φύσης του εδάφους, ο ήλιος εξάτμιζε το νερό και το μετέτρεπε σε αλάτι κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι περισσότεροι ταξιδιώτες εντυπωσιάζονταν από την τεράστια επιφάνεια αλατιού στις λίμνες που αποτελούσε μεγάλη αντίθεση σε σχέση με τα συνηθισμένα μικρά τετράγωνα των παραδοσιακών αλυκών της Μεσογείου.

Η εξόρυξη και εμπορία του άλατος αποτελούσαν κρατικό μονοπώλιο από τη βυζαντινή και τη φράγκικη εποχή και οι ενετοί συνέχισαν αυτή τη διευθέτηση. Όλοι οι Κύπριοι ήταν υποχρεωμένοι να αγοράζουν μια συγκεκριμένη ποσότητα αλατιού από το κράτος και αυτός ο φόρος έφερνε τακτικά έσοδα στα δημόσια ταμεία.

Εικ.26 Εκκλησία Αγίου Λαζάρου, Λάρνακα

Η Βενετία απαιτούσε επίσης όπως όλα τα ενετικά πλοία φέρουν πίσω στη Βενετία ορισμένες ποσότητες άλατος για πώληση στις αγορές της βόρειας Ιταλίας. Με βάση αυτό το μέτρο, το αλάτι που μάζευαν στην Κύπρο συντηρούσε σε μεγάλο βαθμό το ενετικό ναυτιλιακό εμπόριο μεταξύ Ανατολής και Ιταλίας.

Η συγκομιδή οργανωνόταν υπό την επίβλεψη Ενετών αξιωματούχων οι οποίοι χρησιμοποιούσαν δουλοπάροικους με τα γαϊδούρια τους. Έπρεπε να σπάσουν πρώτα την σκληρή κρούστα με τις αξίνες τους. Στη συνέχεια έκοβαν το αλάτι σε μεγάλα τεμάχια τα οποία φόρτωναν στα γαϊδούρια τους τα οποία τις μετέφεραν κατευθείαν στην ακτή όπου οι ναύτες τις φόρτωναν στα πλοία. Σε εποχές που δεν υπήρχαν πλοία στο λιμάνι, τα τεμάχια στοιβάζονταν σε τεράστιες πυραμίδες κοντά στην ακτή μέχρι να καταφθάσουν τα επόμενα πλοία.

Στην ίδια τη **ΛΑΡΝΑΚΑ** δεν υπάρχουν σημαντικά μνημεία από την ενετική περίοδο. Ωστόσο, ο Άγιος Λάζαρος, τόπος προσκυνήματος κατά το Μεσαίωνα καθώς και το κάστρο που κατασκευάστηκε από τους Οθωμανούς επί των θεμελίων παλαιότερων κτιρίων, έχουν ενετικές διασυνδέσεις. Το 1559 πραγματοποιήθηκαν προσθήκες και επισκευές στη νότια κιονοστοιχία της εκκλησίας του Αγίου Λαζάρου υπό τον Pronveditore της Κύπρου (προνοητή), Sebastian Vernier. Στο κάστρο υπάρχει ο θυρεός και τάφοι της οικογένειας De Nores.

Οι συλλογές του **ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗ** παρουσιάζουν παραδείγματα κεραμικών μαγειρικών σκευών τύπου Λαπίθου που κατασκευάστηκαν κατά το 16ο αιώνα.

Εικ. 27 Κεραμικό εφυσωμένης κεραμικής, Μουσείο Πιερίδη, Marfin Laiki, Λάρνακα
Εικ. 28 Εσωτερικό εκκλησίας Αγίου Λαζάρου, Λάρνακα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΙΤΙΟΥ Κοντά στα χωριά Κίτι και Περβόλια, δίπλα στο φάρο, βρίσκεται ο πιο κομψός πύργος-παρατηρητήριο της Κύπρου, με χαμηλές και πλατιές αναλογίες και υπέροχη λιθοδομία. Το κτίριο είναι μονώροφο. Σημειώνεται ιδιαίτερα η ταράτσα με τα αμυντικά εξώστεγα. Ο πύργος δε διαθέτει παράθυρα και η πρόσβαση γινόταν από μια υπερυψωμένη πόρτα, το ανώφλι της οποίας είναι σκαλισμένο με το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου το οποίο κρατάει σπαθί με δύο θυρεούς στα πλευρά. Όπως όλα τα κτίρια κατασκευάστηκε με πρωτοβουλία ενετών αξιωματούχων.

Εικ.29 Ενετικό παρατηρητήριο κοντά στο Κίτι

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ

Εικ.30 Μοναστήρι Αγίας Νάπας

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΑΣ ΝΑΠΑΣ

Το χωριό Αγία Νάπα, σήμερα γνωστό θέρετρο της μεσογείου ήταν πασίγνωστο κατά τον όψιμο Μεσαίωνα και την Αναγέννηση: συνέρρεαν εκεί πιστοί για να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας στην εκκλησία της Μονής η οποία ήταν αφιερωμένη στη Θεοτόκο. Λόγω της παραθαλάσσιας τοποθεσίας του, αυτός ο τόπος λατρείας προσέλκυε κόσμο από την Αμμόχωστο, καθώς και ναυτικούς και εμπόρους από το εξωτερικό. Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της Μονής ήταν ότι τελούνταν λειτουργίες τόσο από ορθόδοξους όσο και από καθολικούς ιερείς, αποδεικνύοντας τη δύναμη της λατρείας της εικόνας και τις θρησκευτικές συγκλήσεις που παρατηρούνταν κατά το 15ο και 18ο αιώνα.

Το μοναστήρι δεν είναι πια απομονωμένο. Περιτριγυρίζεται από σύγχρονα κτίρια, αλλά διατηρείται ο περικλειστος χώρος του ο οποίος το προστάτευε κάποτε από επιδρομές πειρατών. Η ημερομηνία κατασκευής του σημερινού κτιρίου, η οποία δεν είναι τεκμηριωμένη, πιθανόν να χρονολογείται στα τέλη του 15ου αιώνα, παρόλο που τα θεμέλια είναι αρχαιότερα, και υπάρχουν αναφορές στις πηγές για το μοναστήρι από το 14ο αιώνα. Ανάμεσα στα πρωτότυπα στοιχεία του μοναστηριακού συγκροτήματος παρατηρείται ένας συνδυασμός αστικής και εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

Η είσοδος στο μοναστήρι είναι μέσα από μια αφιδωτή πύλη κάτω από ένα κτίριο με ισόγειο και όροφο. Ο όροφος περιλάμβανε εξωτερικά εξώστεγα τα οποία

ήταν κάποτε στοές, κλειστές σήμερα, πράγμα που υποδηλώνει ότι κάποτε το κτίριο χρησιμοποιούνταν ως κατοικία. Παρατηρείται σκαλιστός διάκοσμος, χαρακτηριστικός της πρώιμης Αναγέννησης, ιδιαίτερα γύρω από τα εσωτερικά παράθυρα με παραστάδες, κολόνες και χυτά διακοσμητικά στοιχεία στα κουφώματα και τις καμάρες.

Εισερχόμενος κανείς από την κύρια πύλη μπαίνει στην αυλή του μοναστηριού όπου επικρατεί μια υπέροχη γαλήνια ατμόσφαιρα με λουλούδια και πρασινάδα. Το περιστύλιο με μια σειρά από όμορφες καμάρες του χαρακτηριστικού γοθτικού ρυθμού της Κύπρου, έχει στο κέντρο μια υπέροχη κρήνη κάτω από ένα θόλο ο οποίος κάθεται πάνω σε τέσσερις στήλες: πρόκειται για μια οκτάγωνη πηγή νερού φτιαγμένη από τραβερτίνο μάρμαρο διακοσμημένη με λαξευμένα κεφάλια ενωμένα μεταξύ τους από στεφάνια από λουλούδια, ένα χαρακτηριστικό μοτίβο της Αναγέννησης, το οποίο εναλλασσόταν με θυρεούς και άλλα δημοφιλή μοτίβα.

Η μικρή εκκλησία, με ρίζες που ανάγονται στο Βυζάντιο, είναι κτισμένη πάνω από μια υπόγεια αίθουσα λαξευμένη στο βράχο. Αυτό είναι το σημείο όπου ήταν τοποθετημένη η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, δίπλα σε ιερή πηγή αγιάσματος. Μέσα στην εκκλησία υπάρχει ένα παρεκκλήσι με διάκοσμο της όψιμης γοθτικής περιόδου, όπου παρατηρείται ένα μικρό κυκλικό παράθυρο.

Εικ. 31 Μοναστήρι Αγίας Νάπας

Εικ. 32 Κρήνη κάτω από θόλο που στηρίζεται σε τέσσερις στήλες, Μοναστήρι Αγίας Νάπας

ΛΕΜΕΣΟΣ

Εικ. 33 Κάστρο Λεμεσού

Η ΛΕΜΕΣΟΣ διατηρεί πολύ λίγα μνημεία από το Μεσαιώνα και ακόμα λιγότερα από την Αναγέννηση. Μόνο το **ΚΑΣΤΡΟ** το οποίο προστάτευε το λιμάνι έχει κάποιο ενδιαφέρον. Το κάστρο κτίστηκε στα τέλη του 12ου αιώνα και υπέστη αλλεπάλληλες καταστροφές κατά τη διάρκεια εχθροπραξιών. Κατεδαφίστηκε από τους Ενετούς μετά από επίθεση των Οθωμανών το 1538 και στη συνέχεια ανοικοδομήθηκε πλήρως κατά τη δεκαετία του 1560 από Ενετούς στρατιωτικούς μηχανικούς. Για να μπορεί να αντιστέκεται σε κανονιοβολισμούς, ολόκληρο το κτίριο περιβλήθηκε από παχύ τείχος. Στο κάστρο στεγάζεται σήμερα το **ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΠΡΟΥ** όπου εκτίθεται η σπουδαιότερη συλλογή ταφόπετρων και άλλων τεχνουργημάτων του νησιού. Στην αίθουσα του ισογείου ο επισκέπτης μπορεί να δει δείγματα τάφων οι οποίοι δείχνουν ξεκάθαρα τη διάχυση των ιταλικών ηθών και εθίμων στην κυπριακή κοινωνία. Ένας τέτοιος τάφος ανήκει στον Ιωάννη Γιαφούνη (θανόντα 1558), επιφανή άντρα ο οποίος παρουσιάζεται με παραδοσιακή κυπριακή ενδυμασία όψιμης γοθικής εποχής. Ο τάφος της Ακυλίνας Σμερλένη η οποία πέθανε δυο χρόνια νωρίτερα (Θανούσα 1558), φέρει επιτάφιο σε περγαμνή με κρανίο και οστά, σύμφωνα με τα ιταλικά πρότυπα και χωρίς αναφορά σε βυζαντινή αισθητική. Σε άλλες αίθουσες του μουσείου εκτίθενται διάφορα είδη κεραμικών, κάποια εισαγόμενα είδη μαγιόλικα από τη βόρεια ή την κεντρική Ιταλία αλλά και εφυαλωμένα κεραμικά από τη Λάπηθο διακοσμημένα με ζωηρά χρώματα τα οποία θυμίζουν ιταλική μαγιόλικα.

ΖΑΧΑΡΟΜΥΛΟΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΗ

Κατά το Μεσαίωνα και την Ενετοκρατία, η Επισκοπή ήταν μεγάλο κέντρο παραγωγής ζάχαρης το οποίο από το 1363 ανήκε στην ενετική οικογένεια Κορνάρο. Τα κτίρια και οι επενδύσεις εκεί περιλάμβαναν ένα τετραώροφο παλάτι, ένα ζαχαρόμυλο και πολλές αποθήκες. Η γη γύρω από τις εγκαταστάσεις αρδευόταν από ένα ευφύες υδατικό σύστημα (υδραγωγεία, κρήνες, κανάλια).

Δεν απέμειναν πολλά ίχνη από αυτό το συγκρότημα κατοικιών και βιομηχανικών κτιρίων. Ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν από το Τμήμα Αρχαιοτήτων σε ένα σημείο με την ονομασία Σεράγια στο νότιο τμήμα του χωριού έφεραν στο φως τα θεμέλια ενός εντυπωσιακού νερόμυλου, όπως φαίνεται από τις διαστάσεις της μολόπετρας που πολτοποιούσε το ζαχαροκάλαμο. Γύρω-γύρω υπάρχουν θραύσματα από τα εκμαγεία που χρησιμοποιούνταν για την παρασκευή των κύβων ζάχαρης που πωλούνταν στις αγορές της Βενετίας.

Εικ. 34, 35 Ζαχαρόμυλος, Επισκοπή

ΠΑΦΟΣ

Εικ.36 Ταιχογραφία, Ιερά Μονή Αγίου Νεοφύτου, Καθολικόν, Πάφος

Ούτε και στην ΠΑΦΟ συναντούμε μνημεία της Αναγέννησης. Το κάστρο στην είσοδο του λιμανιού, αν και κτίστηκε από τους Λουζινιανούς και ενισχυόταν συνεχώς από τους ενετούς, ανοικοδομήθηκε ολοκληρωτικά από τους Οθωμανούς μετά την κατεδάφιση του το 1570. Στα δυο μουσεία της πόλης υπάρχουν αντικείμενα από την περίοδο της Ενετοκρατίας. Στο **ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΦΟΥ**, εκτίθεται ένα σπάνιο δείγμα αναγεννησιακής γλυπτικής το οποίο απεικονίζει δυο αρκετά ψηλούς αγγέλους που στηρίζουν ένα ουρανό. Προήλθε από την φραγκισκανική εκκλησία της Πάφου. Στο **ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ**, αριθμός εικόνων της Παναγίας εμφανίζουν την άμεση επίδραση της τέχνης των προσωπογραφιών της ιταλικής Αναγέννησης (Παναγία Δεομένη από την Κάτω Αρχιμανδρίτα, Παναγία Φιλοχώτισσα από τη Φιλούσα Κελοκεδάρων). Τα πορτρέτα των δωρητών στο κάτω μέρος της εικόνας του Αγίου Ιωάννη Θεολόγου αποτελούν επίσης καλή μαρτυρία για τις ενετικές επιρροές στο απόμακρο χωριό του Αγίου Νικολάου (1562).

Εικ.37 Εικόνα Αγίου Ιωάννη Θεολόγου, Βυζαντινό Μουσείο Επισκοπής Πάφου

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΧΡΥΣΕΛΕΟΥΣΑΣ, ΕΜΠΑ

Το χωριό Έμπα, περίπου 3 χιλιόμετρα από τις ακτές της Πάφου, ήταν κατά τον όψιμο Μεσαίωνα σημαντικό κέντρο παραγωγής ζάχαρης, υπό την ιδιοκτησία του βασιλείου των Λουζινιανών. Η μεγάλη βυζαντινή εκκλησία κοντά στο κέντρο του χωριού, η οποία είναι αφιερωμένη στην Παναγία Χρυσελεούσα, ανεγέρθηκε κατά το 12ο αιώνα και χαρακτηρίζεται από δυο θόλους που δεσπόζουν. Το κλίτος διακοσμήθηκε πλούσια κατά τα τέλη του 15ου αιώνα.

Στον κύριο θόλο βλέπουμε την απεικόνιση του Χριστού Παντοκράτορα περιστοιχισμένου με αγγέλους, αρχαγγέλους και προφήτες, έργα τα οποία εκτελέστηκαν από καλλιτέχνη ο οποίος παρέμεινε πιστός στην τεχνοτροπία των Παλαιολόγων. Έργα σε άλλα τμήματα του κλίτου, τα οποία εξιστορούν το βίο του Χριστού, είναι δείγματα του ίδιου καλλιτεχνικού κινήματος.

Οι εικόνες στο επίχρυσο εικονοστάσιο του 16ου αιώνα όμως είναι φιλοτεχνημένες σε εντελώς διαφορετικό ύφος. Η κεντρική εικόνα του Χριστού εκτελέστηκε από τον αγιογράφο Τίτο το 1536. Κοντά σε αυτήν βρίσκονται οι δυο εικόνες των Δώδεκα Αποστόλων, ζωγραφισμένες επιδέξια σε ιταλο-βυζαντινό ύφος. Τα πρόσωπα των Αγίων παραπέμπουν σε εξιδανικευμένα ενετικά πρότυπα. Οι εικόνες ήταν παραγγελία από δυο ιταλικές ή κυπριο-ιταλικές οικογένειες των οποίων οι θυρεοί είναι ζωγραφισμένοι από κάτω. Ένας άλλος θυρεός, ζωγραφισμένος πάνω από τη βορειοανατολική πόρτα της εκκλησίας δείχνει την επικράτηση της υποστήριξης των καλλιτεχνών από την ελίτ που διέμενε στο νησί μέχρι την κατάκτηση του από τους Οθωμανούς.

Εικ. 38 Εικόνες Αποστόλων, Εικονοστάσι στην εκκλησία της Παναγίας Χρυσελεούσας, Έμπα

ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΤΑΛΑ

Η μονή του Αγίου Νεοφύτου, 15 χιλιόμετρα βόρεια της Πάφου, κοντά στο χωριό Τάλα, είναι ένα εκκλησιαστικό ίδρυμα υψηλού κύρους το οποίο ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1160 όταν ο Νεόφυτος λάξευσε το ερημητήριο του στη βουνοπλαγιά για να αφιερώσει τη ζωή του στο Θεό. Οι τοιχογραφίες που κοσμούν την Εγκλείστρα συγκαταλέγονται ανάμεσα στα αριστουργήματα της βυζαντινής αγιογραφίας και είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικά της τέχνης της περιόδου των Κομνηνών.

Το μοναστήρι κατασκευάστηκε πολύ αργότερα, κοντά στα τέλη του 15ου αιώνα, ή στις αρχές του 16ου όσο αφορά στο καθολικό. Η εκκλησία που είναι αφιερωμένη στην Παναγία, έχει τη μορφή μεγάλης τρίκλιτης βασιλικής και περιέχει μεγάλο αριθμό αγιογραφιών που φιλοτεχνήθηκαν κατά το πρώτο ήμισυ του 16ου αιώνα. Σε ένα τόσο συντηρητικό πνευματικό κέντρο της Ορθοδοξίας, ο διάκοσμος ακολούθησε τους κανόνες της βυζαντινής εικονογραφίας, όπως φαίνεται σε όλες τις εικόνες, ιδιαίτερα στο βόρειο κλίτος, το οποίο περιέχει τον κύκλο των 24 τοιχογραφιών με σκηνές του Ακάθιστου Ύμνου.

Αυτό το θέμα παρουσιάζεται και στο λατινικό παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, το οποίο ακολουθεί τις αρχές της βυζαντινής εικονογραφίας, αλλά εκεί οι αγιογράφοι πρόσθεσαν συγκεκριμένα στοιχεία από την ιταλική τέχνη. Στο καθολικό του Αγίου Νεοφύτου, οι ζωγράφοι έμειναν πιστοί στο βυζαντινό ύφος του 16ου αιώνα το οποίο βρίσκει εδώ την πιο εκλεπτυσμένη έκφραση του με κομψό σχεδιασμό, εκτελεσμένο με επιδέξια χρήση χρωμάτων.

Στο καθολικό υπάρχουν σπάνια ίχνη ιταλικής επιρροής με σαφέστερη επιρροή σε κάποια διακοσμητικά στοιχεία, για παράδειγμα κάποια αναγεννησιακά μοτίβα λουλουδιών και φυτών στα στοιχεία πάνω από τους Αγίους που παρουσιάζονται στο εικονοστάσιο. Αυτή η λεπτομέρεια επιβεβαιώνει ότι οι αγιογράφοι οι οποίοι εργάστηκαν στον Άγιο Νεόφυτο γνώριζαν τα ιταλικά πρότυπα, ίσως από το λατινικό παρεκκλήσι του Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι ήθελαν να ξεφύγουν από τους ιταλικούς αισθητικούς τύπους και να στραφούν προς τη βυζαντινή παράδοση σε μια σκόπιμη αντίδραση κατά των καινοτομιών από τη Δύση.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΟΥ ΤΕΡΡΑ

Κοντά στο χωριό Κρήτου Τέρρα (περίπου 4 χιλιόμετρα ανατολικά του χωριού) συναντάμε μια από τις πιο εκπληκτικές εκκλησίες που κτίστηκαν στην κυπριακή ύπαιθρο στα τέλη του 15ου αιώνα αρχές του 16ου. Πιστεύεται ότι υπαγόταν στη Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά μέχρι τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα. Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης έχει μοναδική αρχιτεκτονική, καθώς ο νάρθηκας είναι ανοικτός σαν προστέγασμα με τρεις τρούλους. Οι κιονοστοιχίες θυμίζουν εκείνες στην εσωτερική αυλή της Αγίας Νάπας, πράγμα που υποδεικνύει πώς οι διαφορετικές επιρροές (τοπική γοθική, βυζαντινή, και αναγεννησιακή) μπορούσαν να αναμιχθούν σε ένα απόμακρο μέρος. Δυστυχώς οι περισσότερες νωπογραφίες εξαφανίστηκαν μετά το σεισμό του 1953.

Εικ.39 Ιερά Μονή Αγίου Νεοφύτου, Πάφος

Εικ.40 Τοιχογραφία στο Καθολικό της ιεράς Μονής Αγίου Νεοφύτου, Πάφος

Εικ.41 Εκκλησία Αγίας Αικατερίνης κοντά στην Κρίτου Τέρα

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ, ΧΟΛΗ

Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ βρίσκεται ψηλά στις παρυφές του χωριού Χόλη. Η μοναδικότητα της έγκειται στο γεγονός ότι κτίστηκε πάνω σε πύργο-παρατηρητήριο ο οποίος αποτελούσε μέρος του αμυντικού συστήματος του κόλπου Χρυσοχούς το οποίο περιλαμβάνει τον Πύργο της Ρήγαινας στον Ακάμα. Ο πύργος χρονολογείται στα τέλη του 15ου αιώνα - αρχές του 16ου, όπως και η εκκλησία η οποία είναι κοσμημένη με νωπογραφίες εκτελεσμένες σε ύστερο τοπικό βυζαντινό ύφος.

Εικ.42 Εκκλησία Αρχάγγελου Μιχαήλ, Χόλη

ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΡΟΟΔΟΥΣ

Εικ.43 Εκκλησία Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Παλαιχώρι

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ, ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ

Το χωριό Παλαιχώρι βρίσκεται στις πλαγιές του όρους Παπούτσα στην περιοχή Πιτσιλιάς. Κατά το Μεσαίωνα ήταν ήδη πλούσιο φέουδο το οποίο ανήκε διαδοχικά στους Λουζιανούς, στην οικογένεια των Ιμπελίν, στο στρατιωτικό τάγμα του Ξενώνα του Αγίου Ιωάννη, στην οικογένεια των Κομητών της Έδεσσας ντε Γκρενιέ, και τέλος, στην Κομμούνα της Βενετίας. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι σπουδαίες αυτές οικογένειες άφησαν ίχνη της προστασίας τους στις τοπικές εκκλησίες – η μια αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος και η άλλη στην Παναγία Χρυσοπαντάνασσα.

Στην κορυφή ενός λόφου, η εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, η οποία καλύπτεται από μεγάλη σκεπή όπως συνηθίζεται στην οροσειρά του Τροόδους, δεσπόζει στη γύρω περιοχή. Στο εσωτερικό διατηρείται πλούσια σειρά από νωπογραφίες, περιλαμβανομένων κύκλων από την Καινή Διαθήκη και κάποιες σκηνές από την Παλαιά με αναπαραστάσεις στρατιωτικών Αγίων και ιερομόναχων. Το ύφος των έργων ανήκει στην όψιμη βυζαντινή παράδοση του 16ου αιώνα και συγκρίνεται με τα έργα του Συμεών Αυξέντη στην εκκλησία του Αγίου Σωζόμενου στη Γαλάτα. Πολύ λίγα σπλιστικά στοιχεία δανεισμένα από την ιταλική τέχνη διακρίνονται στην Ανάσταση του Χριστού.

Εικ.44 Τοιχογραφία, Παναγία Χρυσοπτανάνασσα, Παλαιχώρι

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΧΡΥΣΟΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑΣ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ

Στην εκκλησία της Παναγίας Χρυσοπαντάνασσας στο κέντρο του Παλαιχωρίου επικρατεί μια εντελώς διαφορετική προοπτική. Υπάρχουν τοιχογραφίες στα άνω τμήματα των τοίχων και στις καμάρες που χωρίζουν τα τρία κλίτη. Το εικονογραφικό πρόγραμμα περιλαμβάνει το βίο της Παναγίας και το Χριστολογικό κύκλο, σκηνές που σχετίζονται με την Εύρεση και Ανύψωση του Τιμίου Σταυρού, σκηνές από το βίο του Αγίου Νικολάου καθώς και μορφές προφητών και Αγίων, και ακόμα προσωποποιήσεις των αρετών.

Την ποικιλομορφία των θεμάτων υπηρετεί μια έντονη αίσθηση θεατρικότητας όπου ομάδες ανθρώπων τοποθετούνται στα πλαίσια πολύπλοκων αρχιτεκτονικών σκηνικών. Οι καλλιτέχνες έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην έκφραση των αισθημάτων αγάπης και τρυφερότητας που η Άννα και ο Ιωακείμ δείχνουν στην Παναγία. Τις σκηνές ζωντανεύει η δράση των χαρακτήρων και η αίσθηση της λεπτομέρειας. Αριθμός σκηνών που απεικονίζουν το βίο του Αγίου Νικολάου προσφέρουν αναμφίβολα τα πιο όμορφα πορτρέτα εμπόρων καθώς και εκπληκτικές εκτελέσεις των εμπορικών πλοίων του 16ου αιώνα. Όπως και στον Άγιο Ιωάννη στον Ασκά, οι αγιογράφοι γνώριζαν τα πρότυπα της ιταλικής αναγέννησης και εμπνέονταν από αυτήν. Η σειρά γυναικείων πορτρέτων όπου προσωποποιούνται οι εφτά αρετές συνδέει με ομαλό τρόπο τη βυζαντινή παράδοση με τον ιταλικό νεωτερισμό. Ανάμεσα στις εικόνες της εκκλησίας, σημειώνεται ιδιαίτερα εκείνη

Εικ 45 Εκκλησία Παναγίας Παντάνασσας, Παλαιχώρι

Εικ. 46, 47 Τοιχογραφίες σε αψίδες, Εκκλησία Παναγίας Χρυσοπαντάσσης, Παλαιχώρι

της Παναγίας Ένθρονης με το Βρέφος, η οποία χρονολογείται στα 1506, όπου η δωρήτρια Χερουβίνα από την Άκρα είναι γοναπιστή στα αριστερά της Παναγίας, ενώ η επιγραφή της αφιέρωσης είναι γραμμένη σε μια μεγάλη περγαμινή στα δεξιά.

Στο Παλαιχώρι βρίσκεται επίσης το **ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ** το οποίο αξίζει μια επίσκεψη. Ανάμεσα στις πολλές εικόνες από το 16ο αιώνα σημειώνεται ιδιαίτερα ο Σταυρός και η κορυφή ενός εικονοστασίου όπου οι κινήσεις της Παναγίας και του Αγίου Ιωάννη ξεφεύγουν από τη βυζαντινή παράδοση. Αριθμός λειτουργικών αντικειμένων από τον 15ο και το 16ο αιώνα εμπλουτίζουν τις συλλογές: δοχεία για αντίδωρο, περιλαμβανομένου και ενός γερμανικού με επιγραφή σε γερμανική γοτθική, άλλο ένα από μπρούντζο διακοσμημένο στο κέντρο με μια γυναίκα η οποία κρατά περγαμινή. Άλλα αντικείμενα όπως ένα δισκοπότηρο, ένας δίσκος, μια φιάλη και ένας σταυρός λιτανείας ανήκουν στην ίδια περίοδο και επιδεικνύουν τον πλούτο των εκκλησιών στα χωριά κατά την Αναγέννηση όταν λάμβαναν μεταλλικά αντικείμενα κατασκευασμένα στην Κύπρο ή εισαγόμενα από τη Γερμανία και την Ιταλία. Τα λειτουργικά βιβλία που χρησιμοποιούνταν από τους ιερείς των χωριών - τα οποία εκτίθεντο στα παράθυρα - εισάγονταν από τη Βενετία μέχρι και το 17ο και 18ο αιώνα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ, ΑΣΚΑΣ

Σε αυτό το παραδοσιακό χωριό στην περιοχή Πιτσιλιά του Τροόδους υπάρχει μια εντυπωσιακή εκκλησία του 16ου αιώνα οι αγιογραφίες της οποίας

Εικ. 48 Σταυρός, Μουσείο Βυζαντινής Κληρονομιάς, Παλαιχώρι

Εικ. 49 Δίσκος αντίδωρου, 15ος-16ος αιώνας, Μουσείο Βυζαντινής Κληρονομιάς, Παλαιχώρι

συντηρήθηκαν πρόσφατα από το Courtauld Institute of Art του Λονδίνου. Η εκκλησία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο.

Το εξωτερικό δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της πρόσφατης αναστήλωσης του κτιρίου. Σε αντίθεση όμως, οι αγιογραφίες, οι οποίες πιθανόν να χρονολογούνται από τα μέσα του 16ου αιώνα, είναι ελκυστικές και υποδηλώνουν γνώση συγκεκριμένων προτύπων της ιταλικής Αναγέννησης. Οι περισσότερες τοιχογραφίες βρίσκονται στις καμάρες και τις κολόνες που χωρίζουν τα τρία κλίτη. Η σειρά Αγίων και Οσίων αντρών και γυναικών στις κολόνες και στήλες συγκαταλέγονται ανάμεσα στα καλύτερα πορτρέτα της κυπριακής τέχνης του 16ου αιώνα.

Υπάρχουν αρκετές σειρές όμορφων αγιογραφιών, ιδιαίτερα εκείνες που εξιστορούν το βίο του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου. Σημειώνεται η εξαιρετική ζωντάνια των σκηνών όπου οι χαρακτήρες είναι ντυμένοι με μια ποικιλία από φίνες και πολύχρωμες ενδυμασίες (Ευαγγελισμός του Ζαχαρία, Συμπόσιο Ηρωδιάδος) και στα αρχιτεκτονικά σχέδια τα οποία περιλαμβάνουν προοπτικό (Ασπασμός της Θεοτόκου). Οι εικόνες οι οποίες απεικονίζουν το δημόσιο βίο του Χριστού είναι εξίσου καλά ανεπτυγμένες (Το θαύμα στην Κανά, Ο Ιησούς και η γυναίκα από τη Σαμάρεια). Οι συνθέσεις συχνά δείχνουν σκηνές διαλόγου μεταξύ αριθμού χαρακτήρων οι οποίοι συνομιλούν με ζωντανές και εκφραστικές χειρονομίες (Θεραπεία των Τυφλών, Πεντηκοστή).

Θαυμάζουμε την πληθώρα των συχνά γραφικών λεπτομερειών σε ορισμένες εικόνες: οι καλεσμένοι στο δείπνο στην

Εικ.50 Η τελευταία κρίση, λεπτομέρεια από τοιχογραφία, Εκκλησία Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, Ασκάς

Εικ.51 Ιερό, Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος, Ασκάς

Παραβολή του πλουσίου και του φτωχού Λαζάρου, τα ψάρια, χταπόδια και καβούρια που επιστρέφουν τα κεφάλια των πνιγμένων στη σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας και τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε να θαυμάσουμε τη σπάνια σκηνή του γυμνού ζευγαριού στο κρεβάτι που ρίπτονται στις φλόγες της κολάσεως επειδή κοιμούνται αντί να πάνε στη Λειτουργία την Κυριακή. Αυτή η προειδοποίηση για τους πιστούς φέρνει στο νου τον κεντρικό ρόλο της αγιογραφίας που ήταν η εξάπλωση της θρησκευτικής ηθικής. Έτσι, η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου δείχνει το δυναμισμό των κοινωνικών σχέσεων σε μια απόμακρη ορεινή περιοχή, υπηρετούμενη από καλλιτέχνες οι οποίοι είχαν κατακτήσει τις τεχνικές της Αναγέννησης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ, ΑΣΚΑΣ

Κοντά στο χωριό Ασκάς, προς το Φτερικουδί, συναντούμε ένα απομονωμένο παρεκκλήσι ανάμεσα στις βαθμίδες με ελιές, αφιερωμένο στην Αγία Χριστίνα (γνωστή τοπικά και ως Αγία Παρασκευή), του οποίου η επιγραφή με ημερομηνία 1518 δείχνει τότε φιλοτεχνήθηκε ο διάκοσμος. Αρκετές σειρές τοιχογραφιών γύρω από το Ιερό Βήμα δείχνουν ότι η βυζαντινή εικονογραφική παράδοση παράμενε ισχυρή κατά το πρώτο μέρος του 16ου αιώνα και επιδεικνύει επίσης τις επιρροές της ιταλικής ζωγραφικής. Υπάρχουν στοιχεία αυτών των επιρροών στην αψίδα, στην τεχνοτροπία με την οποία δουλεύτηκαν οι χρωματιστοί όγκοι στη μεγάλη νωπογραφία της Παναγίας περιστοιχισμένης από δυο Αρχαγγέλους, καθώς και στις δυναμικές χειρονομίες και την αρχιτεκτονική που απεικονίζεται

Εικ.52 Εκκλησία Αγίας Χριστίνας, Ασκάς

στον Ευαγγελισμό στο αέτωμα. Ο διάκοσμος του παρεκκλησίου της Αγίας Χριστίνας, το οποίο φιλοτεχνήθηκε περίπου σαράντα χρόνια πριν την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, δείχνει πώς η ζωτικότητα των καλλιτεχνικών ρευμάτων της Αναγέννησης έφτασε στα πιο απόμακρα σημεία του νησιού, στις ορεινές περιοχές.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΚΥΠΕΡΟΥΝΤΑ, ΜΟΥΣΕΙΟ

Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, η οποία βρίσκεται σε ένα ύψωμα στο κέντρο του χωριού, ήταν ένας από τους πολυάριθμους χώρους λατρείας αφιερωμένους στον Τιμίο Σταυρό κατά το Μεσαίωνα. Στο εσωτερικό του βόρειου τοίχου της εκκλησίας, ένας ολόκληρος κύκλος αφηγηματικών τοιχογραφιών αναπαριστούν την ιστορία της εύρεσης του Τιμίου Σταυρού στην Ιερουσαλήμ από την Αγία Ελένη. Οι τοιχογραφίες φιλοτεχνήθηκαν το 1521 και εκτελέστηκαν

σύμφωνα με την τοπική βυζαντινή τεχνοτροπία με σαφείς επιρροές από

Εικ.53 Τοιχογραφίες, Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Κυπερούντα

την Αναγέννηση στις τέσσερις εικόνες οι οποίες βρίσκονται στις δυο πλευρές του εικονοστασίου, όπου οι Ευαγγελιστές περιοσιχίζονται από εκλεπτυσμένη αρχιτεκτονική, πράγμα που υποδηλώνει ότι οι εικονογράφοι γνώριζαν τα πρότυπα που τα έβλεπαν σε τυπωμένα βιβλία. Η είσοδος στην εκκλησία, απέναντι από το Βήμα, έχει μετατραπεί σε μικρό μουσείο το οποίο περιέχει εικόνες και λειτουργικά βιβλία, μερικά από τα οποία χρονολογούνται στο 16ο αιώνα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ, ΠΕΛΕΝΔΡΙ

Το Πελένδρι ήταν ένα σημαντικό χωριό κατά το Μεσαίωνα και κέντρο βασιλικής δικαιοδοσίας. Μέχρι την Ενετοκρατία η οικονομία του βασιζόταν στην αμπελοκομία και τη φυτοκομία. Η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού είναι ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες από την εποχή των Λουζιανών. Κατά το 16ο αιώνα, η εκκλησία φαίνεται να επεκτάθηκε προς τα νότια με ένα κλίτος το οποίο περιείχε κάποιες τοιχογραφίες, αλλά η ποιότητα τους δε συγκρίνεται με τις υπόλοιπες τοιχογραφίες στην άλλη εκκλησία του χωριού η οποία είναι αφιερωμένη στην Παναγία Καθολική. Η εκκλησία είναι ξυλόστεγη με κεραμίδια. Το εσωτερικό είναι χωρισμένο με ξύλινες καμάρες σε τρία κλίτη. Στα άνω τμήματα του δυτικού τοίχου υπάρχει εικονογράφηση της Δευτέρας Παρουσίας, η σύνθεση της οποίας είναι αρκετά ασυνήθιστη σε σχέδιο και τεχνική για τα κυπριακά πρότυπα της ίδιας περιόδου, σε σύγκριση με παρόμοιες σκηνές με το ίδιο θέμα. Η εικονογραφία συνδέεται ακόμα με την παραδοσιακή βυζαντινή σύνθεση όπως φαίνεται στην κατανομή των ατόμων (Αποστόλων, Προφητών, Οσίων) γύρω από την Ετοιμασία του Θρόνου και την αναπαράσταση της κόλασης κάτω

αριστερά. Το ύφος έχει ιταλικές επιρροές στον φωτεινό και ακριβή σχεδιασμό των προσώπων και ενδυμάτων καθώς και τη λεπτή χρήση χροιάς χρωμάτων. Οι λεπτομέρειες της κρίσης των ψυχών επιδεικνύουν βαθύτερες ιταλικές επιρροές καθώς οι άγριοι μαύροι δαίμονες και τα γυμνά σώματα είναι ζωγραφισμένα με μια σπάνια αίσθηση των φυσικών χαρακτηριστικών. Επιπλέον, σε ολόκληρη την τοιχογραφία, όλες τις φιγούρες ζωντανεύουν λεπτές χειρονομίες και ζωντανές εκφράσεις στα μάτια.

Στο ξυλόγλυπτο, επιχρυσωμένο και ζωγραφισμένο εικονοστάσιο της εκκλησίας, περίπου πενήντα εικόνες ανήκουν στην ίδια σχολή της ιταλο-βυζαντινής ζωγραφικής του 16ου αιώνα, μερικές από τις οποίες ζωγραφίστηκαν ξανά σε μεταγενέστερη εποχή. Η περίφημη εικόνα της Θεοτόκου, γνωστή ως Παναγία των Κοννάρων, μοιάζει σαν ουμανιστικό πορτραίτο μιας νεαρής μητέρας με το παιδί της. Άλλες δεσποτικές εικόνες απεικονίζουν Αγίους με κομψή έκφραση, όπως για παράδειγμα η εικόνα του Αγίου Μάμα, όπου ο νεαρός βοσκός έχει μια πολύ ασυνήθιστη - κάπως προκλητική - εμφάνιση, καθισμένος με υπερφυσικό τρόπο στην πλάτη λιονταριού το οποίο μοιάζει περισσότερο με έμβλημα της Βενετίας παρά με το στερεότυπο λιοντάρι που φιλοτεχνούσαν οι Βυζαντινοί καλλιτέχνες. Οι περισσότερες εικόνες που σχετίζονται με θρησκευτικές εορτές παρουσιάζουν παρόμοια στοιχεία, και σε ορισμένες υπάρχει στο φόντο εκλεπτυσμένη αρχιτεκτονική η οποία θυμίζει ιταλικά πρότυπα, όπως η Υπαπαντή ή η Είσοδος στην Ιερουσαλήμ. Τέλος, κοντά στο εικονοστάσι, υπάρχει μια άλλη σειρά εικόνων υψηλής ποιότητας, η Δέηση. Και εδώ, ακόμα και ακολουθώντας τη

Εικ.54 Βρεφοκρατούσα Θεοτόκος γνωστή ως Παναγία των Κοννάρων, Πελέντρι, Ναός Παναγίας Καθολικής, Ιερά Μητρόπολις Λεμεσού

Εικ.55 Εικονοστάσι, Εκκλησία Παναγίας Καθολικής, Πελέντρι

Εικ.56 Λεπτομέρεια από τοιχογραφία, Εκκλησία Παναγίας Καθολικής, Πελέντρι

βυζαντινή εικονογραφία, ο καλλιτέχνης δημιούργησε μια εντελώς καινούργια ατμόσφαιρα χρησιμοποιώντας σχέδιο και χρώμα με μανιεριστικές πινελιές οι οποίες δίνουν στους πιστούς μια έντονη αίσθηση ανθρωπισμού.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ, ΑΡΑΚΑΠΑΣ

Η εκκλησία της Παναγίας Ιαματικής βρίσκεται στο ανατολικό άκρο του χωριού σε μια λοφώδη περιοχή φυτεμένη με αμπέλια και οπωροφόρα δέντρα. Η ξυλόστεγη εκκλησία με κεραμίδια έχει δυο πόρτες προς νότια και δυτικά και γοθτικές καμάρες χαρακτηριστικές του φραγκοβυζαντινού ρυθμού. Στο εσωτερικό, ο επισκέπτης παρατηρεί τα τρία κλίτη χωρισμένα με καμάρες διακοσμημένες με τοιχογραφίες από τα μέσα του 16ου αιώνα.

Παρόλο που το άνω μέρος των τοιχογραφιών έχει καταστραφεί, στις κολόνες και τις καμάρες παραμένουν υψηλής ποιότητας απεικονίσεις των δώδεκα Αποστόλων, των Ευαγγελιστών και κάποιες σκηνές με τους βίους Αγίων. Ο διάκοσμος δίνει σε αυτή την εκκλησία μια μοναδική θέση στην ιστορία της αναγεννησιακής τέχνης στην Κύπρο. Τα διακοσμητικά μοτίβα με λουλούδια στο φόντο ακολουθούν τις ραβδώσεις των καμαρών και κολόνων. Τα διακοσμητικά στοιχεία περιλαμβάνουν και στεφάνια με φύλλα ακάνθου και φοίνικα πλεγμένα με πλατιά κόκκινη κορδέλα η οποία συχνά στολίζει πλαίσια στα οποία ζωγραφίστηκαν άγγελοι. Αυτό το συγκεκριμένο στοιχείο είναι δανεισμένο από την ιταλική Αναγέννηση και υποδηλώνει ότι οι ζωγράφοι ήξεραν καλά τις σπλιστικές τάσεις της εποχής τους και τις χρησιμοποιούσαν με ευκολία.

Εικ.57 Εκκλησία Παναγίας Ιαματικής, Αρακαπός
Εικ.58 Τοιχογραφία σε αφίδα, Εκκλησία Παναγίας Ιαματικής, Αρακαπός

Εικ. 59 Τοιχογραφία με δωρητές πάνω από την κεντρική είσοδο, Παναγία Θεοτόκος, Κακοπετριά
 Εικ. 60 Εσωτερικό εκκλησίας Αγίου Σωζόμενου, Γαλάτα

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΚΑΚΟΠΕΤΡΙΑ

Η Κακοπετριά, ένα θέρετρο φημισμένο για το δροσερό κλίμα και τα άφθονα νερά του, περιέχει αριθμό θρησκευτικών μνημείων μεγάλου ενδιαφέροντος. Εκτός από το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου της Στέγης με τις πολύτιμες τοιχογραφίες από το 12ο ως 14ο αιώνα στη βυζαντινή παράδοση, υπάρχει και η εκκλησία της Παναγίας Θεοτόκου, η οποία βρίσκεται στην είσοδο του χωριό από την κατεύθυνση της Γαλάτας.

Η κτητορική επιγραφή πληροφορεί ότι η εκκλησία οικοδομήθηκε σε μοναστήρι το οποίο ιδρύθηκε το 1520 από τον ιερέα Λεόντιο, ο οποίος απεικονίζεται με τη σύζυγο του Λουκρητία σε ένα πίνακα πάνω από την είσοδο. Στον πίνακα αυτό, ο ζωγράφος επιδεικνύει την αριστοτεχνία του ως προσωπογράφος και στην έμφαση που δίνει στις λεπτομέρειες των ενδυμάτων. Σημειώνεται επίσης ότι οι ενδυμασίες του Λεόντιου και της συζύγου του, Λουκρητίας ακολουθούν τη μόδα της Βενετίας, όπως συμβαίνει και στην εκκλησία του Αρχαγγέλου στη Γαλάτα, ο οποίος διακοσμήθηκε λίγα χρόνια πριν. Ωστόσο, η προτίμηση για νέα πρότυπα και μοτίβα από την Ιταλία συνδυάζεται με μια αφοσίωση προς την ύστερη βυζαντινή εικονογραφική τεχνοτροπία, όπως είναι και πολλές σκηνές στο κλίτος που δεν είναι εμπνευσμένες από πρότυπα της Αναγέννησης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Στην κοιλάδα της Σολέας, το χωριό Γαλάτα αξίζει μια μεγαλύτερη επίσκεψη, επειδή υπάρχουν εκεί τρεις σημαντικές εκκλησίες οι οποίες κτίστηκαν και

Εικ. 61 Εκκλησία Αγίου Σωζόμενου, Γαλάτα

διακοσμήθηκαν κατά το 16ο αιώνα. Αυτές οι εκκλησίες μοιάζουν πολύ εξωτερικά αλλά διαφέρουν πολύ στο εσωτερικό τους. Η εκκλησία του Αγίου Σωζόμενου είναι στο κέντρο του χωριού, ενώ οι άλλες δυο - του Αρχαγγέλου (ή της Παναγίας Θεοτόκου) και της Παναγίας Ποδίθου βρίσκονται πριν το χωριό ερχόμενοι από Λευκωσία, στον κύριο δρόμο της Ευρύχου.

Η εκκλησία του Αγίου Σωζόμενου είναι χαρακτηριστική του Τροόδους με τη δίρριχτη ξύλινη στέγη με κεραμίδια η οποία προστατεύει την εκκλησία και τον εξωνάρθηκα. Πάνω από τη δυτική πόρτα, μια μακρά επιγραφή σχετίζει την κατασκευή και το διάκοσμο του κτιρίου με μια ομάδα δεκατριών ιδρυτών στις 3 Σεπτεμβρίου 1513. Οι περισσότερες τοιχογραφίες εκτελέστηκαν από τον καλλιτέχνη Συμεών Αυξέντη ο οποίος συνέθεσε αριθμό κύκλων (Ο Βίος του Χριστού, απόκρυφο κύκλο του Βίου της Παναγίας, τον κύκλο του Αγίου Γεωργίου) με πολλά πορτραίτα οσίων ανδρών και γυναικών.

Η τεχνοτροπία του Αυξέντη είναι πολύ κοντά στη βυζαντινή παράδοση αναφορικά με τους εικονογραφικούς τύπους και την τεχνική του, όπως φαίνεται στα πορτραίτα στρατιωτικών Αγίων

Εικ.62 Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα

Εικ.63 Αποκαθήλωση, αέτωμα δυτικού τοίχου, Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα

(Γεώργιος, Νέστωρ, Δημήτριος) που είναι κοντά στα βυζαντινά πρότυπα αλλά εκτελεσμένα με κομψότητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο καλλιτέχνης φαίνεται να εμπνεύστηκε από δυτικά πρότυπα, όπως φαίνεται για παράδειγμα στη σκηνή της Ανάστασης, όπου ο Χριστός εγκαταλείπει την άδεια σαρκοφάγο η οποία φρουρείται από στρατιώτες που έχουν αποκοιμηθεί. Ωστόσο, ο Αυξέντης παρέμεινε πιστός στην παράδοση της βυζαντινής εκκλησίας, δοξάζοντας την ιστορία της με αναπαράσταση των πρώτων επτά Οικουμενικών Συνόδων και το Θρίαμβο της Ορθοδοξίας στον εξωνάρθηκα στο βόρειο τοίχο.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΟΔΙΘΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Η εκκλησία της Παναγίας Ποδίθου στη Γαλάτα είναι το μόνο κτήριο που επέζησε από ένα μοναστηριακό συγκρότημα με άγνωστη ιστορία. Η κτητορική επιγραφή δηλώνει ότι η εκκλησία ιδρύθηκε το 1502 από το Δημήτριο ντε Κορόν ο οποίος ανήκε σε οικογένεια αξιωματικών που υπηρετούσαν τους Λουζινιανούς. Το πορτραίτο του ίδιου και της συζύγου του Ελένης, εμφανίζεται στη σκηνή Προαγγελία της Παρθένου.

Η εκκλησία περιέχει μερικές από τις πιο όμορφες νωπογραφίες που φιλοτεχνήθηκαν στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης. Στο άνω τμήμα της δυτικής πρόσοψης, η Προαγγελία της Παρθένου δείχνει την Θεοτόκο με το Βρέφος περιστοιχισμένους από δέκα προφήτες οι οποίοι είναι τοποθετημένοι σε ένα πλαίσιο από πράσινα κλαδιά με μακριά φύλλα, σύμφωνα με τις εικονογραφικές μορφές της ιταλικής τέχνης που συναντούμε και στο λατινικό παρεκκλήσι στον Καλοπαναγιώτη.

Εικ. 64 Παναγία η Παρθένος, δυτικός τοίχος, Εκκλησία Παναγίας Ποδίθου, Γαλάτα

Εικ. 65 Οικόσημο οικογένειας Ζαχαρία, λεπτομέρεια από την σκηνή με τους δωρητές, Εκκλησία Αρχαγγέλου, Γαλάτα

Εικ. 66 Δέηση, τοιχογραφία (στο κάτω μέρος οι δωρητές και η κτητορική επιγραφή), Εκκλησία Αρχαγγέλου, Γαλάτα

Η πιο εντυπωσιακή σκηνή, μοναδική στο είδος της στην Κύπρο, είναι χωρίς αμφιβολία η Σταύρωση, στο εσωτερικό δυτικό αέτωμα. Ο καλλιτέχνης μεταμόρφωσε τη σκηνή της παραδοσιακής χριστιανικής εικονογραφίας σε ένα δραματικό πίνακα όπου ο θάνατος του Χριστού παίρνει μια ιστορική διάσταση. Υπάρχει ένα ζωντανό πλήθος από εκφραστικούς χαρακτήρες γύρω από το σταυρό - διακρίνουμε ιδιαίτερα μια ομάδα γυναικών που υποβαστάζουν την Παναγία, ζωγραφισμένες με ιταλική έμπνευση. Βλέπουμε επίσης τον Άγιο Ιωάννη συντετριμμένο από βαθιά θλίψη, ομάδες στρατιωτών και έφιππους ή πεζούς με πολύχρωμες ενδυμασίες, περιτριγυρισμένους από όπλα και λάβαρα. Η εικονογραφία των αγιογράφων που εργάστηκαν στην Ποδίθου υποδηλώνει ότι τα πρότυπα της ιταλικής Αναγέννησης κυκλοφορούσαν εύκολα ανάμεσα στους καλλιτεχνικούς κύκλους του νησιού και αναπαράγονταν ευφάνταστα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Η εκκλησία του Αρχαγγέλου, γνωστή και ως Παναγία Θεοτόκος, κοσμήθηκε και αυτή από το ζωγράφο Συμεών Αυξέντη το 1514, δηλαδή ένα χρόνο μετά την εκκλησία του Αγίου Σωζόμενου. Ο δωρητής της εκκλησίας, Πόλος Ζαχαρίων απεικονίζεται σε κτητορική πλάκα πάνω από τη βόρεια πύλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρουσιάζεται η συνήθης σκηνή Δέησης όπου η οικογένεια του δωρητή γονατίζει και όπου ο Πόλος απεικονίζεται, ντυμένος στα μαύρα, προσφέροντας τη μακέτα της εκκλησίας στο Χριστό. Βλέπουμε τη Μανταλένα, τη γυναίκα του και τις τρεις κόρες τους με κομψά φορέματα με βαθύ τετράγωνο ντεκολτέ,

πολύτιμα κεντήματα, μεταξύ και χάντρες, σύμφωνα με τη μόδα της Βενετίας. Αποτελεί λοιπόν, εξαιρετικό παράδειγμα της υιοθέτησης του ενετικού τρόπου ζωής από μια οικογένεια ενώ ταυτόχρονα έμενε πιστή στην ορθόδοξη πίστη και τη βυζαντινή αισθητική.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΜΠΑΔΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΚΑΛΟΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Από το 12ο - 13ο αιώνα, το χωριό Καλοπαναγιώτης φιλοξενεί ένα από τα μεγαλύτερα μοναστήρια της οροσειράς του Τροόδους: το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή. Παραμένει κάποιο μυστήριο για τους λόγους που η λατρεία του τοπικού αυτού Αγίου ήταν τόσο δημοφιλής, αλλά πολύ γρήγορα κέρδισε τους Φράγκους και οι Λουζιανοί άφησαν ίχνη της υποστήριξης τους στο εικονοστάσιο της παλαιότερης εκκλησίας του μοναστηριού η οποία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ηρακλείδιο. Κάθε ιστορική περίοδος φέρνει αποδείξεις για την από κοινού λατρεία των Ελλήνων και Λατίνων, ιδιαίτερα κατά το 16ο αιώνα, όταν ένα παρεκκλήσι δίπλα στην εκκλησία κοσμήθηκε με πρωτότυπο και πλούσιο διάκοσμο. Σήμερα, οι ιστορικοί τέχνης θεωρούν αυτό το λατινικό παρεκκλήσι ένα από τα αριστουργήματα της Αναγέννησης στην Κύπρο, παρά το γεγονός ότι είναι πιθανό ότι στο παρεκκλήσι δε λειτούργησε ποτέ καθολικός ιερέας.

Το παρεκκλήσι είναι δίπλα σε δυο άλλες εκκλησίες του μοναστηριακού συγκροτήματος: την εκκλησία του Αγίου Ηρακλείδιου και την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή. Το παρεκκλήσι διακρίνεται για το ύψος του κλίτους με τον ημικυκλικό θόλο και τις μεγάλες ζωγραφισμένες επιφάνειες του,

Εικ.67 Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης

Εικ.68 Εσωτερική αυλή, Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης

Εικ.69 Ρίζα του Ιεσαί, Τοιχογραφία από το παρεκκλήσι του Ακάθιστου Ύμνου, Μοναστήρι Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης

που ακολουθούν ένα συνηθισμένο ιταλικό αρχιτεκτονικό σχέδιο. Ολόκληρο το εικονογραφικό πρόγραμμα είναι αφιερωμένο σε συγκεκριμένα θέματα της βυζαντινής θρησκευτικής ζωγραφικής. Σημειώνουμε ιδιαίτερα ότι ο Ακάθιστος Ύμνος, ο οποίος ψέλνεται στην Ορθόδοξη Εκκλησία προς τιμή της Παναγίας, αποτελεί τη θεματολογία των τοιχογραφιών στο νότιο και το βόρειο τοίχο, όπου οι 24 σκηνές είναι εμπνευσμένες από τους 24 οίκους του ύμνου. Από τους 12 οίκους, οι οποίοι αναφέρονται στην παιδική ηλικία του Ιησού, σε εκείνες του Ευαγγελισμού και της Θείας Γέννησης, φαίνονται οι επιρροές της ιταλικής τέχνης στις χειρονομίες των φιγούρων και τη μορφή των ενδυμασιών τους.

Η Ρίζα του Ιεσσαί στο δυτικό τοίχο αναφέρεται στη γενεαλογία της Παναγίας και συνδυάζει πρόσωπα που απεικονίζονται σε μετάλλια τα οποία συνδέονται με τον κορμό με κλαδιά. Παρατηρείται η παρουσία πολλών προφητών που κρατούν περγαμινές οι οποίες περιέχουν γραπτές αναφορές στην Παναγία. Πολύ λίγες σκηνές στην κυπριακή ζωγραφική της Αναγέννησης αναπαριστούν τόσο μια σαφώς πεπαιδευμένη κουλτούρα. Άλλες λεπτομέρειες εμπνευσμένες από την ιταλική τέχνη περιλαμβάνουν στοιχεία του πίνακα με το Μωυσή να λαμβάνει τις Δέκα Εντολές και το Μωυσή με τη Φλεγόμενη Βάτο, όπου τα τοπία χάνουν τη συμβολική ακαμψία της βυζαντινής τέχνης και αποκτούν τα χαρακτηριστικά της παραστατικής ενετικής ζωγραφικής.

Τέλος, η σκεπή χρήζει ιδιαίτερης προσοχής μια και ενσωματώνει αρκετά στοιχεία από το διάκοσμο ιταλικών αναγεννησιακών εκκλησιών. Η καμάρα

που χωρίζει το θόλο περιέχει 12 μετάλλια Αγίων στα πλαίσια φύλλων ακάνθου. Σε κάθε πλευρά της καμάρας, οι χώροι διαιρούνται με δυο ζωγραφισμένες

Εικ. 70 Τοιχογραφία, Παρεκκλήσι Ακάθιστου Ύμνου, Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης

Εικ.71 Μουσείο Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης
Εικ.72 Εικονοστάσι , Μουσείο Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης

Εικ.73 Εκκλησία Χρυσοκουρδαλιώτισσα, Κούρδαλι

διαγώνιες γραμμές, σχηματισμένες με ταινίες λουλουδιών συνυφασμένες με γεωμετρικά σχέδια. Η πλαισίωση σε ώχρα των 12 τετράφυλλων μεταλλίων των Αποστόλων πάνω σε γαλάζια βάση θυμίζει τις ξύλινες κορνίζες των πινάκων που διακοσμούν εκκλησίες της Ιταλίας. Όλος ο διάκοσμος του θόλου που βασίζεται σε γεωμετρικά ή άνθινα μοτίβα υποδηλώνει την μεγάλη προσοχή του καλλιτέχνη στις λεπτομέρειες - τα στεφάνια αποτελούνται από σειρές πράσινων φυλλωμάτων διακοσμημένες με ροδάκινα, κυδώνια, αχλάδια, κόκκινες κορδέλες, λευκά λουλούδια, δίνοντας την αίσθηση ανάγλυφων στεφανιών - πράγμα που αποδεικνύει την αριστοτεχνία των καλλιτεχνών.

Το **ΜΟΥΣΕΙΟ** το οποίο βρίσκεται σε ξεχωριστό κτίριο του μοναστηριού περιέχει παλιές και ενδιαφέρουσες εικόνες. Οι περισσότερες φιλοτεγήθηκαν κατά το 13ο - 14ο αιώνα αλλά μερικές είναι νεότερες. Οι πόρτες του ιερού που εκτίθενται στο μουσείο είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΧΡΥΣΟΚΟΥΡΔΑΛΙΩΤΙΣΣΑΣ, ΚΟΥΡΔΑΛΙ

Κατεβαίνοντας το φιδίσιο δρόμο μέσα από την κοιλάδα από το χωριό Σπήλια, φτάνουμε στο Κούρδαλι, το οποίο είναι κτισμένο γύρω από το μοναστήρι που είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ιδρύθηκε από το διάκο Κούρδαλη και τη σύζυγο του σε άγνωστη ημερομηνία του 16ου αιώνα. Μεγάλο μέρος των τοιχογραφιών στο δυτικό τοίχο δεν διασώζεται στις μέρες μας, αλλά αρκετές εικόνες οι οποίες απεικονίζουν ενδιαφέρουσες σκηνές διατηρούνται στο Βήμα και ιδιαίτερα στο δυτικό τοίχο.

Υπάρχουν συνθέσεις από τους κύκλους της Καινής Διαθήκης, περιλαμβανομένων δυο σκηνών από την Ανάσταση: η μια ακολουθεί τους κανόνες της βυζαντινής παράδοσης με το Χριστό να εγκαταλείπει την άδεια σαρκοφάγο που φρουρείται από στρατιώτες οι οποίοι αποκοιμήθηκαν (όπως και στον Άγιο Σωζόμενο στη Γαλάτα). Η Σταύρωση παρουσιάζει επίσης πολλές ομοιότητες με την αντίστοιχη εικόνα στην Παναγία Ποδίθου στη Γαλάτα. Και στις δυο περιπτώσεις, η συμβολή της αναγεννησιακής ζωγραφικής τονίζεται στην έκφραση οδύνης στο πρόσωπο της Παναγίας, τον τραχύ χαρακτήρα των παρισταμένων και την παρουσία έφιππων στρατιωτών. Στην Απιστία του Θωμά, η αρχιτεκτονική επίσης αναπαριστάται σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Ο διάκοσμος της εκκλησίας αποκαλύπτει τη διείσδυση της αναγεννησιακής αισθητικής στις βαθύτερες κοιλάδες του Τροόδους στα μέσα του 16ου αιώνα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΠΕΔΟΥΛΑΣ

Η μικρή εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά έχει ένα από τα αρχαιότερα εικονοστάσια της Κύπρου με λουζινιανό θυρεό, πράγμα που υποδηλώνει ότι η εκκλησία τέθηκε υπό βασιλική προστασία. Η επιγραφή στο δυτικό τοίχο αναφέρει ότι το κτίριο κατασκευάστηκε και διακοσμήθηκε το 1474, δηλαδή την ακριβή χρονιά που η Βενετία εδραίωσε την εξουσία της στο νησί με την Αικατερίνη Κορνάρο. Ο δωρητής, ο ιερέας Βασίλειος, απεικονίζεται πάνω από την πόρτα με τη σύζυγο του και τις δυο κόρες τους, σε μια σκηνή μεγάλης απλότητας στην οποία σημειώνουμε τα περίτεχνα ενδύματα των γυναικών με τα πλούσια κεντήματα. Οι καλλιτέχνες ακολούθησαν τη

Εικ. 74 Χειρόγραφο, Βυζαντινό Μουσείο Πεδουλά

Εικ. 75 Εικονοστάσι, Εκκλησία Αρχάγγελου Μιχαήλ, Πεδουλάς

Εικ. 76 Τοιχογραφία με δωρητές, τοιχογραφία, Εκκλησία Αρχάγγελου Μιχαήλ, Πεδουλάς

Εικ.77 Εσωτερικό Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου

βυζαντινή παράδοση: καμιά λεπτομέρεια στις ενδυμασίες δε θυμίζει τη μόδα της δύσης και ούτε υπάρχουν ιταλικές επιρροές.

Στο Βυζαντινό Μουσείο δίπλα από την εκκλησία εκτίθενται σημαντικές και πολύτιμες εικόνες από το μεσαιώνα καθώς και αριθμός λειτουργικών βιβλίων τα οποία τυπώθηκαν στη Βενετία το 18ο αιώνα, πράγμα που υπογραμμίζει τους στενούς δεσμούς που συνέχισαν να υπάρχουν μεταξύ Κύπρου και Βενετίας κατά την οθωμανική αυτοκρατορία.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΥΚΚΟΥ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ

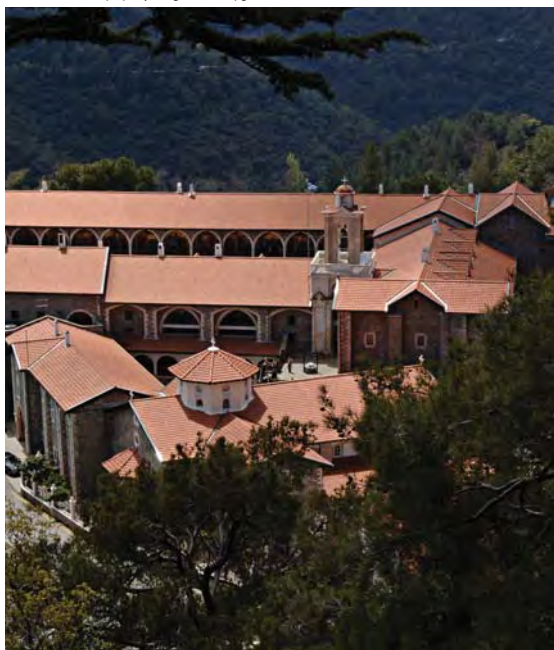
Το πιο σημαντικό μοναστήρι της Κύπρου, η Ιερά Μονή της Παναγίας του Κύκκου ιδρύθηκε κατά το 12ο αιώνα αλλά το βυζαντινό αυτό ίδρυμα δεν είχε ουσιαστική πολιτική ή οικονομική επιρροή κατά την περίοδο των Λουζινιανών και των Ενετών. Τα περισσότερα κτίρια του μοναστικού συγκροτήματος κατασκευάστηκαν κατά το 18ο και 19ο αιώνα καθώς αριθμός πυρκαγιών κατέστρεψαν τα αρχικά κτίρια.

Πέρα από τη σημασία της Μονής ως θρησκευτικό συγκρότημα, στον Κύκκο βρίσκεται και ένα από τα κύρια μουσεία του νησιού με εκθέματα που χρονολογούνται και από την Αναγέννηση, όπως εικόνες, σκεύη, και τον ξυλόγλυπτο διάκοσμο του εικονοστασίου του 16ου αιώνα. Τα πιο ενδιαφέροντα εκθέματα περιλαμβάνουν ένα ξυλόγλυπτο σταυρό, πιθανότατα φιλοτεχνημένο το 1545 από το Γεώργιο Λάσκαρη ο οποίος θεωρείται αριστούργημα μικρογλυπτικής, και περιέχει σκηνές από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη τοποθετημένες στα

Εικ. 78 Ξυλόγλυπτος Σταυρός, 1545, Μουσείο Ιεράς Μονής Κύκκου

Εικ. 79 Αποψη Ιεράς Μονής Κύκκου

Εικ.80 Γεφύρι Κελεφού

πλαίσια αρχιτεκτονικής της ύστερης γοθτικής-πρώιμης αναγεννησιακής περιόδου. Σε άλλες προθήκες εκτίθενται χαρακτηριστικά και λειτουργικά βιβλία που τυπώθηκαν στη Βενετία το 17ο και το 18ο αιώνα, υποδηλώνοντας τις ισχυρές πολιτιστικές σχέσεις που διατηρούσε ο Κύκκος με τη Βενετία μετά την κατάκτηση του νησιού από τους Οθωμανούς. Ως εκ τούτου, δεν εκπλήττει το γεγονός ότι το πρώτο βιβλίο που αναφέρεται στην ιστορία της μονής εκδόθηκε στο εξωτερικό το 1751, από τυπογράφους της Βενετίας.

ΓΕΦΥΡΙΑ ΕΛΑΣ, ΚΕΛΕΦΟΥ, ΡΟΥΔΙΑ

Έχουν επιβιώσει αρκετά γεφύρια από το μεσαίωνα και τις νεώτερες εποχές χωρίς να είναι δυνατό να καθοριστεί η χρονολογία τους με απόλυτη ακρίβεια: από τη μια αυτά τα μνημεία δεν φέρουν επιγραφές με ημερομηνίες, και από την άλλη, κατασκευάστηκαν με βάση τεχνικές οι οποίες δεν άλλαξαν πολύ με το πέρασμα των αιώνων. Χαρακτηρίζονται από μεγάλες οξυκόρυφες καμάρες οι οποίες καλύπτουν το εύρος των ποταμών. Υπάρχουν τρία γεφύρια σε μια όμορφη δασώδη περιοχή στη νότια πλευρά της οροσειράς του Τροόδους, μακριά από σύγχρονους δρόμους. Πρόκειται για τα γεφύρια ΕΛΙΑΣ, νότια του χωριού Καμινάρια και δυτικά του Φοινιού, ΚΕΛΕΦΟΥ, περίπου 4 χιλιόμετρα δυτικά της γέφυρας Ελιάς και το γεφύρι του ΡΟΥΔΙΑ, 8 χιλιόμετρα πιο πέρα.

Εικ. 81 Γεφύρι Ελιάς

Εικ.82 Καμπαναριό, Πλατεία Αγίου Μάρκου, Βενετία

BENETIA

Εικ. 83 Μαρμάρινη πλάκα στην πρόσοψη της περίστηλης στοάς (loggetta), καμπαναριό Αγίου Μάρκου, Βενετία

Σημαντικό κέντρο του Ελληνισμού στα τέλη του Μεσαίωνα και ιδιαίτερα μετά το 1453, η Βενετία για πολλούς αιώνες προσέλκυε μεγάλους αριθμούς Κυπρίων οι οποίοι περιλάμβαναν και υπηρέτες, απλούς στρατιώτες, τεχνίτες και εμπόρους των οποίων τα ονόματα και οι συγκεκριμένες δραστηριότητες ήταν άγνωστες. Συνήθως αφομοιώνονταν στην ελληνική παροικία της πόλης και δεν ήταν οργανωμένοι σε ανεξάρτητο εθνικό σύνολο. Αυτή η κατάσταση εξηγεί τη δυσκολία στην ανίχνευση των Κυπρίων που έζησαν στη Βενετία μια και οι περισσότεροι ήταν ενσωματωμένοι είτε στην ελληνική κοινότητα (επίσημα αναγνωρισμένη από το Ενετικό Κράτος το 1528) στην περίπτωση ατόμων ταπεινής κοινωνικής θέσης, ή στην ενετική κοινωνία στην περίπτωση της αριστοκρατικής ελίτ.

Το πρώτο στοιχείο που αποδεικνύει την παρουσία των Κυπρίων είναι ένας θυρεός χαραγμένος σε πέτρα ο οποίος μνημονεύει τη σχέση μεταξύ Κύπρου και Βενετία. Ο θυρεός αυτός βρίσκεται στο Παλάτι **LOREDAN**, στο Μεγάλο Κανάλι, όπου σήμερα στεγάζονται κάποια από τα γραφεία του δήμου της πόλης (στο Riva del Carbon, δηλαδή, στη δεξιά όχθη του Μεγάλου Καναλιού, νότια της Γέφυρας του Ριάλτο, 500

Εικ. 84 Παλάτι Loredan, Βενετία
Εικ. 85 Οικόσημο της οικογένειας Lusignan, παλάτι Loredan, Βενετία

μέτρα από τη στάση του vaporetto). Αυτό το παλάτι, που πιθανότατα ιδρύθηκε κατά το 12ο αιώνα, διατηρεί την εμφάνιση των πολύ παλιών ενετοβυζαντινών παλατιών, παρά τα άκομψα έργα αναστήλωσης που έλαβαν χώρα κατά το 19ο αιώνα και την κατασκευή των δυο άνω ορόφων. Το προστέγασμα στο κανάλι και το περίστυλο του πρώτου ορόφου διατηρούν τις αρχικές τους κολόνες και τα κιονόκρανα, και η κύρια πόρτα της πλαϊνής εισόδου φέρει ακόμα από πάνω το θυρεό ενός κλάδου της οικογένειας Κορνάρο ο οποίος το 1363 είχε πάρει από τον Βασιλιά Πέτρο Α΄ Λουζιανό το φέουδο της Επισκοπής. Στο θυρεό είναι χαραγμένα το οικοσημο των Λουζιανών, του Βασιλείου της Ιερουσαλήμ και στο κέντρο, το ξίφος και η περγαμηνή στην οποία συνήθως αναγραφόταν το ρητό του Τάγματος του Ξίφους το οποίο είχε ιδρύσει ο Πέτρος Α΄.

Χάρη στο προνόμιο που παραχωρήθηκε από το Βασιλιά της Κύπρου, η οικογένεια πήρε το όνομα Κορνάρο-Πισκόπια, πράγμα που τη διέκρινε από τους άλλους κλάδους της οικογένειας, ιδιαίτερα τον κλάδο στον οποίο ανήκε η Αικατερίνη Κορνάρο. Το παλάτι ανήκε στην οικογένεια μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα και στην Έλενα Λουκρητία Κορνάρο-Πισκόπια (1646-1684), μια εξαιρετικά ευρυμαθή γυναίκα η οποία ήταν και η πρώτη γυναίκα η οποία αναγορεύτηκε διδάκτωρ στις 25 Ιουνίου 1678, μετά τις σπουδές της στη φιλοσοφία στην Πάδοβα. Κατά το 18ο αιώνα, το παλάτι ήταν στην κατοχή της οικογένειας Λορεντάν και στη συνέχεια αγοράστηκε από το δήμο Βενετίας το 1868.

Η Αικατερίνη Κορνάρο είναι αναμφίβολα το ιστορικό πρόσωπο το οποίο αντιπροσωπεύει τη στενότερη σχέση μεταξύ Βενετίας και Κύπρου. Η Βενετία

ένοιωθε ιδιαίτερα περίφανη για την Αικατερίνη; η στέψη της ως βασίλισσα την ανέβασε σε μια θέση που καμιά Ενετή γυναίκα δε θα μπορούσε να είχε ονειρευτεί σε μια εποχή όπου η ψηλότερη τιμή που μπορούσε να κατέχει μια γυναίκα ήταν να γίνει γυναίκα του Δόγη (Dogressa). Ωστόσο, παρά το βασιλικό της τίτλο, η Αικατερίνη Κορνάρο δεν άφησε πίσω της πολλές απτές μαρτυρίες.

Στην επίσημη ιστορία της πόλης, η Αικατερίνη Κορνάρο τιμάται για το γεγονός ότι πρόσφερε το Βασίλειο της Κύπρου στη Βενετία το 1489. Αυτή η πράξη η οποία επέτρεψε στη Βενετία να επεκτείνει τη σφαίρα των αποικιών της, μνημονεύεται σε δυο ανάγλυφες παραστάσεις. Η πρώτη είναι στη **ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ** (Giovanni e Paolo), στο μνημείο του Δόγη Pietro Mocenigo (θ. 1476), το οποίο βρίσκεται πίσω από την κεντρική είσοδο (στα δεξιά). Αυτό το μνημείο από λευκό μάρμαρο θεωρείται ένα από τα αριστουργήματα του γλύπτη Pietro Lombardo, λόγω της ισορροπημένης αρχιτεκτονικής, των κομψών διαστάσεων των όγκων και της φινέτσας στη λάξευση του υλικού. Αυτός ο επίσημος τάφος τονίζει τη στρατιωτική ανδρεία του Δόγη του οποίου η παρουσίαση με αρχιγική ενδυμασία θυμίζει πολεμιστές ντυμένους με ενδυμασία της αρχαίας Ρώμης. Στη σαρκοφάγο δυο σκηνές αναπαριστούν τα πιο σημαντικά γεγονότα της επικράτειας του Δόγη: στην αριστερή πλευρά, η είσοδος των Ενετών στη Σμύρνη το 1471, και στη δεξιά, η Αικατερίνη Κορνάρο που παραδίδει τα κλειδιά της Αμμοχώστου, με την πόλη να παρουσιάζεται στο υπόβαθρο με τη μορφή κλασικής αρχιτεκτονικής.

Εικ.86 Μνημείο Δόγη Pietro Mocenigo, Εκκλησία Αγίων Ιωάννη και Παύλου, Βενετία
Εικ.87 Εκκλησία Αγίων Ιωάννη και Παύλου, Βενετία

Το δεύτερο ανάγλυφο το οποίο συνδέεται με την Αικατερίνη Κορνάρο παρουσιάζει το ίδιο γεγονός και βρίσκεται στο κέντρο του επιτάφιου μνημείου που εγέρθηκε προς τιμή της Βασίλισσας της Κύπρου, στο δεξιό εγκάρσιο κλίτος της **ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ SAN SALVATORE** (κεντρική συνοικία του Ριάλτο), πάνω από την είσοδο του σκευοφυλακίου. Αυτό το μνημείο κατασκευάστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1580 από τον αρχιτέκτονα Bernardino Contino, περισσότερο από εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατο της Βασίλισσας (10 Ιουλίου, 1510), και η Αικατερίνη αναπαριστάται ως γυναίκα με ενδύματα της αρχαιότητας να δίνει στο Δόγη τη μακέτα μιας πόλης, και τη συνοδεύει μια νέα κοπέλα με αισθησιακές αναλογίες που θυμίζει το νησί της Αφροδίτης. Στο κάτω μέρος του μνημείου, μια πλάκα από λευκό μάρμαρο με ραβδώσεις φέρει την επιγραφή: *Catarina Corneliae Cypri, Hierosolymorum, ac Armeniae Reginae Cineres* (στάχτες της Αικατερίνης Κορνάρο, Βασίλισσας της Κύπρου, Ιερουσαλήμ και Αρμενίας).

Αυτή η πλάκα σημαδεύει στην πραγματικότητα τη δεύτερη ταφή της βασίλισσας, γιατί μετά το θάνατο της τάφηκε στο παρεκκλήσι της οικογένειας Κορνάρο δίπλα από την **ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ (SANTI APOSTOLI)** (στην περιοχή Canareggio, 300 μέτρα από τη γέφυρα του Ριάλτο προς το σταθμό). Το παρεκκλήσι της οικογένειας δεν διαφύλαξε τη μνήμη της βασίλισσας αλλά περιέχει τον τάφο του

Εικ.88 Ταφικό μνημείο Αικατερίνης Κορνάρο, εκκλησία San Salvatore, Βενετία

πατέρα της, Μάρκο Κορνάρο, (θανόντα 1511) και του αδερφού της Γεωργίου (θανόντα 1540) οι οποίοι ήταν σταθεροί υποστηρικτές της βασίλισσας στα δύσκολα της χρόνια.

Η τιμήση αυτής της μοναδικής βασίλισσας που σχετίζεται με τη Δημοκρατία της Βενετίας ενέπνευσε πολλά συγγράμματα τα οποία συνέβαλαν στη δημιουργία ενός μύθου γύρω από την Αικατερίνη Κορνάρο. Αρκετοί καλλιτέχνες την έχουν ζωγραφίσει, περιλαμβανομένων των Gentile Bellini και Τιτσιάνο. Το πορτραίτο του πρώτου βρίσκεται στη Βουδαπέστη και του δεύτερου στη Φλωρεντία. Στη Βενετία, η Αικατερίνη Κορνάρο εμφανίζεται με εξιδανικευμένη μορφή στον πίνακα με τίτλο *Solenne Sbarco a Venezia della Regina di Cipro Caterina Cornaro venuta ad offrire il suo regno alla Signoria* (Επίσημη άφιξη στη Βενετία της Βασίλισσας της Κύπρου Αικατερίνης Κορνάρο και παραχώρηση του βασιλείου της στην Δημοκρατία). Πρόκειται για ένα τεράστιο πίνακα του Antonio Vassilacchi, Aliense (Milos περίπου 1556 - Βενετία 1629), ο οποίος βρίσκεται στην Αίθουσα VI του **ΜΟΥΣΕΙΟΥ CORRER**. Ο πίνακας εκτελέστηκε πολλά χρόνια μετά το θάνατο της βασίλισσας, και την παρουσιάζει να φτάνει στη Βενετία μέσα σε εορταστικό κλίμα. Εικάζεται, αλλά δεν υπάρχουν αποδείξεις, ότι η βασίλισσα είναι ανάμεσα στις κυρίες της ενετικής αριστοκρατίας, οι οποίες είναι παρούσες στο Θαύμα του Σταυρού στο κανάλι San Lorenzo, του Gentile Bellini, το 1500, ο οποίος εκτίθεται στην Αίθουσα XX της **ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ**. Παρά τη φήμη που απέκτησε η Αικατερίνη Κορνάρο μετά το θάνατο της, η βασίλισσα της Κύπρου δεν προσέλκυσε το ενδιαφέρον πολλών ζωγράφων όσο ζούσε. Αργότερα το όνομα της δόθηκε στο οικογενειακό

Εικ.89 Τάφος Αικατερίνης Κορνάρο, Εκκλησία Αγίων Αποστόλων, Βενετία

Εικ.90 Εκκλησία Αγίων Αποστόλων, Βενετία

Εικ. 91 Διακοσμημένες αψίδες, Καμπαναριό, Πλατεία Αγίου Μάρκου, Βενετία
Εικ. 92 Παλάτι Correr della Regina, Βενετία

παλάτι, ένα κτίριο στο Μεγάλο Κανάλι το οποίο ανακαίνιστηκε το 1724. Εκεί γεννήθηκε η Αικατερίνη το 1454, **ΠΑΛΑΤΙ CORRER DELLA REGINA**, στην αριστερή όχθη του Μεγάλου Καναλιού, στη γωνιά του Rio San Cassiano, απέναντι από το Ca 'd'Oro).

Όποιος και αν ήταν ο ρόλος της Αικατερίνης Κορνάρο αναφορικά με την παραχώρηση της Κύπρου στη Βενετία, η Signoria κατάφερε μια πολύ σημαντική πολιτική επιτυχία ενσωματώνοντας το Βασίλειο των Λουζιανών στις αποικίες της. Ως αποτέλεσμα, αυτή η ειρηνική κατάκτηση γιορτάστηκε στο σημείο που συμβόλιζε την ισχύ της ενετικής εξουσίας, δηλαδή στην Πλατεία Αγίου Μάρκου. Η ανακατασκευή της **LOGGETTA** (Περίστληη Στοά) στη βάση του κωδωνοστασίου του Αγίου Μάρκου μεταξύ 1537-1549 έδωσε την ευκαιρία για μια δημόσια επίδειξη της ηγεμονίας της Βενετίας στον κόσμο της Μεσογείου. Η loggetta σχεδιάστηκε από τον Jacopo Sansonino (1486-1570), το μεγάλο φλωρεντινό αρχιτέκτονα στον οποίο η Κυβέρνηση της Βενετίας (Signoria) είχε αναθέσει το κτίριο της Βιβλιοθήκης του Αγίου Μάρκου την ίδια περίοδο. Ο Sansonino έδωσε στο κτίριο την εμφάνιση ενός μικρού μνημείου εμπνευσμένου από την αρχιτεκτονική της αρχαιότητας, με τρεις περίτεχνα διακοσμημένες καμάρες. Στις τέσσερις αψίδες ο Sansonino έστησε μπρούντζινα αγάλματα της Αθηνάς, του Απόλλωνα, του Ερμή και της Ειρήνης τα οποία είχε φιλοτεχνήσει κατά την περίοδο 1540 -1545. Στο πάνω τμήμα τοποθέτησε τρία μαρμάρινα ανάγλυφα τα οποία απεικόνιζαν την επίσημη ιδεολογία. Έτσι λοιπόν, στη μέση υπάρχει μια αλληγορική παράσταση της Βενετίας ως γυναίκα η οποία απονέμει τη δικαιοσύνη με ένα σπαθί στο δεξί της χέρι

ΚΑΤΑΛΙΝΑ ΤΟΡΝΑΡΟ

Εικ. 94 Είσοδος Μαρκιανής Βιβλιοθήκης
Εικ. 95 Εκκλησία San Sebastiano

και μια ζυγαριά στο αριστερό, και στα δεξιά και αριστερά της βρίσκονται δυο λιοντάρια. Το ανάγλυφο στην αριστερή πλευρά είναι μια αλληγορία του νησιού της Κρήτης ενώ στα δεξιά είναι το νησί της Κύπρου, προσωποποιημένο από τη Θεά Αφροδίτη. Στην καρδιά της πόλης, η Κύπρος παρουσιάζεται ως στενά συνδεδεμένη με την προστάτιδα της, Βενετία, προσφέροντας της θρυλική ομορφιά, ένα ένδοξο παρελθόν και ένα αρχαίο πολιτισμό.

Αυτή η αλληγορική αναπαράσταση ήταν εν μέρει αληθινή επειδή, κοντά στη loggetta, η **ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ** θεωρείται επάξια ως τόπος διαφύλαξης του λογοτεχνικού πολιτισμού της Κύπρου. Το κτίριο, την κατασκευή του οποίου ξεκίνησε το 1537 ο Jacopo Sansonino (συμπληρώθηκε το 1588), στεγάζει τις συλλογές ελληνικών χειρογράφων που δώρισε ο Καρδινάλιος Βησσαρίων, και περιλαμβάνει επίσης αρκετά πολύτιμα συγγράμματα για την ιστορία του πολιτισμού της Κύπρου. Κατά το 16ο αιώνα προστέθηκαν τα χειρόγραφα των χρονικών του Γεωργίου Βουστρώνιου και του Λεόντιου Μαχαιρά, η συλλογή των ερωτικών ποιημάτων του Πετράρχη, καθώς και νομικοί κώδικες της φεουδοκρατίας. Τη Βενετία συνδέει με την Κύπρο μια παράδοση επιστημοσύνης, και δεν προκαλεί καθόλου έκπληξη που δυο λόγιοι κυπριακής καταγωγής έγιναν έφοροι της Βιβλιοθήκης του Αγίου Μάρκου κατά το 17ο αιώνα: ο Giovanni Sozomeno (1626-1632) και ο Giovanni Matteo Bustron (1659-1667). Η Βιβλιοθήκη του Αγίου Μάρκου δεν είναι το μόνο Ίδρυμα που κατέχει κείμενα και έγγραφα τα οποία είναι ουσιώδη για την πολιτισμική ιστορία της Κύπρου: το Κρατικό Αρχείο (στεγάζεται στα μοναστηριακά κτίρια της εκκλησίας Frari)

και οι συλλογές του Μουσείου Correr περιέχουν ανεκτίμητης αξίας έγγραφα, όπως επίσης και το Ναυτικό Μουσείο (Museo Navale), όπου εκτίθενται δυο ξύλινες μακέτες της Αμμοχώστου από το 16ο αιώνα.

Ένα άλλο σημαντικό πρόσωπο στον κυπριακό πολιτισμό της Αναγέννησης ήταν ο Jacopo Sansonino στον οποίο ανατέθηκε το έργο της δημιουργίας του μνημείου του Καρδινάλιου Livio Podocataro ο οποίος πέθανε το 1555 και του οποίου ο τάφος βρίσκεται στην **ΕΚΚΛΗΣΙΑ SAN SEBASTIANO** (στην περιοχή Dorsoduro, κοντά στο Zattere). Σε αυτή την εκκλησία η οποία οφείλει τη φήμη της στους κύκλους πινάκων του Paolo Veronese, το μνημείο του Livio Podocataro, το οποίο ολοκληρώθηκε μεταξύ 1557-1565, αποκαλύπτει ως ελάχιστον έργο του Sansonino, με τις τεράστιες διαστάσεις του και τον υπερβολικά σοβαρό διάκοσμο (παρατηρήστε το θυρεό της οικογένειας Podocataro στο κάτω μέρος). Ωστόσο, αξίζει να θυμηθεί κανείς τον απαραίτητο ρόλο που διαδραμάτισε ο καρδινάλιος ο οποίος ανήκε σε ισχυρή αριστοκρατική οικογένεια της Κύπρου, της οποίας τα μέλη φοιτούσαν στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας από τα μέσα του 15ου αιώνα και ήταν συχνά καθολικοί. Πριν το θάνατο του, ο καρδινάλιος Livio Podocataro δημιούργησε ένα ίδρυμα με σκοπό να δίνει την ευκαιρία σε τρεις νεαρούς φοιτητές από την Κύπρο να σπουδάζουν στην Πάδοβα. Αυτό το ίδρυμα λειτούργησε μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα και πρόσφερε ένα πλαίσιο για τη διατήρηση μόνιμων σχέσεων μεταξύ της ελίτ του νησιού και της Βενετίας, σε ολόκληρη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο.

Εικ.96 Μνημείο Livio Bodocataro, Εκκλησία San Sebastiano, Βενετία

Εικ.97 Τάφος Livio Bodocataro

Ένα τελευταίο σημαντικό πρόσωπο του κυπριακού Ελληνισμού σε κάπως μεταγενέστερη περίοδο είναι ο Thomas Flanghini (1579-1648). Κύπριος από τη μητέρα του με Κερκυραίο πατέρα, ο Flanghini ανήκε σε οικογένεια εμπόρων της οποίας η κοινωνική ανέλιξη σημειώθηκε από την αποδοχή τους από την ενετική αριστοκρατία κατά το 17ο αιώνα. Με την οικογένεια συνδέονται δυο παλάτια. Το πρώτο, το **ΠΑΛΑΤΙ FLANGHINI**, ήταν η κατοικία της οικογένειας στο Μεγάλο Κανάλι, δίπλα στην εκκλησία San Geremia, που κτίστηκε κατά το τελευταίο τέταρτο του 17ου αιώνα, με ισορροπημένη πρόσοψη από τον αρχιτέκτονα Giuseppe Sardi. Το άλλο παλάτι είναι στην περιοχή Castello, πίσω από την San Zaccaria. Από το 1953 στεγάζει το **ISTITUTO DI STUDI ELLENICO BIZANTINI E POSTBIZANTINI DI VENEZIA (ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ-ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)**, ένα ίδρυμα συνδεδεμένο με το Ελληνικό Κράτος.

Δικηγόρος και πλούσιος έμπορος, ο Thomas Flanghini άφησε στη διαθήκη του προς όφελος της ελληνικής κοινότητας της Βενετίας ένα τεράστιο ποσό (170 000 δουκάτων) για τη δημιουργία σχολής για εκπαίδευση των ελληνόπουλων,

Εικ.98 Παλάτι Flanghini, Βενετία

Εικ. 99 Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων και το Ελληνικό Ινστιτούτο

Εικ.100 Θόλος, Ναός Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων, Βενετία, ζωγραφισμένος από τον ζωγράφο Ιωάννη γνωστό ως Κύπριο

Εικ.101 Πορτραίτο Thomas Flanghini, 17ος αιώνας

Εικ.102 Τοφόπλακα Thomas Flanghini, 17ος αιώνας

για προίκα για φτωχές νεαρές Ελληνίδες και για την ίδρυση ελληνικού νοσοκομείου. Μετά το θάνατο του, αυτό το ποσό χρησιμοποιήθηκε για την αγορά ακινήτων κοντά στην **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ** και για την οικοδόμηση δυο σπιτιών. Το πρώτο στέγαζε το κυρίως κτίριο της Ελληνικής Αδελφότητας (Scoletta) και ο άνω όροφος οργανώθηκε ως νοσοκομείο. Στο δεύτερο κτίριο στεγάστηκε το Κολλέγιο Flanghini, τώρα Ελληνικό Ινστιτούτο, το οποίο λειτούργησε για 130 χρόνια, καλύπτοντας περίπου 600 σπουδαστές. Και τα δυο κτίρια σχεδιάστηκαν από το διάσημο Ενετό αρχιτέκτονα Baldassare Longhena με κόστος 14. 000 δουκάτα.

Αυτό το Κολλέγιο ήταν η δεύτερη σημαντική επιτυχία της Ελληνικής Αδελφότητας, μετά την κατασκευή της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου, της οποίας η ανέγερση ξεκίνησε το 1539. Ανάμεσα στους διάφορους καλλιτέχνες οι οποίοι εργάστηκαν για τη διακόσμηση της εκκλησίας είναι και οι διάσημοι κρητικοί ζωγράφοι Michele Damaschino και Emanuele Zane, αλλά και ένας Κύπριος ζωγράφος, ο Ιωάννης ο Κύπριος, γνωστός και ως Giovanni Ciprioto, ο οποίος φιλοτέχνησε τις τοιχογραφίες στο εσωτερικό του θόλου (1589-1590) και αργότερα την Ανάληψη στο Βήμα (1593).

Ο Giovanni Ciprioto και ο Thomas Flanghini δεν είναι οι μόνοι Κύπριοι που συνδέονται με την Ελληνική Αδελφότητα, καθώς αριθμός εμπόρων και μεταναστών εγκαταστάθηκαν στη Βενετία. Τα αρχεία του Ελληνικού Ινστιτούτου περιέχουν πλούσιες συλλογές χειρογράφων, εγγράφων και εικόνων που αποδεικνύουν την τεράστια συνεισφορά των Κυπρίων στη Συναδελφότητα. Ορισμένοι πέθαναν εκεί και ζήτησαν να ταφούν στο

κοιμητήριο πίσω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Για αυτούς, όπως και για πολλούς Έλληνες, η Βενετία ήταν μια δεύτερη πατρίδα όπου μπορούσαν να διδαχτούν την ελληνική κλασική κληρονομιά και να πραγματοποιήσουν ανθρωπιστικές σπουδές γενικότερα. Για αυτό τα λόγια, η Βενετία κατέστη το κέντρο ελληνικής γραμματείας κατά την Τουρκοκρατία μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα. Τα περισσότερα βιβλία γραμμένα στην ελληνική γλώσσα τυπώνονταν στη Βενετία και στη συνέχεια αποστέλλονταν σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο, περιλαμβανομένης και της Κύπρου. Δεν προκαλεί καθόλου έκπληξη που ο ηγούμενος Εφραίμ πήγε στη Βενετία για να τυπώσει το βιβλίο του “Περιγραφή της Μονής Κύκκου” το 1751. Λίγα χρόνια αργότερα, ακολούθησε και ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός με τη “Χρονολογική Ιστορία της Κύπρου”, 1777.

Το τελευταίο πρόσωπο που επιδεικνύει τους στενούς δεσμούς μεταξύ Κύπρου και Βενετίας είναι ο **ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΡΑΓΑΔΙΝΟΣ**, ο αξιωματικός ο οποίος ήταν επικεφαλής της ενετικής υπεράσπισης της Αμμοχώστου το 1570-1571 και έγινε το σύμβολο της θυσίας της Δημοκρατίας της Βενετίας για να σωθεί ο χριστιανικός κόσμος από την οθωμανική απειλή. Μετά την παράδοση της πόλης, την 1η Αυγούστου 1571, έγδαραν το Βραγαδίνο ζωντανό και έστειλαν το δέρμα του ως τρόπαιο στην Κωνσταντινούπολη όπου φυλάχθηκε στο οπλοστάσιο. Σύμφωνα με την παράδοση, το δέρμα του κλάπηκε και επιστράφηκε στη Βενετία έτσι ώστε ο ήρωας της Αμμοχώστου να μπορεί να ταφεί όπως του άρμοζε. Το δοχείο αποθηκεύτηκε αρχικά στην εκκλησία του San Gregorio, και τελικά, στις 18 Μαΐου 1596 εκτέθηκε στην **ΕΚΚΛΗΣΙΑ**

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ

(πρώτος βωμός στο δεξιό διάδρομο). Πάνω από την τεφροδόχο του υπάρχει προτομή του Bragadino και μονόχρωμη νωπογραφία που αναπαριστά τον μαρτυρικό του θάνατο.

Η μακρά ιστορία των ενετοκυπριακών σχέσεων από το Μεσαίωνα μέχρι και σήμερα περιέχει επίσης και ρομαντικές και όμορφες μυθικές αναμνήσεις. Μια από αυτές, η **REGATA STORICA**, συνδέει μια σημαντική γιορτή της Βενετίας με την άφιξη της Αικατερίνης Κορνάρο στη Βενετία το 1489, παρά το γεγονός ότι οι ναυτικές αυτές γιορτές ξεκίνησαν από το 13ο αιώνα. Κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου, διεξάγεται η πιο γνωστή λεμβοδρομία όπου οι καλύτεροι κωπηλάτες της πόλης συναγωνίζονται με βάρκες στολισμένες σύμφωνα με τις παλιές παραδόσεις. Αυτό το πολύ δημοφιλές γεγονός το οποίο συνδέεται με τη ναυτιλιακή ιστορία της Βενετίας παρέχει και την ευκαιρία για τη διοργάνωση μιας θεαματικής ναυτιλιακής παρέλασης η οποία ανακαλεί στη μνήμη την παλιά δόξα του ενετικού στόλου. Εκείνη την ξεχωριστή μέρα, το κοινό μπορεί να θαυμάσει μια αναπαράσταση του Bucintore και της γόνδολας του δούκα με ναύτες και αξιωματούχους ντυμένους με παραδοσιακά κοστούμια.

Εικ. 103, 104 Μνημείο Μάρκου Αντώνιου Βραγαδίνου. Εκκλησία Αγίων Ιωάννη και Παύλου, Βενετία

Εικ.105, 106 Τελετή αδελφοποίησης της πόλης της Λάρνακας με την πόλη της Βενετίας, Μάιος 2010

ΒΕΝΕΤΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ ΜΙΑ ΖΩΝΤΑΝΗ ΣΧΕΣΗ

Οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, τα πολιτιστικά ιδρύματα και η πρεσβεία της Ιταλίας στην Κύπρο διοργανώνουν εκδηλώσεις μέσα από τις οποίες αναδεικνύουν τις στενές σχέσεις μεταξύ Κύπρου και Βενετίας. Επιστήμονες από την Κύπρο και ειδικότερα αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες σπουδάζουν στα πανεπιστήμια της Βενετίας. Η Κύπρος συμμετέχει στην μπιεννάλε τέχνης και την μπιεννάλε αρχιτεκτονικής όπως και σε άλλα γεγονότα και εκδηλώσεις διεθνούς εμβέλειας που πραγματοποιούνται στην Βενετία. Οι επιρροές της ενετοκρατίας είναι έκδηλες στην τοπική διάλεκτο, στην γαστρονομία και στο σχεδιασμό. Η αδελφοποίηση της πόλης της Λάρνακας με την πόλη της Βενετίας θα λειτουργήσει θετικά στην ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των δύο περιοχών.

Εικ.107 Κυπριακό Περιπτερο στην Μπιεννάλε Βενετίας, 2011

Εικ. 108 Πύργος Οθέλλου, Κατεχόμενη Αμμόχωστος

Ενετικά Μνημεία στις κατεχόμενες περιοχές και Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής του 1974 και της συνεπακόλουθης κατοχής του βόρειου τμήματος του νησιού, 36.2% της επικράτειας, η πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου επηρεάστηκε σοβαρά παρά τις υπάρχουσες διεθνείς συνθήκες που αφορούν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η καταστροφή είναι μεγάλη και σε ορισμένες περιπτώσεις μη ανατρέψιμη. Υπάρχουν αξιόλογα ενετικά μνημεία στις κατεχόμενες περιοχές. Η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας καταβάλει συνεχείς προσπάθειες για την προστασία των μνημείων στα κατεχόμενα τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της Παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Και στο κατεχόμενο τμήμα της Λευκωσίας εντοπίζει κανείς στοιχεία που θυμίζουν την ενετική παρουσία στην Κύπρο. Δίπλα στα τείχη του Savorgnano και την Πύλη της Κερύνειας στην οποία έχει ήδη γίνει αναφορά, στην πλατεία Atatürk υπάρχει μια στήλη η οποία συμβολίζει τη δύναμη της Βενετίας. Παρόμοια μνημεία υπάρχουν σε όλες τις πόλεις των περιοχών που ελέγχονταν από τη Βενετία. Στη κατεχόμενη Λευκωσία πρόκειται για μια ρωμαϊκή στήλη από γκριζο γρανίτη, ύψους έξι μέτρων. Η στήλη είναι τοποθετημένη σε μια εξάγωνη βάση στην οποία είναι χαραγμένοι οι θυρεοί έξι σημαντικών οικογενειών της Βενετίας των οποίων τα μέλη κατείχαν αξιώματα στην αποικιακή κυβέρνηση (διακρίνονται τα ονόματα των Dona, Contarini, Pesaro και Michiel). Το Σεπτέμβριο 1570 μετά την πτώση της Λευκωσίας, η στήλη έχασε το άγαλμα του λιονταριού του Αγίου Μάρκου το οποίο βρισκόταν στην κορυφή και εξέφραζε τη δύναμη και προστασία της Βενετίας. Τα μνημεία του 16ου αιώνα συμπληρώνει το Bedestan (καλυμμένη λαϊκή αγορά) το οποίο κατά το 16ο αιώνα ήταν ο ελληνικός καθεδρικός ναός και είναι δίπλα στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας, σήμερα τζαμί Selimiye. Το κτίριο έχει υποβληθεί σε αριθμό μετατροπών και η μεγάλη δυτική πόρτα όπως και διάφορα διακοσμητικά στοιχεία των πυλών ανήκουν στην ενετική περίοδο.

Αρκετά οικόσημα μαρτυρούν την εποχή τους με εραλδικά στοιχεία χαρακτηριστικά της Αναγέννησης.

Στην κατεχόμενη Αμμόχωστο, όπως και στη Λευκωσία διατηρούνται τα ενετικά τείχη, αλλά εδώ δεν έχουν αναστηλωθεί εντελώς. Οι Ενετοί είχαν ενισχύσει ορισμένα τμήματα των τειχών και η παρέμβαση τους είναι εμφανής σε ορισμένα σημεία. Τρία σημεία δείχνουν την άμεση επιρροή της Βενετίας:

Η Θαλάσσια Πύλη η οποία ανοίγει προς το λιμάνι, ανακατασκευάστηκε εξολοκλήρου από τους Ενετούς πριν τα τέλη του 15ου αιώνα αλλά διατήρησε το τόξο της καθώς και τις μαρμάρινες κολόνες που είναι διακοσμημένες με βάση τα κριτήρια της αστικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής. Στην κορυφή της πόρτας υπάρχει ανάγλυφο του λιονταριού του Αγίου Μάρκου και από κάτω μια επιγραφή η οποία καταγράφει την αποκατάσταση του πύργου από τον proveditore Nicolò Priuli το 1496.

Το παλιό φρούριο των Λουζινιανών ενισχύθηκε. Κτίστηκαν νέοι στρογγυλόμορφοι πύργοι πάνω από τους παλιούς. Ο γνωστός ως 'Πύργος του Οθέλλου', προστατεύει την κύρια πύλη του φρουρίου στην κορυφή της οποίας υπάρχει ένα τεράστιο μαρμάρινο ανάγλυφο του λιονταριού του Αγίου Μάρκου, σύμβολο της δύναμης της Βενετίας σε θάλασσα και ξηρά.

Ένα άλλο σημαντικό έργο που πραγματοποίησαν οι Ενετοί είναι ο περίφημος προμαχώνας Martinengo, στη βορειοδυτική γωνιά των τειχών, ο οποίος θεωρείται ένα από τα αρτιότερα στρατιωτικά αριστουργήματα της Αναγέννησης. Φέρει το όνομα του Κόμη Hercole Martinengo, ο οποίος ξεκίνησε το έργο το 1559 και πέθανε εκεί δυο

χρόνια μετά. Αρκετοί σημαντικοί Ιταλοί αρχιτέκτονες, όπως ο Gian Girolamo και San Micheli, συνεργάστηκαν πάνω σε αυτό το έργο. Ο προμαχώνας είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα της ικανότητας των ενετών στρατιωτικών μηχανικών να προσαρμόζουν τις θεωρητικές ιδέες τους στις πραγματικότητες της περιοχής.

Τα περισσότερα αρχιτεκτονικά στοιχεία που μαρτυρούν την ενετική παρουσία είναι συγκεντρωμένα γύρω από την κεντρική πλατεία της πόλης. Απέναντι από το γοτθικό καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου (μετατράπηκε σε τέμενος κατά την Οθωμανική περίοδο), το πρώην παλάτι των Λουζινιανών ανακαινίστηκε και μετατράπηκε σε Palazzo del Proveditore. Από το μνημείο απομένει μόνο η πύλη με τις τριπλές καμάρες η οποία σχημάτιζε τη δημόσια πρόσοψη του κτιρίου και στην οποία είναι χαραγμένο το οικόσημο του Giovanni Renier, Διοικητή της Αμμοχώστου το 1552. Ο διάκοσμος δείχνει την άμεση επιρροή του αναγεννησιακού ρυθμού με τη χρήση μεγάλων λίθινων πλακών που προέρχονται από τη στρατιωτική αρχιτεκτονική αλλά είναι διακοσμημένες με τρίγλυφα και μετόπες δανεισμένες από την αρχαία ελληνική κλασική αρχιτεκτονική, συνδυασμένες με τη χρήση τεσσάρων κολόνων από γρανίτη που αφαιρέθηκαν από τα ρωμαϊκά ερείπια της Σαλαμίνας. Η πύλη χρησιμοποιούνταν ως επίσημη κατοικία για δημόσιες ακροάσεις και ήταν σημαντικό σημείο συναντήσεων και τελετών της καθημερινής ζωής. Από το κτίριο αυτό, ο διοικητής των Οθωμανών, ο Λάλα Μουσταφά Πασάς παρακολούθησε το μαρτυρικό θάνατο του τελευταίου Ενετού Διοικητή της Αμμοχώστου, Marc' Antonio Bragadino, στις 15 Αυγούστου 1571.

Μπροστά από το Palazzo del Proveditore, και σε κεντρικό σημείο στην κύρια πλατεία της πόλης, στήθηκαν δυο στήλες από τους Ενετούς αξιωματικούς, όπως γινόταν στις περισσότερες πόλεις υπό ενετική κυριαρχία, σε αναπαράσταση των δυο στηλών στη Βενετία όπου βρίσκονταν το άγαλμα του Αγίου Θεοδώρου και το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Στην Αμμόχωστο, όπως και αλλού, αυτές οι δύο στήλες χρησιμοποιούνταν για παρελάσεις και τιμωρίες. Κάποτε μεταξύ των δύο στηλών εκτίθετο η περίφημη Σαρκοφάγος της Αφροδίτης η οποία συμβόλιζε τη στενή σχέση μεταξύ αρχαίου μύθου και ενετικής ισχύος. Η σαρκοφάγος βρίσκεται πίσω από την είσοδο του Palazzo del Proveditore και των δύο κολόνων μπροστά από το απέναντι κτίριο, ένα οθωμανικό σχολείο, το οποίο ενσωματώνει μέρος του συγκροτήματος της παλιάς επισκοπής.

Έξω από τα τείχη και την κεντρική πλατεία της πόλης, σώζονται πολύ λίγα στοιχεία της ενετικής αστικής αρχιτεκτονικής. Αξίζει να σημειωθούν τα ερείπια δύο παλατιών: το πρώτο, πίσω από το Palazzo del Proveditore, λέγεται Παλάτι "Bedestan" ή Παλάτι της Βασίλισσας και έχει υποβληθεί σε πολλές αναστηλώσεις. Μόνο η πύλη παραμένει στην αρχική της μορφή και διατηρεί τις πέτρες που δουλεύτηκαν όπως το διαμάντι "alla diamante". Στο δεύτερο παλάτι, που ονομάζεται είτε "Ασπίδα του Bulwar" ή "Πύλη του Biddulph", απομένουν ελάχιστα στοιχεία από την πρόσοψη αλλά αυτά που υπάρχουν είναι τα πιο ενδιαφέροντα και θεαματικά ολόκληρης της πόλης. Η τοιχοποιία μοιάζει με αυτήν της πύλης του Palazzo del Proveditore με μεγάλους λίθους και στρογγυλεμένα τόξα, αλλά οι θριγκοί περιέχουν πλούσιο εγχάρακτο

διάκοσμο με φίνους προβόλους, δύο από τους οποίους φέρουν λιοντάρια σε όρθια θέση τα οποία κρατούν ασπίδα με σταυρό.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η εκκλησία του Αγίου Μάμα στη κατεχόμενη Μόρφου ήταν σημαντικός χώρος λατρείας από το Μεσαίωνα μέχρι το 18ο αιώνα. Υπήρξε αντικείμενο εκτεταμένων αναστηλώσεων κατά την ενετική περίοδο με βάση τα μικτά κριτήρια του φραγκοβυζαντινού ρυθμού, ο οποίος είναι ιδιαίτερα αναγνωρίσιμος στα μοτίβα του τόξου πάνω τη σαρκοφάγο του Αγίου. Το εικονοστάσι της εκκλησίας παραμένει πιστό στο κράμα ρυθμών που χαρακτηρίζει αυτή την περίοδο. Παρατηρούμε τέσσερις λεπτές στήλες με γοθικά κιονόκρανα και λεπτά σκαλισμένα μαρμάρια πλαίσια με ενετικά οικόσημα, εκτελεσμένα με φροντίδα και κομψότητα που παραπέμπουν απευθείας στα πρότυπα της ιταλικής Αναγέννησης.

Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια των επισκεπτών στις κατεχόμενες περιοχές. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας εμποδίζεται από τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στις κατεχόμενες περιοχές του νησιού, δεν είναι σε θέση να προσφέρει οποιαδήποτε βοήθεια σε περίπτωση δυστυχήματος, τραυματισμού, κλοπής, ασθένειας κ.λ.π. και έτσι οι ξένοι υπήκοοι μπορεί να βρεθούν σε δύσκολη θέση σε περίπτωση που χρειαστούν βοήθεια.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΠΥΛΗ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Λευκωσίας
Τηλ: 22797660, 22797651

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΑΚΗ ΚΟΡΝΗΣΙΟΥ

Τμήμα Αρχαιοτήτων
Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία
Τηλ: 22865864

Πατριάρχου Γρηγορίου 20
Λευκωσία
Τηλ: 22305316

Ανοιχτό όλο το χρόνο, κλειστό τις
δημόσιες αργίες

Τρίτη, Πέμπτη, Παρασκευή 08:30 - 15:30
Τετάρτη 08:30 - 17:00
Σάββατο 09:30 - 17:30
Κυριακή Κλειστό

ΤΖΑΜΙ ΟΜΕΡΙΕ

Πλατεία Τυλληρίας

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΡΥΣΑΛΙΝΙΩΤΙΣΣΑ

Οδός Χρυσαλινιώτισσης

ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΣΙΡΙΚΟΥ

Οδός Λεύκωνος

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Πολιτιστικό Κέντρο Ιδρύματος Μακαρίου Γ'
Χώρος Αρχιεπισκοπής
Πλατεία Αρχιεπισκόπου Κυπριανού
Λευκωσία
Τηλ: 22430008

Ανοιχτό όλο το χρόνο
Δευτέρα-Παρασκευή 09:00 - 16:30
Σάββατο 09:00 - 13:00
Κυριακή Κλειστό
Κλειστό τις δημόσιες αργίες

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου
Φανερωμένης 86-90

1011 Λευκωσία
Τηλ: 22677134, 22128157

Ανοιχτό καθημερινά: 10:00 - 19:00
Κλειστό τις δημόσιες αργίες

ΛΕΒΕΝΤΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη και
Δήμος Λευκωσίας
Ιπποκράτους 17
Λαϊκή Γειτονιά
Λευκωσία
Τηλ: 22661475

Ανοιχτό όλο το χρόνο

Δευτέρα - Σάββατο 10:00 - 16:30
Κυριακή Κλειστό
Κλειστό τις δημόσιες αργίες

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΡΔΕΥΣΗΣ, ΠΟΤΑΜΙΑ

Τμήμα Αρχαιοτήτων
Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία
Τηλ: 22865864

Δια μέσου του χωριού Δάλι, μόλις
περάσετε το χωριό Ποταμιά προς
τον Άγιο Σωζόμενο, στρίβετε δεξιά και
φτάνετε στο Αρχοντικό. Τα κατάλοιπα
των αρδευτικών συστημάτων φαίνονται
από το δρόμο προς τον Άγιο Σωζόμενο
και το Δάλι πριν περάσετε πάνω από
τον ποταμό Γιαλιά, ερχόμενοι από τη
Λευκωσία, και κοντά στη γέφυρα του
Αλυκού.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΜΑΜΑ, ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ

Τμήμα Αρχαιοτήτων
Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία
Τηλ: 22865864

Στο χωριό Άγιος Σωζόμενος, μετά την
Ποταμιά

ΛΑΡΝΑΚΑ

ΑΛΥΚΗ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

Κύριος δρόμος από Λάρνακα προς
Αεροδρόμιο

ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΙΕΡΙΔΗ ΜΑΡΦΙΝ ΛΑΪΚΗ

Το Μουσείο Πιερίδη Ιδρύματος Marfin
Λαϊκή

Ζήνωνος Κιτιέως 4

Λάρνακα

Τηλ: 24814555

Ανοιχτό όλο το χρόνο

Κλειστό τις δημόσιες αργίες

Δευτέρα- Πέμπτη 09:00 - 16:00

Παρασκευή και Σάββατο 09:00 - 13:00

Κυριακή Κλειστό

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ, ΠΕΡΒΟΛΙΑ

Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία

Τηλ: 22865864

Στριβετε από τον κύριο δρόμο
Λάρνακας-Κιτίου προς το χωριό Μενεού.
Ο πύργος βρίσκεται δίπλα στο δρόμο
από Μενεού προς το Ακρωτήρι του
Κιτίου στα δεξιά. Υπάρχει πρόσβαση και
από το δρόμο Κιτίου-Περβολιών-Μενεού,
μετα Περβολιών και Μενεού, δίπλα στο
δρόμο στα αριστερά. Μπορείτε να δείτε
το μνημείο εξωτερικά.

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΑΣ ΝΑΠΑΣ

Μητρόπολη Κωνσταντίας και

Αμμοχώστου

Αγίου Γεωργίου 12, 5820 Παραλίμνι,

Τηλ: 23812456

Στο κέντρο της Αγίας Νάπας

Ανοιχτό κατά τις ώρες της ημέρας

ΛΕΜΕΣΟΣ

ΚΑΣΤΡΟ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΕΜΕΣΟΥ

Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία

Τηλ: 22865864

Ριχάρδου και Βερεγγάριος, Λεμεσός

Τηλ: 25305419

Ανοιχτό όλο το χρόνο

κλειστό τις δημόσιες αργίες

Δευτέρα - Σάββατο 09:00 - 17:00

Κυριακή 10:00 - 13:00

ΖΑΧΑΡΟΜΥΛΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία

Τηλ: 22865864

Στριβετε από τον παλιό δρόμο Λεμεσού-
Πάφου στο χωριό Επίσκοπη, λίγο πριν
το σταθμό βενζίνης, προς την Πάφο.
Αμέσως στρίβετε αριστερά και βλέπετε
το χώρο από το δρόμο μια και είναι
περιφραγμένος.

ΠΑΦΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΦΟΥ

Τμήμα Αρχαιοτήτων

Οδός Μουσείου 1, Λευκωσία

Τηλ: 22865864

Λεωφόρος Γεωργίου Γρίβα Διγενή 43

Πάφος

Τηλ: 26306215

Ανοιχτό όλο το χρόνο

Κλειστό τις δημόσιες αργίες

Τρίτη, Πέμπτη, Παρασκευή, Σάββατο

08:00 - 15:00

Τετάρτη 08:00 - 17:00

Κυριακή και Δευτέρα Κλειστό

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΦΟΥ

Μητρόπολη Πάφου

Ανδρέα Ιωάννου, 5
Πάφος (δίπλα στην Μητρόπολη Πάφου)
Τηλ: 26931393

Δευτέρα-Παρασκευή 09:00 - 17:00
Σάββατο 10:00 - 13:00
Κυριακή Κλειστό
Κλειστό τις δημόσιες αργίες

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΧΡΥΣΕΛΕΟΥΣΑΣ, ΕΜΠΑ

Μητρόπολη Πάφου
Ηλυσίων 8047, Πάφος

Στο κέντρο του χωριού Έμπα, από Πάφο προς Χλώρακα.

Το κλειδί διατίθεται στο καφενείο απέναντι από την εκκλησία. Το καφενείο παραμένει ανοικτό μέχρι αργά. Το κλειδί μπορείτε να το πάρετε και από τον Πατέρα Μάριο, Τηλ. 99578370

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΤΑΛΑ

Μοναστήρι Αγίου Νεοφύτου
8777, Τάλα
Τηλ: 26652481

Από την Πάφο περνάτε την Έμπα και την Τάλα ή στρίβετε από τον κύριο δρόμο Πάφου-Πόλης στο Μέσα Χωριό, περίπου 5 χιλιόμετρα βόρεια της Πάφου προς την Πόλη.

Η εκκλησία είναι ανοικτή κατά τη διάρκεια της ημέρας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΟΥ ΤΕΡΡΑ

Μητρόπολη Πάφου
Ηλυσίων 8047, Πάφος
Τηλ: 26932092

Στρίβετε αριστερά από τον δρόμο Πάφου-Πόλης προς την Πόλη, μεταξύ Γιόλου και Σκούλλι προς Αγία Αικατερίνη. Είναι η στροφή μετά τη στροφή Κάτω Ακουρδάλεια, Πάνω Ακουρδάλεια.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ, ΧΟΛΗ

Μητρόπολη Πάφου
Ηλυσίων 8047, Πάφος
Τηλ: 26932092

Για το χωριό αυτό στρίβετε αριστερά προς Χόλη από τον δρόμο Πάφου-Πόλης προς Πόλη και ακολουθείτε τις πινακίδες προς Χόλη.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με την κυρία Βασιλική, Τηλ: 26321124 της οποίας το σπίτι βρίσκεται απέναντι από τον τηλεφωνικό θάλαμο.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΡΟΟΔΟΥΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ, ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ

Μητρόπολη Ταμασσού και
Ορεινής
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'
Δευτερά, Λευκωσία
Τηλ: 22465465

Από το δρόμο Λευκωσίας - Παλαιχωρίου στρίβετε προς Παλαιχώρι και μετά κάνετε αριστερά προς Εκκλησία του Σωτήρος 16ου αιώνα. Η εκκλησία απέχει περίπου 500μ.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με τον Πατέρα Κυριάκο, Τηλ: 22642376 στο τελευταίο σπίτι πριν την εκκλησία (εξωτερική σκάλα προς πρώτο όροφο).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑΣ, ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ

Μητρόπολη Ταμασσού και Ορεινής

Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'
Δευτερά, Λευκωσία
Τηλ: 22465465

Στο κέντρο του χωριού

Για επισκέψεις επικοινωνήστε
με την κα Δώρα
Τηλ: 22642217, 99974230

Τρίτη και Πέμπτη 10:00 - 13:00.
Σημείο επαφής η καφετέρια απέναντι
(Κα Αντρούλα)

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ

Μητρόπολη Ταμασσού και Ορεινής
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'
Δευτερά, Λευκωσία
Τηλ: 22465465

Στο κέντρο του χωριού, περίπου 50μ.
απέναντι από την εκκλησία, στο δρόμο
που βγαίνει από το χωριό.

Ανοικτό Τρίτη και Τετάρτη 10:00 - 13:00
Τηλ: 22643012

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ, ΑΣΚΑΣ

Μητρόπολη Ταμασσού και Ορεινής
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'
Δευτερά, Λευκωσία
Τηλ: 22465465

Στρίβετε από τον κεντρικό δρόμο του
χωριού. Η εκκλησία είναι πιθανό να είναι
κλειστή. Για επισκέψεις επικοινωνήστε με
τον Πατέρα Ανδρέα, Τηλ 22642332 και τον
κ. Κωστάκη Κωνσταντίνου, Τηλ 99579369.
Το σπίτι του Πατέρα Ανδρέα είναι στον
κύριο δρόμο του χωριού, περίπου 50μ.
από το στρίψιμο της εκκλησίας, προς
Παλαιχώρι, στα δεξιά.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ, ΑΣΚΑΣ
Μητρόπολη Ταμασσού και Ορεινής
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' , Δευτερά
Λευκωσία
Τηλ: 22465465

Στρίβετε από το δρόμο Ασκά-Φτερικουδιού
σε ασφαλτόστρωτο δρόμο με πινακίδα
που γράφει Παρεκκλησί Αγίας Χριστίνας
(Αγία Παρασκευή). Ακολουθήστε αυτό το
δρόμο για 1,5 χιλιόμετρα μέχρι το τέρμα
του. Είναι πιθανό η εκκλησία να είναι
κλειστή. Για επισκέψεις επικοινωνήστε με
τον Πατέρα Ανδρέα, Τηλ 22642332 και τον
κ. Κωστάκη Κωνσταντίνου, Τηλ 99579369.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΚΥΠΕΡΟΥΝΤΑ

Μητρόπολη Λεμεσού
306 Αγίου Ανδρέου, 3035 Λεμεσός
Τηλ: 25864300

Κοντά στο κέντρο του χωριού σε ένα
λόφο, μετά την πλατεία του χωριού και
την εκκλησία της Παναγίας Καθολικής.

Το κλειδί βρίσκεται στα γραφεία του
Κοινοτικού Συμβουλίου, περίπου 75μ. πριν
την εκκλησία, Τηλ 25813204, 99468168
ανοικτά 08:00 - 14:00, 17:00 - 19:00, κλειστά
Σάββατο και Κυριακή και με τον Πατέρα
Ιωάννη, Τηλ 99409041, του οποίου το
σπίτι είναι μετά το σχολείο στα δεξιά, στην
απότομη κατηφόρα στα αριστερά προς
την εκκλησία, αμέσως μετά τα γραφεία του
Κοινοτικού Συμβουλίου και τη Συνεργατική.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ, ΠΕΛΕΝΔΡΙ

Μητρόπολη Λεμεσού
306 Αγίου Ανδρέου, 3035 Λεμεσός
Τηλ: 25864300

Στην κάτω άκρη του χωριού. Πάρτε
το απότομο στενό στρίψιμο λίγο πριν
το κατάστημα της Συνεργατικής με
κατεύθυνση από το δρόμο Λεμεσού-
Τροόδους. Για επισκέψεις επικοινωνήστε
με την Κα Παναγιώτα
Τηλ. 99994932, 25552268

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑ ΙΑΜΑΤΙΚΗ, ΑΡΑΚΑΠΑΣ

Μητρόπολη Λεμεσού
306 Αγίου Ανδρέου, 3035 Λεμεσός
Τηλ: 25864300

Στο τέρμα του χωριού με κατεύθυνση από το Κάτω Χωριό στο δρόμο Λεμεσού-Αγρού, πάνω από την κύρια εκκλησία του χωριού. Είναι πιθανό η εκκλησία να είναι κλειστή.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με την κα Ανδρούλα,
Τηλ: 96539606
και τον κ. Κώστα Καλαμαρά,
Τηλ: 99428957, 22622880.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΚΑΚΟΠΕΤΡΙΑ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Στον κύριο δρόμο Κακοπετριάς-Γαλάτας λίγο πριν το πρατήριο βενζίνης στα δεξιά από Κακοπετριά.

Το κλειδί βρίσκεται στο κρεοπωλείο απέναντι από το πρατήριο βενζίνης. Το κρεοπωλείο είναι συνήθως ανοικτό 07:30 - 20:00 εκτός Κυριακή και απόγευμα της Τετάρτης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Κοντά στον κεντρικό δρόμο της Γαλάτας δίπλα στη γέφυρα. Πάρτε τον ανηφορικό δρόμο περίπου απέναντι από τη γέφυρα προς Κακοπετριά. Περάστε την εκκλησία του χωριού και μετά στρίψτε στο δεύτερο δρόμο αριστερά.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με τον κ. Άθω Σαββίδη
Τηλ: 99476149 και 22952580
09:00 - 12:00/13:00 - 16:00

Σημείο συνάντησης: το καφενείο, ταχυδρομείο απέναντι από τη γέφυρα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΔΙΘΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Στρίβετε από το δρόμο Λευκωσίας-Τροόδους στο χωριό Γαλάτα στην πινακίδα που γράφει «Εκκλησία του Αρχαγγέλου, Παναγία της Ποδίθου». Ακολουθείτε την πάροδο, περνάτε το κοιμητήριο και μετά 150μ. στρίβετε δεξιά σε χωματόδρομο.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με τον κ. Άθω Σαββίδη
Τηλ: 99476149 και 22952580
09:00 - 12:00/13:00 - 16:00.

Σημείο συνάντησης: το καφενείο, ταχυδρομείο απέναντι από τη γέφυρα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Στρίβετε από το δρόμο Λευκωσίας-Τροόδους στο χωριό Γαλάτα στην πινακίδα που γράφει «Εκκλησία του Αρχαγγέλου, Παναγία της Ποδίθου». Ακολουθείτε την πάροδο, περνάτε το κοιμητήριο και μετά 150μ. στρίβετε δεξιά σε χωματόδρομο. Στρίβετε αμέσως αριστερά.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με τον κ. Άθω Σαββίδη
Τηλ: 99476149 και 22952580
09:00 - 12:00/13:00 - 16:00

Σημείο συνάντησης: το καφενείο/
ταχυδρομείο απέναντι από τη γέφυρα

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΜΠΑΔΙΣΤΗΣ, ΚΑΛΟΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Από τον κύριο δρόμο στο κέντρο του χωριού στρίψτε προς «Άγιο Ιωάννη Λαμπαδιστή» και μετά από 500μ. περάστε τη γέφυρα.

Η εκκλησία είναι ανοικτή:
Οκτώβριο-Μάρτιο 09:00-12:00, 13:00-16:00
Απρίλιο-Σεπτέμβριο 09:00-18:30

Το μουσείο είναι ανοικτό:
Οκτώβριο-Φεβρουάριο 10:00 - 15:00
Μάρτιο - Μάιο 09:30 - 17:00
Ιούνιο - Αύγουστο 09:30 - 19:00
Σεπτέμβριο 09:30 - 17:00

Κυριακές από 11:00
Κλειστό Κυριακή του Πάσχα

Πατήρ Ανδρέας Τηλ: 99476149, 22952580
Πατήρ Αρτέμιος Τηλ: 97629644

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΧΡΥΣΟΚΟΥΡΔΑΛΙΩΤΙΣΣΑΣ, ΚΟΥΡΔΑΛΙ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Στο χωριό Κούρδαλι, κάτω από τα Σπήλια.

Για επισκέψεις επικοινωνήστε με την Αδερφή Ισιδώρα.
Τηλ: 22922212, 99779592.

Κλειστά 13:00 - 15:00

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ, ΠΕΔΟΥΛΑΣ

Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Σε ένα αδιέξοδο στο κάτω μέρος του χωριού – υπάρχει πινακίδα. Το κλειδί έχει ο επιστάτης του Βυζαντινού Μουσείου,

απέναντι, στο σπίτι λίγο πριν την εκκλησία, Τηλ 99635584

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΔΟΥΛΑ

Απέναντι από την εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ.
Μητρόπολη Μόρφου
Μητροπόλεως 3, Ευρύχου
Τηλ: 22932401

Ώρες Λειτουργίας
Τρίτη - Σάββατο 10:00 - 16:00
Κυριακή Κλειστό
Κλειστό στις δημόσιες αργίες

ΜΟΝΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΚΟΥ

Μητρόπολη Κύκκου και Τυλληρίας
Οδός Αγίου Προκοπίου, Λευκωσία
Τηλ: 22390000

Περίπου 18 χιλιόμετρα δυτικά του Πεδουλά

Ώρες Λειτουργίας του Μουσείου:
Νοέμβριο - Μάιο 10:00 - 16:00
Ιούνιο - Οκτώβριο 10:00 - 17:00
Τηλ: 22942736

ΓΕΦΥΡΙΑ ΕΛΙΑΣ, ΚΕΛΕΦΟΥ, ΡΟΥΔΙΑ

Στη διαδρομή Πεδουλά προς κύριο δρόμο Κύκκου, μετά το χωριό Καμινάρια, φτάνετε πρώτα στο γεφύρι της Ελίας, μετά του Κελεφού, μετά του Ρούδια και στη συνέχεια, μέσα από το χωριό Βρέτσια, φτάνετε στην πλευρά της οροσειράς του Τροόδους προς την Πάφο. Ο δρόμος από Κελεφό προς Ρούδια δεν είναι ασφαλιτοστρωτος και είναι συχνά ακατάλληλος για οδήγηση. Η πρόσβαση στα γεφύρια επιτυγχάνεται και από το χωριό Άγιος Νικόλαος στο δρόμο Πάφου-Τροόδους και από το Μιλικούρι, στρίβοντας από το δρόμο Πεδουλά-Κύκκου μετά το Μιλικούρι. Και αυτός ο δρόμος είναι συχνά ακατάλληλος για οδήγηση.

Βενετία

ΜΟΥΣΕΙΑ

ΠΑΛΑΤΙ ΤΩΝ ΔΟΓΙΔΩΝ

PALAZZO DUCALE

San Marco 1, 30124 Venezia

1 Νοεμβρίου - 31 Μαρτίου: 9:00 - 17:00

1 Απριλίου - 31 Οκτωβρίου: 9:00 - 19:00

Κλειστό 25 Δεκεμβρίου, 1 Ιανουαρίου

Στάση vaporetto: San Marco, San

Zaccaria

ΜΟΥΣΕΙΟ CORRER

MUSEO CORRER

San Marco 52, 30124 Venezia

1 Νοεμβρίου-31 Μαρτίου: 9:00 - 17:00

1 Απριλίου-31 Οκτωβρίου: 9:00 - 19:00

Κλειστό 25 Δεκεμβρίου, 1 Ιανουαρίου

Στάση vaporetto: San Marco, San

Zaccaria

ΓΚΑΛΕΡΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

GALLERIA DELL'ACCADEMIA

Campo de la Carità 1050, 30123

Venezia

Τρίτη-Κυριακή: 8:15 - 19:15;

Δευτέρα: 8:15 - 14:00

Στάση vaporetto: Accademia

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

(ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ)

MUSEO DIPINTI SACRI BIZANTINI

(ISTITUTO ELLENICO)

Castello 3412, 30122 Venezia

Τρίτη-Σάββατο: 9:00 - 12:30, 13:30 - 16:30;

Κυριακή: 10:00 - 17:00

Δευτέρα κλειστό

Στάση vaporetto: San Zaccaria

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ

CHIESA DI SAN GIORGIO DEI GRECI

Castello 3412, 30122 Venezia

Δευτέρα-Σάββατο: 9:00 - 12:30, 14:30 - 16:30;

Κυριακή: 9:00 - 13:00

Δευτέρα κλειστή

Στάση vaporetto: San Zaccaria

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΓΙΩΝ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ,

CASTELLO

Campo SS. Giovanni e Paolo,

Castello 6363, 30122 Venezia

Καθημερινά: 7:30 - 12:30, 15:30 - 19:30

Στάση vaporetto: Ospedale

ΕΚΚΛΗΣΙΑ SAN SALVATORE

CHIESA SAN SALVADORE

Campo San Salvador, San Marco 4826,

30122 Venezia

Χειμώνας:

Δευτέρα-Σάββατο 9:00 - 12:00,

15:00 - 19:00; Κυριακή: 15:00 - 19:00

Καλοκαίρι (Ιούνιο-Αύγουστο):

Δευτέρα-Σάββατο 9:00 - 12:00, 16:00 - 19:00;

Κυριακή: 16:00 - 19:00

Στάση vaporetto: Rialto

ΕΚΚΛΗΣΙΑ SAN SEBASTIANO

CHIESA SAN SEBASTIANO

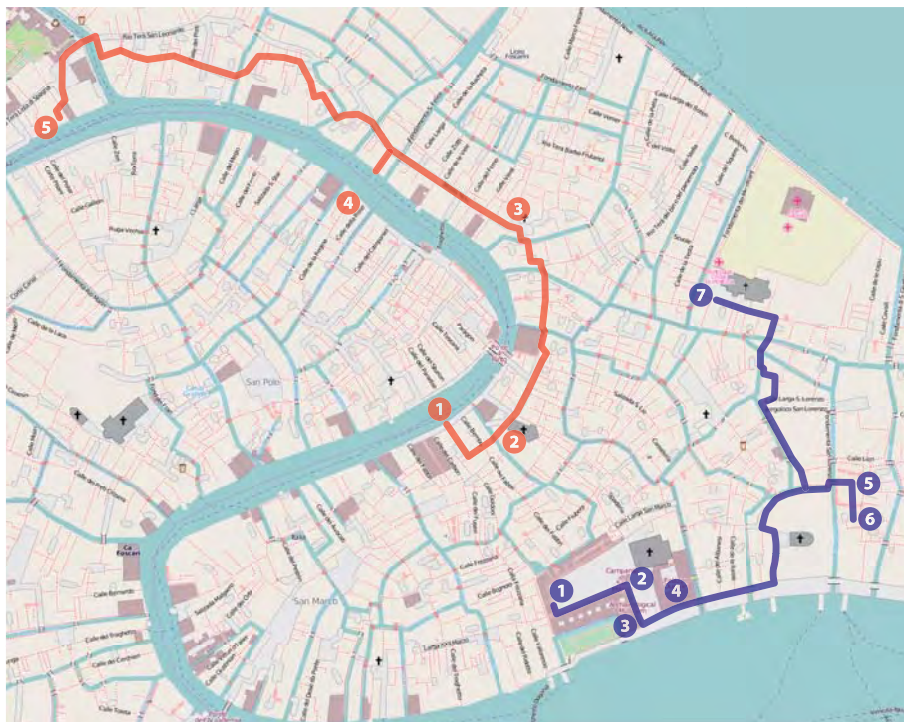
Campo di San Sebastiano, Dorsoduro

1686, 30123 Venezia

Δευτέρα - Σάββατο: 10:00 - 17:00

Κλειστή Κυριακή, 24-25 και 31 Δεκεμβρίου,

1 Ιανουαρίου, 15 Αυγούστου, Πάσχα

Source: Open street map

Διαδρομές στη Βενετία

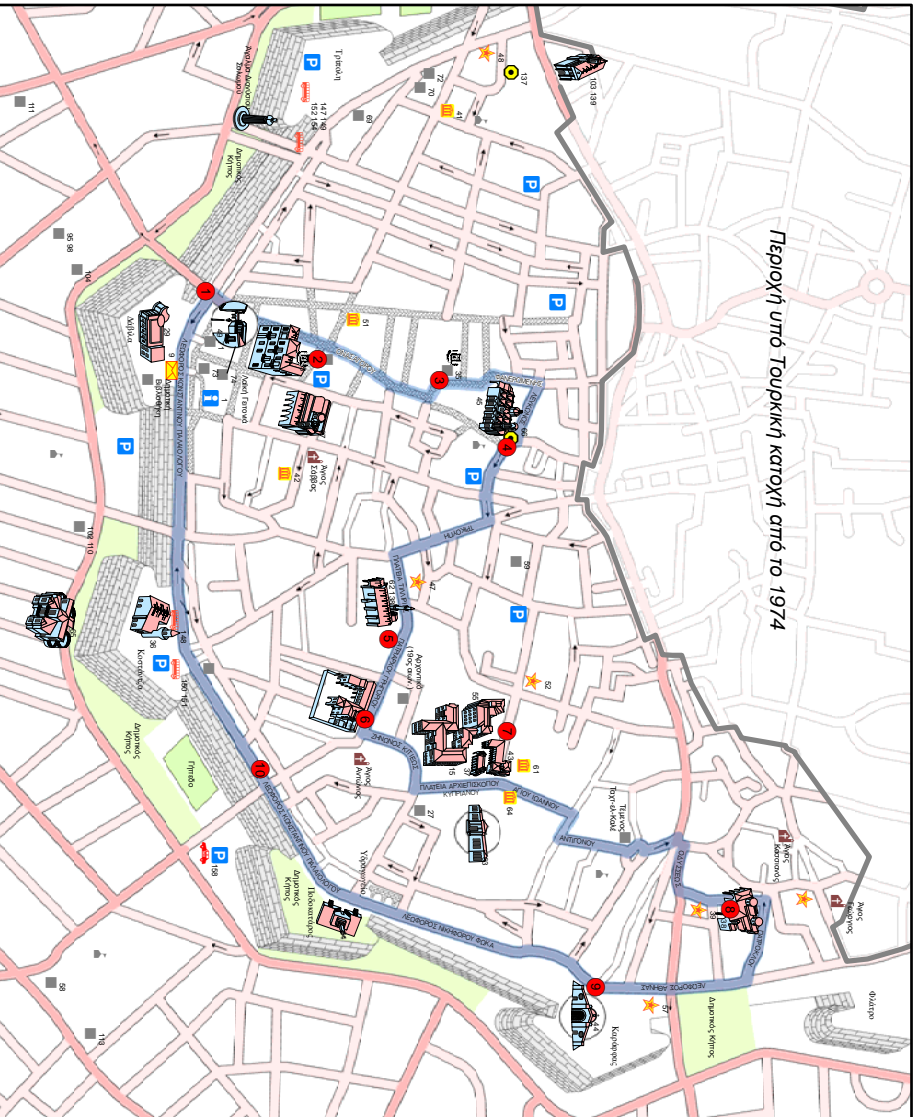
Διαδρομή 1

- 1 Μουσείο Correr
- 2 Loggetta
- 3 Μαρκιανή βιβλιοθήκη
- 4 Παλάτι των Δόγηδων
- 5 Ελληνικό Ινστιτούτο
- 6 Ελληνική εκκλησία του Αγίου Γεωργίου
- 7 Εκκλησία Αγίου Ιωάννη και Παύλου

Διαδρομή 2

- 1 Παλάτι Loredan
- 2 Εκκλησία San Salvatore
- 3 Εκκλησία Αγίων Αποστόλων
- 4 Παλάτι Cornaro della Regina
- 5 Παλάτι Flanghini

Περιοχή υπό Τουρκική κατοχή από το 1974

ΑΠΑΡΟΜΗ 1

- 1 Πλατεία Ελευθερίας & Τέχνη
- 2 Λεβέντιο Δημόσια Μουσείο
- 3 Παιδικό Ίδρυμα Παιδείας Κύπρου
- 4 Στάβρος του Μισορικού
- 5 Τέμενος Ουλεμί
- 6 Οικία Χατζήγεωργίου Κοπεύτσιου
- 7 Βυζαντινό Μουσείο
- 8 Παναγία Χρυσοανθήσσεια
- 9 Πύλη Αμμοχώστου
- 10 Τείχη

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Κίτριος Αδόλιος
- Κίτριος Αδόλιος - Μονόδρομος
- Δακτυλιωμένοι Αδόλιος
- Δακτυλιωμένοι Αδόλιος - Μονόδρομος
- Πηλοδόλιος
- Δοκίμιον 1
- Όπου (κατά προσέγγιση) περιγράφεται το 1974 τουρκική κατοχή από το 1974
- Μουσείο
- Σημεία Ενδιαφέροντος
- Τογυόδολιον
- Χώρα Λαοκρατία (κατά των ΕΛΜήνων Οργάνωση)
- Εκκλησία
- Σχολείο
- Πολιτιστική Δοκίμιον Αποδομής
- Χώρος Στάβου
- Τοριστικό Γραφείο Παιδοδομής

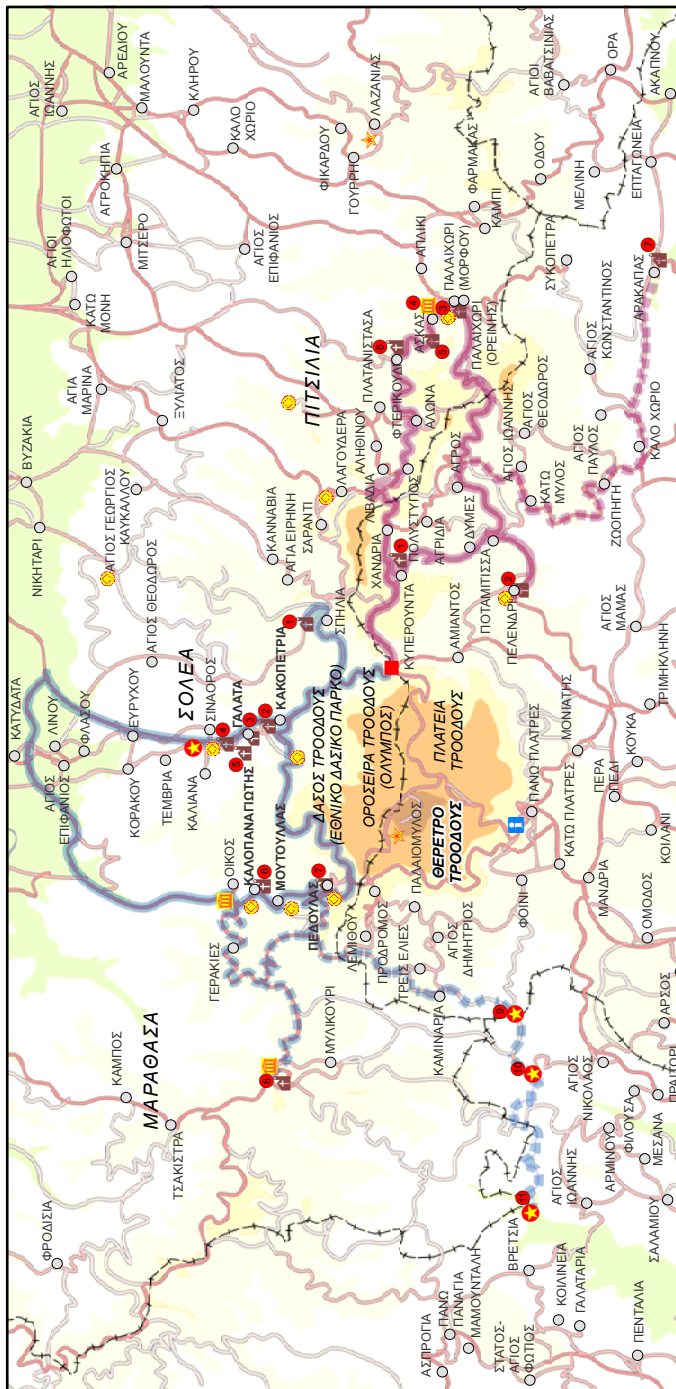

- ### ΔΙΑΔΡΟΜΗ 2
- Λευκωσία εντός των τειχών
 - Αρχονικό Ποταμιάς
 - Αρδευτικό Σύστημα
 - Άγιος Μάμας
 - Πύργος Κίτιου
 - Ααικές Λαρνάκας
 - Μουσείο Πιερίδη (Μαρφιν Λαϊκή Τραπεζά)
 - Άγιος Λάζαρος
 - Κάστρο

- ### ΥΠΟΜΗΜΑ
- Αυτοκινητόδρομος
 - Κύριος Δρόμος
 - Δευτερεύων Δρόμος
 - Όρια Επαρχιάς
 - Όρια Βρετανικών Κυρίαρχων Βάσεων
 - Όριο (κατά προέγερση) περιοχής υπό Τουρκική κατοχή από το 1974
 - Διαδρομή 2
 - Κατοικημένη Περιοχή
 - ◆ Δήμος
 - Κοινότητα
 - Αρχαιολογικός Χώρος
 - Αρχαιότητα
 - Κάστρο, Φρούριο
 - Μουσείο
 - Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά: UNESCO
 - Εκκλησία
 - Τουριστικό Γραφείο Πληροφοριών

Ετοιμάστηκε από το Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, Υπουργείο Εσωτερικών, Κύπρος 2011

ΥΠΟΜΗΜΙΑ

- Κύριος δρόμος
- Δευτερεύων δρόμος
- Χωματόδρομος
- Οροί Επαρχίας
- Όριο (κατά προσέγγιση) περιοχής υπό Τουρκική κατοχή από το 1974
- Κύριος δρόμος
- Διαδρομή 4
- Διαδρομή 5
- Όνομα περιοχής

ΣΟΛΕΑ Όνομα περιοχής

ΔΙΑΔΡΟΜΗ 5

- 1 Τίμος Σταυρός
- 2 Παναγία Καθολική
- 3 Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
- 4 Χρυσοσταπάνασσα & Μουσείο Ιωάννης Πρόδρομος
- 5 Αγία Χριστίνα
- 6 Παναγία Ιαμιακή

ΔΙΑΔΡΟΜΗ 4

- 1 Παναγία Χρυσοκουρδολιάτισσα
- 2 Παναγία Θεοτόκος
- 3 Άγιος Σωφώνιος
- 4 Παναγία της Παύλου
- 5 Αρχάγγελος
- 6 Άγιος Ιωάννης Λαμπαδιστής & Μουσείο Αρχάγγελος Μιχαήλ & Μουσείο

Ετοιμήθηκε από το Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, Υπουργείο Εσωτερικών, Κύπρος 2011

**ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ**

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ
CYPRUS TOURIST OFFICE
17, Hanover Street London W1S 1YP
Tel. 0044-207-569 8800
Fax: 0044-207-499 4935
E-mail: informationcto@btconnect.com

ΙΡΛΑΝΔΙΑ
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
71 Lower Leeson St., Dublin 2
Tel. 00 353-1-662 92 69
Fax: 00 353-1-662 92 70
E-mail: cyprusinfo@eircom.net

ΓΕΡΜΑΝΙΑ
**FREMDENVKERSZENTRALE ZYPERN
FRANKFURT**
Zeil 127, 60313 Frankfurt
Tel. 0049-69-25 19 19
Fax: 0049-69-25 02 88
E-mail: info@cto-fra.de

ΒΕΡΟΛΙΝΟ
Wallstr. 27, 10179 Berlin
Tel. 0049-30-23 45-75 90
Fax: 0049-30-23 45-75 92
E-mail: cto_berlin@t—online.de

ΕΛΒΕΤΙΑ
FREMDENVKERSZENTRALE ZYPERN
Gottfried Keller – Strasse 7, CH-8001
Zürich
Tel. 0041-44-262 3303
Fax: 0041-44-251 2417
Geneva:
Tel: 0041-22-741 33 03
E-mail: ctozurich@bluewin.ch

ΑΥΣΤΡΙΑ
ZYPERN TOURISMUS
Parkring 20, A-1010 Wien
Tel. 0043-1-513 18 70, Fax: 0043-1-513 18 72
E-mail: office@zyperntourismus.at

ΓΑΛΛΙΑ
OFFICE DU TOURISME DE CHYPRE
15, Rue de la Paix, 75002 Paris
Tel. 0033-1-42.61.42.49
Fax: 0033-1-42.60.48.53
E-mail: cto.chypre.paris@wanadoo.fr

ΒΕΛΓΙΟ
**OFFICE DU TOURISME DE CHYPRE
DIENST VOOR TOERISME VAN CYPRUS**
Avenue de Cortenbergh 61,
Kortenberglaan
B-1000 Bruxelles/Brussel
Tel. 0032-2-735.06.21, Fax: 0032-2-735.66.07
E-mail: cyprus@skynet.be

ΣΟΥΗΔΙΑ
CYPERNS TURISTRÄD
Sveavägen 66, 111 34 Stockholm
Tel. 0046-8-10 50 25, Fax: 0046-8-10 64 14
E-mail: info@ctosweden.org

ΕΛΛΑΔΑ
**ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΑΘΗΝΑ**
Βουκουρεστίου 38, Κολωνάκι, Αθήνα
10673
Τηλ. 0030-210-36 10 178, 0030-210-36 10 057
Fax: 0030-210-36 44 798
E-mail: cto-athens@ath.forthnet.gr

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Λεωφ. Νίκης 37, Θεσσαλονίκη 54013,
T.K. 50046
Τηλ. 0030-231-242880, Fax: 0030-231-286881
E-mail: kotthes@the.forthnet.gr

ΦΙΛΛΑΝΔΙΑ
KYPROKSEN MATKAILUTOIMISTO
Aleksanterinkatu 48B, 00100 Helsinki
Tel. 00358-9-476 09 100
Fax: 00358-9-476 09 120
E-mail: info@ctofinland.org

ΙΤΑΛΙΑ
ENTE NAZIONALE PER IL TURISMO DI
CIPRO

Via Santa Sofia 6, 20122 Milano
Tel. 0039-02-58 31 98 35, 0039-02-58 30 33 28,
Fax: 0039-02-58 30 33 75
E-mail: info@turismocipro.it

ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ
CYPRUS TOURISM ORGANIZATION

13 East 40th Str. New York, NY 10016
Tel. 001-212-683-5280
Fax: 001-212-683-5282
E-mail: gocyprus@aol.com

ΟΛΛΑΝΔΙΑ
CYPRUS VERKEERSBUREAU

Keizersgracht 424 II, 1016 GC
Amsterdam
Tel. 0031-020-624 4358, Fax: 0031-020-638 3369
E-mail: cyprus.sun@planet.nl

ΙΣΡΑΗΛ
CYPRUS TOURISM ORGANISATION

Top Tower-14th floor, Dizengoff Centre
50 Dizengoff Str. Tel-Aviv 64332
Tel. 00972-3-52 57 442, Fax: 00972-3-52 57 443
E-mail: cto@netvision.net.il

ΡΩΣΙΑ
CYPRUS TOURISM ORGANISATION
ΜΟΣΧΑ

Povarskaya 9, Building 2, 121069,
Moscow
Tel. 007-495-223-9684, Fax: 007-495-744-2955
E-mail: ddemetriou@yandex.ru

ΑΓΙΑ ΠΕΤΡΥΠΟΛΗ
27, Furshtatskaya street,
191123 St. Petersburg
Tel. 007-812-332-58-08, Fax: 007-812-332-58-09
E-mail: spbcto@yandex.ru

ΟΥΓΓΑΡΙΑ
CIPRUSI IDEGENFORGALMI HIVATAL
H-1051 Budapest, Dorottya Str. 3. III floor
Tel. 00-36-1-266 6044, Fax: 00-36-1-266 6043
E-mail: ciprusinfo@t-online.hu

ΠΟΛΩΝΙΑ
CYPRYJSKA ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA

Ul Piekna 20, 00 549 Warsaw
Tel. 0048-22-827 90 36
Fax: 0048-22-48 22 - 827 90 34
E-mail: cto@cypr.pl

ΤΣΕΧΙΑ
KYPERSKÁ ORGANIZACE CESTOVNÍHO
RUCHU

Václavské náměstí 1282/51,
110 00 Praha 1
Tel. 00-420-224-281 285
Fax: 00-420-224-281 286
E-mail: cto.prague@volny.cz

ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
CYPRUS TOURISM ORGANISATION

Al Ghurair Center, Office Tower,
No 436B, P.O.Box 94670
Deira, Dubai, UAE
Tel. 00971-4-2277637, Fax: 00971-4-22 77 638
Email: tourism@cyprusme.com

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Κεντρική Υπηρεσία

Λεωφ. Λεμεσού 19, Τ.Κ. 24535
Τηλ 22 691100, Φαξ 22 331644
Email: cytour@visitcyprus.com
www.visitcyprus.com

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΟΤ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΑΙΚΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ
Αριστοκύπρου 11,
1011 Λευκωσία
Τηλ. 22 674264

ΛΕΜΕΣΟΣ
Αγίου Ανδρέου 142,
3036 Λεμεσός
Τηλ. 25 362756

Γεωργίου Α' 22,
4047 Λεμεσός, Γερμασόγεια
(Ποταμός της Γερμασόγειας)
Τηλ. 25 323211

ΛΑΡΝΑΚΑ
Πλατεία Βασιλέως Παύλου,
6023 Λάρνακα
Τηλ. 24 654322

ΠΑΦΟΣ
Γλάδστωνος 3,
8046 Πάφος
Τηλ. 26 932841

Ποσειδώνος 63Α,
8042 Κατω Πάφος,
Τηλ. 26 930521

ΠΛΑΤΡΕΣ
Πάνω Πλάτρες,
Τηλ. 25 421316

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ
Λεωφ. Κρυού Νερού 12,
5330 Αγία Νάπα
Τηλ. 23 721796

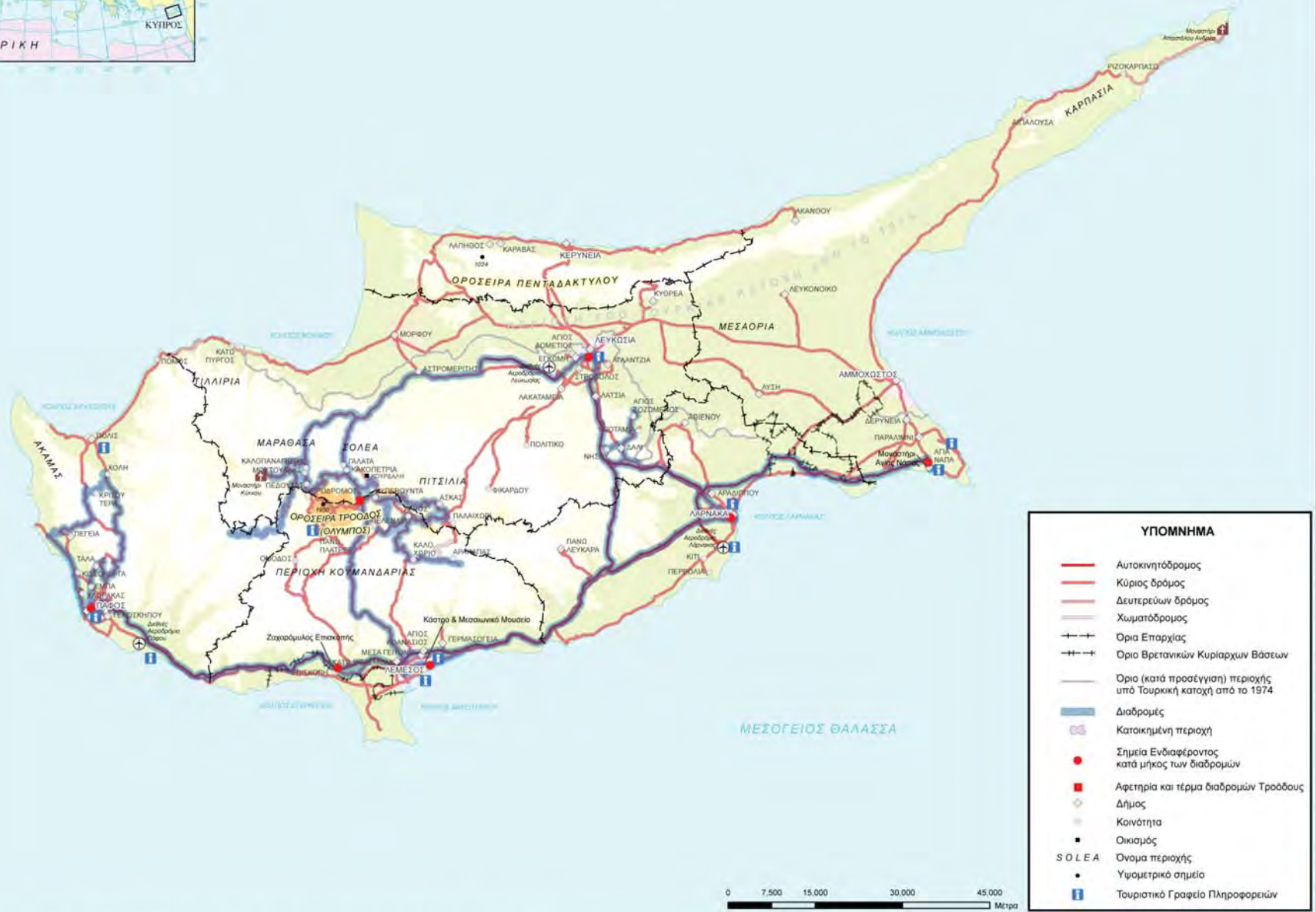
ΠΑΡΑΛΙΜΝΙ - ΠΡΩΤΑΡΑΣ
Πρώταρά 14,
5296 Παραλίμνι
Τηλ. 23 832865

ΠΟΛΗΣ
Βασιλέως Στασίοικου Α' 2,
8820 Πόλης Χρυσοχούς
Τηλ. 26 322468

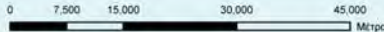
Ευχαριστίες

Εκκλησία της Κύπρου, Επισκοπές Πάφου, Λεμεσού, Κιτίου, Κύκκου Τυλληρίας, Ταμασού Ορεινής, Μόρφου, Κωνσταντίας - Αμμοχώστου, Τμήμα Αρχαιοτήτων, Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών στην Βενετία, Δημαρχία: Λευκωσίας, Λάρνακας, Αμμοχώστου, Δημοτικό Μουσείο Λεβέντη, Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου του ΙΙΙ, Μουσείο Ιεράς Μονής Κύκκου, Πολιτιστικό Κέντρο Marfin Laiki, Βυζαντινό Μουσείο Πεδουλά, Μουσείο Βυζαντινής Κληρονομιάς Παλαιχωρίου, Μουσείο Πιερίδη Ομίλου Marfin Laiki και όλους όσους εργάστηκαν για την ετοιμασία της έκδοσης «Κύπρος - Βενετία, Πολιτιστικές Διαδρομές».

ΚΥΠΡΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	
	Αυτοκινητόδρομος
	Κύριος δρόμος
	Δευτερεύων δρόμος
	Χωματόδρομος
	Όριο Επαρχίας
	Όριο Βρετανικών Κυρίαρχων Βάσεων
	Όριο (κατά προσέγγιση) περιοχής υπό Τουρκική κατοχή από το 1974
	Διαδρομές
	Κατοικημένη περιοχή
	Σημεία Ενδιαφέροντος κατά μήκος των διαδρομών
	Αφετηρία και τέρμα διαδρομών Τροόδους
	Δήμος
	Κοινότητα
	Οικισμός
	Όνομα περιοχής
	Υψομετρικό σημείο
	Τουριστικό Γραφείο Πληροφοριών

**CYPRUS TOURISM
ORGANISATION**

Cyprus
in your heart

www.visitcyprus.com